

T C
Yeditepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı

ANNE BABASI BOŞANMIŞ İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEME
ÖĞRENCİLERİNİN ALGILADIKLARI AİLE İŞLEVLERİNİN
BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ
(İstanbul İli Fatih İlçesi Örneği)

Osman HATUN
(Yüksek Lisans Tezi)

İstanbul, 2012

T.C.
Yeditepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı

ANNE BABASI BOŞANMIŞ İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEME
ÖĞRENCİLERİNİN ALGILADIKLARI AİLE İŞLEVLERİNİN
BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ
(İstanbul İli Fatih İlçesi Örneği)

Osman HATUN
(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman
Prof. Dr. İrfan ERDOĞAN

İstanbul, 2012

YÜKSEK LİSANS
TEZ SAVUNMA TUTANAĞI

18.05.2012

Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencilerinden
Osman HATUN, 17 / 05 / 2012 tarihinde yapılan
" Anne Babası Boşanmış İlköğretim İkinci Kademe
Öğrencilerinin Algıladıkları Aile İstisnalarının
Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi "

başlıklı Yüksek Lisans Tez Savunması sonucunda jürimiz tarafından ~~oybirliği~~ / oybirliği ile

- ☒ Başarılı bulunmuştur.
☐ Başarısız bulunmuştur.
☐ Düzeltmeler için adaya ek süre tanınmıştır.

Jüri Üyeleri

Tez Danışmanı

Unvanı, Adı, Soyadı: Prof. Dr. İrfan ERDOĞAN *Y. Danışmanı*
İmzası : _____

Jüri Üyesi

Unvanı, Adı, Soyadı: Prof. Dr. Adil GABLAR *[Signature]*
İmzası : _____

Jüri Üyesi

Unvanı, Adı, Soyadı: Y. Doc. Dr. Mustafa OTRAR
İmzası : *[Signature]*

ÖNSÖZ

Bu araştırmada anne babası boşanmış ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin algıladıkları aile işlevlerinin bazı değişkenler açısından anlamlı düzeyde farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır.

Bu araştırmaya birçok insan katkıda bulunmuştur. Öncelikle, lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca bilgi ve tecrübelerinden çok şey öğrendiğim, araştırmanın başından sonuna kadar her aşamada desteğini daima yanımda hissettiğim, eleştiri ve katkıları ile birikimlerinden yararlandığım, beni daima motive eden, cesaretlendiren değerli hocam ve tez danışmanım sayın Prof. Dr. İrfan ERDOĞAN' a tüm içtenliğimle teşekkür ederim.

Yeditepe Üniversitesi Eğitim Yönetimi ve Denetimi Yüksek Lisans Programındaki tüm hocalarıma, bilhassa bu çalışmaya önemli katkılar sunan değerli hocalarım Prof. Dr. Halil EKŞİ ve Yrd. Doç. Dr. Mustafa OTRAR'a teşekkürlerimi borç bilirim.

Araştırmanın anketlerinin uygulanmasında gerekli izinleri veren ve desteklerini esirgemeyen sayın okul müdürleri ve değerli meslektaşlarım rehber öğretmenlere ve anketleri içtenlikle cevaplayan öğrencilere teşekkür ederim.

Beni her zaman destekleyen, cesaretlendiren ve anlayışla karşılayan sayın okul müdürüm Bülent ALAŞ'a ve değerli arkadaşlarım Ergün AKŞAHİN ve Esat CEVAHİROĞLU'na teşekkür ederim. Ayrıca hem görüşleriyle hem de verilerin bilgisayar ortamına aktarılmasında bu çalışmaya önemli katkıları olan değerli hocam Ahmet İslam TOZ'a teşekkür ederim.

Son olarak destek ve güveniyle her zaman yanımda olan sevgili eşim Hacer HATUN'a ve oğlum Mustafa Tarık'a yüksek lisans eğitimim süresince göstermiş oldukları sabır ve desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

Osman HATUN

Mayıs, 2012

ÖZET

ANNE BABASI BOŞANMIŞ İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEME ÖĞRENCİLERİNİN ALGILADIKLARI AİLE İŞLEVLERİNİN BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Osman HATUN

Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Yüksek Lisans Programı

Danışman: Prof. Dr. İrfan ERDOĞAN

Mayıs 2012, 146 sayfa

Bu araştırmada anne babası boşanmış ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin algıladıkları aile işlevleri bazı değişkenler açısından incelenmiştir. Tarama modeline uygun olarak düzenlenen araştırmada, öğrencilerin aile işlevlerine ilişkin algılarını belirlemek için Bulut (1990) tarafından Türkçeye uyarlanan Aile Değerlendirme Ölçeği ve araştırmanın bağımsız değişkenleriyle ilgili veri toplamak amacıyla da araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Araştırmanın evreni 2011–2012 eğitim-öğretim yılında İstanbul ili Fatih ilçesindeki resmi ilköğretim okullarının ikinci kademesindeki boşanmış ailelerden gelen öğrencilerdir. Araştırmanın örneklemini ise anne babası boşanmış 151 öğrenci oluşturmaktadır.

Araştırmanın verilerinin analizinde parametrik dağılımlarda bağımsız gruplar t testi (independent sample t test) ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmış, ANOVA analizlerinin anlamlı çıktığı durumlarda homojen varyanslarda Scheffe testi, homojen olmadığı durumlarda Tamhane's T2 testi kullanılmıştır. Ayrıca non-parametrik dağılımlarda Kruskal Wallis H testi kullanılmış, Kruskal Wallis H analizinin anlamlı çıktığı durumlarda ise Mann Whitney-U testi kullanılmıştır.

Araştırmanın bulgularına göre anne babası boşanmış öğrencilerin iletişim ve duygusal tepki verebilme boyutlarında aile işlevlerini sağlıklı olarak algıladıkları; diğer boyutlarda ise aile işlevlerini sağlıklı olarak algıladıkları görülmüştür. Anne-babanın medeni durumu açısından aile işlevleri değerlendirildiğinde ise ebeveyni boşanmış öğrencilerin ebeveyni evli olanlara göre aile işlevlerinin iletişim, duygusal tepki

verebilme, gereken ilgiyi gösterme ve genel fonksiyonlar boyutlarını daha sağlıklı olarak algıladıkları görülmüştür.

Ebeveyni boşanmış öğrencilerin algıladıkları aile işlevlerinin doğum sırası, kardeş sayısı, aile yapısı, ebeveyn boşandığında çocuğun bulunduğu yaş grubu ve boşanma konusunda çocuğu bilgilendiren kişi değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı; buna karşılık cinsiyet, yaş, anne-babanın eğitim düzeyi, anne-babanın mesleği, anne ve babanın hayatta olup olmaması, algılanan gelir düzeyi, anne babanın kaç yıl önce boşandığı, boşanma konusunda çocuğun bilgilendirilmesi, çocuğun birlikte yaşadığı kişi, evden ayrılan ebeveyni görme sıklığı ve algılanan anne-baba tutumu değişkenlerine göre ise anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Aile, Aile İşlevleri, Boşanma, İlköğretim İkinci Kademe

ABSTRACT

A STUDY OF PERCEIVED FAMILY FUNCTIONS OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS WHOSE PARENTS DİVORCED, IN TERMS OF SOME VARIABLES

Osman HATUN

Master Thesis, Educational Administration and Supervision Graduate Program

Supervisor: Prof. Dr. İrfan ERDOĞAN

May 2012, 146 pages

In this study, the purpose was to examine the family functions of the students whose parents are divorced, in terms of some variables. In the study arranged as appropriate to scanning model, the Family Assessment Device adapted to Turkish by Bulut (1990) has been used in order to assess the students' perceptions with regard to family functions, and also Personal Information Form prepared by the researcher to collect data for the independent variables of the research.

The population of the study is the students of divorced parents in public secondary schools of Fatih district in Istanbul in 2011-2012 academic years. The sample of the research consists of 151 students whose parents are divorced,

In the data analysis, independent sample t test and one ANOVA have been applied for parametric distributions and in the cases when ANOVA analyses have been significant, Scheffe test has been applied for homogeneous variations and Tamhane's T2 test for non-homogeneous ones. And also Kruskal Wallis H test has been applied for non-parametric distributions and in the cases when Kruskal Wallis H test has been significant, Mann Whitney-U test has been applied.

According to the findings of the study, it has been observed that the students whose parents are divorced have unhealthy perceptions of family functions in the dimensions of communication and affective responsiveness, while they perceive the rest of the dimensions of family functions healthy. However, when the family functions have been evaluated in terms of marital status, it has been observed that the students whose parents are divorced have more unhealthy perceptions of following dimensions: communication, affective responsiveness, affective involvement and general family functions than the students whose parents are married.

The findings of the study indicates that the family functions the students of divorced parents perceive do not vary significantly with regard to the variables from the birth order, number of siblings, family structure, age group in the course of divorcing and the person notifying the child about the divorce, on the other hand, that they vary significantly considering the variables that are gender, age, educational level of parents, their profession, their presence or absence of life, perceived income level, that how many years ago they divorced, informing the child about divorce, the person the child is living with, that how frequently the child sees the parent who has left, and perceived parents attitudes.

Keywords: Family, Family Functions, Divorce, Secondary School

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
ÇİZELGELER LİSTESİ	xii
BÖLÜM I: GİRİŞ	1
1.1. Problem	1
1.2. Problem Cümlesi.....	5
1.3. Alt Problemler.....	5
1.4. Önem.....	6
1.5. Varsayımlar.....	7
1.6. Sınırlılıklar	7
1.7. Tanımlar.....	7
BÖLÜM II: KURAMSAL ÇERÇEVE	8
2.1. Aile.....	8
2.2. Aileye Kuramsal Yaklaşımlar	10
2.2.1. Yapısal-İşlevsel Yaklaşım (Structural Functionalism Theory)	11
2.2.2. Toplumsal Alışveriş Yaklaşımı (Social Exchange Theory)	11
2.2.3. Çatışma Yaklaşımı (Conflict Theory).....	12
2.2.4. Ekolojik Yaklaşım (Echological Theory)	13
2.2.5. Sembolik Etkileşim Yaklaşımı (Symbolic İnteractionizm Theory)	13
2.2.6. Feminist Yaklaşım (Feminist Theory).....	14
2.2.7. Ailevi Gelişim Yaklaşımı	14
2.2.8. Aile Sistemleri Yaklaşımı (Family Systems Theory)	15
2.3. Aile Türleri	15
2.3.1. Geleneksel Geniş Aile	15
2.3.2. Çekirdek Aile.....	16
2.3.3. Geçiş Ailesi.....	18
2.3.4. Boşanmış Aile.....	18

2.4. Aile İşlevleri	20
2.4.1. McMaster Aile İşlevleri Modeli	22
2.4.1.1. Problem Çözme (Problem Solving).....	22
2.4.1.2. İletişim (Communication).....	23
2.4.1.3. Roller (Roles).....	23
2.4.1.4. Duygusal Tepki Verebilme (Affective Responsiveness).....	24
2.4.1.5. Gereken İlgii Gösterme (Affective Involvement).....	24
2.4.1.6. Davranış Kontrolü (Behavior Control)	25
2.5. Sağlıksız Aile ve Boşanma	25
2.6. Boşanma Oranlarındaki Hızlı Artış ve Nedenleri.....	28
2.7. Boşanmanın Çocuklar Üzerindeki Etkileri	29
2.8. Boşanma Sonrası Çocukların Gösterdiği Tepkiler	35
2.9. İlgili Araştırmalar	40
2.9.1. Aile İşlevleriyle İlgili Yapılan Araştırmalar	40
2.9.2. Boşanmanın Çocuklar Üzerindeki Etkileriyle İlgili Yapılan Araştırmalar ..	48
BÖLÜM III: YÖNTEM	57
3.1. Araştırma Modeli	57
3.2. Evren ve Örneklem	57
3.3. Veri Toplama Araçları	58
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu (KBF)	58
3.3.2. Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ).....	59
3.3.2.1. ADÖ'nün Geçerlik Çalışması.	62
3.3.2.2. ADÖ'nün Güvenirlik Çalışması	62
3.4. Verilerin Toplanması	62
3.5. Verilerin Analizi	63
BÖLÜM IV: BULGULAR VE YORUM.....	65
4.1 Grubun Genel Yapısına İlişkin Bulgular	65
4.2. Araştırmanın Alt Problemlerine İlişkin Bulgular	72
4.2.1. Anne Babası Boşanmış Öğrencilerin Algıladıkları Aile İşlevlerinin Düzeyine İlişkin bulgular.....	72

4.2.2. Anne-Babanın Medeni Durumuna Göre Aile İşlevlerinin Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	73
4.2.3. Anne-Babası Boşanmış Öğrencilerin Aile İşlevlerinin Bazı Değişkenlere Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular	74
BÖLÜM V: SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	114
5.1. Sonuçlar ve Tartışma	114
5.2. Öneriler	128
5.2.1. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler	128
5.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	130
KAYNAKÇA.....	131
EKLER	138
EK-1 ANKET İZNİ.....	138
EK-2 KİŞİSEL BİLGİ FORMU (KBF).....	140
EK-3 AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ	143
EK-4 ÖZGEÇMİŞ.....	147

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 1. Öğrencilerin Cinsiyetlerine İlişkin Frekans ve Yüzdeler	58
Çizelge 2. ADÖ'de Yer Alan Maddelerin Alt Ölçeklere ve Sağlıklı-Sağlıksız İşlevleri Gösterme Durumuna Göre Dağılımı.....	61
Çizelge 3. Cinsiyet Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri	65
Çizelge 4. Yaş Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	65
Çizelge 5. Doğum Sırası Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	66
Çizelge 6. Kardeş Sayısı Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	66
Çizelge 7. Aile Yapısı Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri	66
Çizelge 8. Anne Eğitim Durumu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri	66
Çizelge 9. Baba Eğitim Durumu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri	67
Çizelge 10. Annenin Mesleği Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri	67
Çizelge 11. Babanın Mesleği Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	68
Çizelge 12. Algılanan Gelir Düzey Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri	68
Çizelge 13. Anne ve Babanın Hayatta Olup Olmaması Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri	68
Çizelge 14. Anne-Babanın Evlilik Durumu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri	69
Çizelge 15. Anne-Baba Boşandığında Çocuğun Bulunduğu Yaş Gurubu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	69
Çizelge 16. Anne ve Babanın Kaç Yıl Önce Boşandığına İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri	69
Çizelge 17. Boşanma Konusunda Çocuğun Bilgilendirilmesi Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri	70
Çizelge 18. Boşanma Konusunda Çocuğu Bilgilendiren Kişi Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri	70
Çizelge 19. Boşanma sonrasında Çocuğun Birlikte Yaşadığı Kişi Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	70
Çizelge 20. Evden Ayrılan Ebeveyni Görme Sıklığı Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri	71
Çizelge 21. Algılanan Anne Tutumu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	71
Çizelge 22. Algılanan Baba Tutumu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri	71
Çizelge 23. Anne-Babası Boşanmış Öğrencilerin Aile Değerlendirme Ölçeğinin Alt Boyutlarından Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Standart Hata Değerleri.....	72
Çizelge 24. Aile İşlevlerinin Anne-Babanın Medeni Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	73

Çizelge 25. Aile İşlevlerinin Anne-Babası Boşanmış Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	74
Çizelge 26. Aile İşlevlerinin Anne-Babası Boşanmış Öğrencilerin Yaşlarına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	75
Çizelge 26.1. Ailenin Problem Çözme İşlevinin Öğrencilerin Yaşlarına Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Scheffe Testi Sonuçları	76
Çizelge 26.2. Ailenin Roller İşlevinin Öğrencilerin Yaşlarına Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Scheffe Testi Sonuçları	76
Çizelge 27. Aile İşlevlerinin Anne-Babası Boşanmış Öğrencilerin Doğum Sıralarına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	77
Çizelge 28. Aile İşlevlerinin Anne-Babası Boşanmış Öğrencilerin Kardeş Sayısına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	78
Çizelge 29. Aile İşlevlerinin Anne-Babası Boşanmış Öğrencilerin Aile Yapısına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	79
Çizelge 30. Aile İşlevlerinin Annenin Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları	80
Çizelge 30.1. Ailenin Roller İşlevinin Annenin Eğitim Düzeyine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	81
Çizelge 30.2. Ailenin Davranış Kontrolü İşlevinin Annenin Eğitim Düzeyi Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	81
Çizelge 31. Aile İşlevlerinin Babanın Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları	82
Çizelge 31.1. Ailenin Problem Çözme İşlevinin Babanın Eğitim Düzeyine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	83
Çizelge 31.2. Ailenin İletişim İşlevinin Babanın Eğitim Düzeyine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	84
Çizelge 32. Aile İşlevlerinin Annenin Mesleğine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları	85

Çizelge 32.1. Ailenin Problem Çözme İşlevinin Annenin Mesleğine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	86
Çizelge 32.2. Ailenin İletişim İşlevinin Annenin Mesleğine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	87
Çizelge 33. Aile İşlevlerinin Babanın Mesleğine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları	88
Çizelge 33.1. Ailenin Problem Çözme İşlevinin Babanın Mesleğine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	89
Çizelge 34. Aile İşlevlerinin Algılanan Gelir Düzeyine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	90
Çizelge 34.1. Ailenin İletişim İşlevinin Algılanan Gelir Düzeyine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Scheffe Testi Sonuçları	91
Çizelge 34.2. Ailenin Roller İşlevinin Algılanan Gelir Düzeyine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Scheffe Testi Sonuçları	92
Çizelge 34.3. Ailenin Duygusal Tepki Verebilme İşlevinin Algılanan Gelir Düzeyine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Tamhane's T2 Testi Sonuçları	92
Çizelge 34.4. Ailenin Genel Fonksiyonlar İşlevinin Algılanan Gelir Düzeyine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Tamhane's T2 Testi Sonuçları	93
Çizelge 35. Aile İşlevlerinin Ebeveynin Hayatta Olup Olmamasına Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları	94
Çizelge 35.1. Ailenin Roller İşlevinin Ebeveynin Hayatta Olup Olmamasına Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	95
Çizelge 36. Aile İşlevlerinin Ebeveyn Boşandığında Çocuğun Bulunduğu Yaş Grubuna Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları	96
Çizelge 37. Aile İşlevlerinin Ebeveynin Kaç Yıl Önce Boşandığına Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	97
Çizelge 38. Aile İşlevlerinin Öğrencinin Boşanma Konusunda Bilgilendirilmesine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	98
Çizelge 39. Aile İşlevlerinin Boşanma Konusunda Çocuğu Bilgilendiren Kişiye Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları	99

Çizelge 40. Aile İşlevlerinin Çocuğun Birlikte Yaşadığı Kişiyeye Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları	100
Çizelge 40.1. Ailenin Roller İşlevinin Çocuğun Birlikte Yaşadığı Kişiyeye Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	101
Çizelge 40.2. Ailenin Gereken İlgii Gösterebilme İşlevinin Çocuğun Birlikte Yaşadığı Kişiyeye Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	101
Çizelge 41. Aile İşlevlerinin Ayrılan Ebeveyni Görme Sıklığına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	102
Çizelge 41.1. Ailenin İletişim İşlevinin Ayrılan Ebeveyni Görme Sıklığına Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Scheffe Testi Sonuçları	103
Çizelge 41.2. Ailenin Roller İşlevinin Ayrılan Ebeveyni Görme Sıklığına Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Tamhane's T2 Testi Sonuçları	104
Çizelge 42. Aile İşlevlerinin Annenin Tutumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları	105
Çizelge 42.1. Ailenin Problem Çözme İşlevinin Annenin Tutumuna Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	106
Çizelge 42.2. Ailenin İletişim İşlevinin Annenin Tutumuna Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	106
Çizelge 42.3. Ailenin Roller İşlevinin Annenin Tutumuna Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	107
Çizelge 42.4. Ailenin Genel Fonksiyonlar İşlevinin Annenin Tutumuna Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	108
Çizelge 43. Aile İşlevlerinin Babanın Tutumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları	109
Çizelge 43.1. Ailenin Problem Çözme İşlevinin Babanın Tutumuna Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	110
Çizelge 43.2. Ailenin Roller İşlevinin Babanın Tutumuna Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	110
Çizelge 43.3. Ailenin Duygusal Tepki Verebilme İşlevinin Babanın Tutumuna Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	111

Çizelge 43.4. Ailenin Davranış Kontrolü İşlevinin Babanın Tutumuna Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	112
Çizelge 43.5. Ailenin Genel Fonksiyonlar İşlevinin Babanın Tutumuna Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	112

BÖLÜM I: GİRİŞ

1.1. Problem

Toplumun temel bir birimi olarak aile, bireyin tutum ve değerlerinin oluşumunda birincil ve en önemli etkileşimi sağlaması açısından son derere önemli bir işleve sahiptir. En genel anlamda anne, baba ve çocuklardan oluşan bir birim olarak tanımlanan aile, toplumsal hayat açısından önemli fonksiyonları yerine getirmektedir (Şentürk, 2008; Tezcan, 1997).

Kulaksızoğlu (2000) ailenin, içinde bulunduğu toplumun bir birimi olarak, onun değer yargılarını, gelenek ve göreneklerini, inanç ve ön yargılarını yansıttığını aynı zamanda ailenin toplumun kültürel özelliklerini nesilden nesile aktarma işlevini yerine getirdiğinden bahsetmiştir. Yörükoğlu'na (1994, s. 126) göre “Aile, insan ilişkilerinin sergilendiği bir sahne gibi düşünülebilir. Çocuk bu sahnede, insan ilişkilerini bütün karmaşık yönleri ile gözlemler ve yaşar. İnsan ilişkilerini belirleyen anlaşma, uzlaşma, bağlılık, işbirliği gibi olumlu nitelikleri evde kazanır. Anlaşmazlık, çekişme ve çatışma gibi olumsuz durumlarda takınacağı tutumları da evde öğrenir.”

Sevgi, şefkat, ilgi, bakım ve destek ihtiyaçlarının karşılandığı, çocuk ve ergenin kendisini güvende hissettiği doğal bir ortam olarak kabul edilen aile, bireyin yaşamdan doyum sağlaması, işlevlerini etkili bir şekilde yerine getirmesi ve yaşadığı topluma uyum sağlamasına önemli katkıda bulunur (Bulut, 1990).

Çocukların sağlıklı bir benlik imgesi geliştirmeleri ve insanlarla kalıcı, sevgi dolu ilişkiler kurabilmeleri onların ana babalarıyla yakın ilişki içerisinde olmalarına bağlıdır (Benedek ve Brown, 1997). Bu nedenle anne ve/veya babadan ayrı olmak çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerinin sekteye uğramasına, ruh sağlığının bozulmasına yol açabilmektedir. Dolayısıyla ebeveyni boşanmış çocuk ve ergenin bu durumun psikolojik yansımalarını yaşama olasılığı daha yüksektir (Amato, 2000; Gençtan, 1996; Kulaksızoğlu, 2000; Rutter, 2009).

Endüstri devrimiyle birlikte dünyadaki sosyo-ekonomik ve demografik değişiklikler toplumları ve onun en önemli kurumu olan aile yapılarını da etkilemiştir. Bu değişimler

bir arada yaşıyan geniş ailelerin çözülerek, anne-baba ve çocuklardan oluşan çekirdek ailelerin oluşmasına, kadının sosyal ve ekonomik hayatta daha fazla yer almasına, evlilik yaşının yükselmesine, doğum oranlarında azalmaya, evlenmemiş nüfusta ve boşanan ailelerin sayısında artışa neden olmuştur (Ekşi, 2005).

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre 2003 yılında 92.637 çift boşanırken, 2007 yılında ise bu sayı 94.219'a ulaşmıştır (TÜİK, 2008). Son üç yılın boşanma istatistiklerine bakıldığında 2009 yılında 114.162 çift, 2010 yılında 118.568 çift boşanmıştır(TÜİK, 2010). 2010 yılının II. çeyreğinde (Nisan-Mayıs-Haziran) 33 139 çift boşanırken, 2011 yılının II. Çeyreğinde ise 33 702 çift boşanmıştır. Geçen yılın aynı dönemine göre boşanma sayısı % 1,7 artmıştır (TÜİK, 2011). Bu bilgiler dikkate alındığında boşanmanın, toplumun gittikçe artan psiko-sosyal bir gerçeği haline geldiği ortadadır.

Boşanmanın bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de artış göstermesinin nedenleri Yıldırım'a (2004) göre kadının ekonomik olarak daha bağımsız olması, evlilikten beklentilerin artması, evlilikteki rollerin değişmesi, sosyal ve ekonomik yapıdaki değişimlerdir. Bu sonucu meydana getiren sosyal nedenlerin arasında, boşanmanın toplumda giderek daha çok kabul görmesinin önemi de bulunmaktadır. Ayrıca boşanmaların artmasında, 1998 yılında yapılan yasal düzenlemelerle boşanmaların gittikçe kolaylaştırılmasının da etkisi olduğu düşünülmektedir (Fiyakalı, 2008).

Benedek ve Brown (1997) boşanma sayılarının artması nedeniyle çocuk ve ergenlerin, en yakın arkadaşlarının ana babaları gibi kendi ebeveynlerinin de bir gün boşanacağı endişesini taşıdıklarını ifade etmiştir.

Boşanmanın etkileri üzerine yapılan çeşitli araştırmalarda farklı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bazı çalışmalarda boşanmanın çocuk üzerinde ciddi bir etkisinin olmadığı sonucuna varılırken (Karakuş, 2003; Wallerstein ve Kelly, 1976'dan akt., Büyükhahin, 2009) pek çok araştırma sonuçlarında ise boşanmanın çocuk ve ergen üzerindeki olumsuz etkilerine ulaşılmıştır (Amato and Cheadle; 2005; Andersson, 2002; Benedek ve Brown, 1997; Biçer, 2009; Büyükhahin, 2010; Cebeci, 2009; Ekşi ve Yaman, 2010; Fiyakalı, 2008; Furstenberg, 1990; Jonsson, Njardvik, Olafsdottir and Gretarsson, 2000; Karakuş, 2003; Öngider, 2006; Tillman, 2007; Walczak ve Burns, 2004) .

Benedek ve Brown (1997) sadece çocukların iyiliği için evliliğin devam etmesinin nadiren işe yaradığını, genellikle bu durumun çocuklara daha çok zarar verdiğini belirtmiştir. Sürekli olarak ana babasının anlaşmazlıklarına, kavgalarına, şiddet içeren davranışlara şahit olan çocuk ve ergenlerin boşanmış aile çocuklarından daha çok uyumsuz olduklarını dile getirmiştir. Yörükoğlu ise (2000) boşanmanın, eşler için mutsuz bir evlilikten çıkış olduğunu; fakat aile bireyleri açısından özellikle çocuk ve ergen için travmatik bir süreç olduğunu vurgulamıştır.

Ekşi ve Yaman'ın (2010) 11-18 yaş arası öğrenim gören 3468 ve öğrenim görmeyen 819 çocuk ve ergenle şiddet eğilimleri üzerine yaptığı çalışmada hem eğitim gören hem de eğitim görmeyen ergenlerin şiddet eğilim düzeylerinin ana babası boşanmış ergenlerde daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Anne-babası boşanmış çocukların algıladıkları aile işlevlerini konu alan bu çalışma ilköğretim okullarının ikinci kademesindeki öğrencilerle yapılmıştır. Dolayısıyla ilköğretimin II. Kademesi (6. 7 ve 8. sınıf) bireyin çocukluktan çıkıp ergenliğe girdiği dönemdir. Bu dönem (12-14 yaş) gelişim psikologlarının bazısına göre erinlik (puberte) dönemi (ön ergenlik dönemi) olarak kabul edilmektedir (Aydın, 2000; Kulaksızoğlu, 2000; Yavuzer, 1998a).

Bu dönemde fizyolojik, bedensel, sosyal ve duygusal gelişimlerin hızlı olması ayrıca ergenin bu dönemde bağımsız olma, bir grup tarafından kabul edilme ve kimlik kazanma çabaları onu, bocalamaya ve ciddi bir uyum sürecine itmektedir. Birey için çok hassas olan bu dönemde ailenin destekleyici, kabul edici, yönlendirici yaklaşımları ergenin uyum sürecine ve kimlik kazanma çabalarına olumlu katkı yapmış olacağından ergen bu süreçten başarıyla çıkar (Kulaksızoğlu, 2000; Sandler, Miles, Cookston and Braver, 2008; Yavuzer, 1998b).

Gençlerin bir yandan ergenlik dönemine özgü problemlerle uğraşırken bir yandan da ana-babalarının boşanması ergen için sıkıntı verici bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü ergenin kimlik karmaşasından başarıyla çıkmasında, topluma ve değerlerine uyum sağlamasında, ilgi ve yeteneklerine uygun bir mesleğe yönelmesinde ailesinin desteğine son derece ihtiyacı vardır. Bu destekten yoksun olan ergen bunalıma girebilir, davranış sorunları ve uyum problemleriyle karşı karşıya kalabilir (Biçer, 2009; Walczak ve Burns, 2004).

Toplumun sağlıklı olması, toplumu oluşturan ailelerin sağlıklı olmasına bağlıdır. Dolayısıyla toplumun sosyal ekonomik ve kültürel yapısında meydana gelen bozukluklar ve dengesizlikler ailelerin de yapılarını ve işlevlerini etkilemektedir (Öztürk, 2006). Ailelerin işlevleri üzerine yapılan çalışmalarda, boşanmış aile bireyleri, akıl hastası olan bireyler (Bulut, 1990), alkolikler, suça yönelen bireyler (Benedek ve Brown, 1997; Erdoğan, 2005) ve intihar girişiminde bulunan bireylerin (Palabıyıkoglu, Azizoglu, Özsayar, ve Ercan, 1992; Şimşek, 2005) aile işlevlerinin sağlıklı olduğu ifade edilmiştir.

Aile bireylerinin kişisel gelişimlerini ve psikolojik doyumlarını sağlayamayan aileler işlevlerini yerine getiremeyen sağlıklı ailelerdir. Sağlıklı ailenin temelinde birbiri ile anlaşamayan, farklı ego ideallerine sahip olan, aralarında iyi bir etkileşim kuramamış eşler bulunur. (Bulut, 1990). Sağlıklı ailelerde ise Ackerman'a göre (1965'den akt., Bulut, 1990) çiftler evlilik rollerinde uyum içinde oldukları. Çatışma durumlarında eşler çözüm bulmada işbirliği içindedirler ve ailede suçluluk duyguları yoktur. Aile bireyleri birbirlerini olduğu gibi kabul eder ve birbirlerine saygı duyarlar.

Bulut (1990) aile işlevlerini, sağlıklı bir bütünlük ve beraberlik içinde yerine getirilmesi gereken görevler olarak tanımlar. Literatürde aile işlevleriyle ilgili olarak farklı tanımlar ve sınıflandırmalar söz konusu olsa da araştırma kapsamında ele alınan aile işlevleri "Mc Master Aile İşlevleri" temel alınarak açıklanmıştır. Mc Master Aile İşlevleri modelinde ailenin, problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar işlevleri vardır. Ailenin bu işlevleri aile üyelerinin tüm gelişim alanlarında belirleyici role sahiptir. Dolayısıyla ergenlerin benlik saygısı yüksek, öz denetimli, kendisi ve çevresiyle barışık, olumlu duygulara sahip sağlıklı bireyler olarak yetişmelerinin, yaşadıkları ailenin işlevlerini sağlıklı bir biçimde yerine getirmesi ile mümkün olacaktır.

Konuyla ilgili literatür incelendiğinde hem yurt dışında hem de yurt içinde aile işlevleriyle ilgili ve ebeveyni boşanmış ergenlerle ilgili pek çok araştırma bulunmaktadır. Fakat boşanmış ailelerden gelen ergenlerin algıladıkları aile işlevleri üzerine herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Araştırma sonuçları dikkate alındığında boşanmış ailelerde, ergenlerin aile işlevlerini algılama biçimleri önem kazanmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada, aile işlevlerinin boşanmış ailelerde nasıl algılandığı

araştırılarak bu işlevlerin sosyo-demografik değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmadığı ortaya konmuştur.

1.2. Problem Cümlesi

İstanbul ili Fatih ilçesinde anne-babası boşanmış ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin algıladıkları aile işlevleri ne düzeydedir?

1.3. Alt Problemler

1. Anne-babası boşanmış ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin algıladıkları aile işlevleri ne düzeydedir?
2. İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin algıladıkları aile işlevleri, anne-babalarının medeni durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermekte midir?
3. Anne-babası boşanmış ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin algıladıkları aile işlevleri öğrencilerin;
 - a) Cinsiyeti,
 - b) Yaşı,
 - c) Doğum sırası,
 - d) Kardeş sayısı,
 - e) Ailelerinin yapısı (Geniş aile, çekirdek aile)
 - f) Anne ve babalarının eğitim durumu,
 - g) Anne ve babalarının mesleği,
 - h) Ailelerinin ekonomik durumunu nasıl algıladıkları,
 - ı) Anne ve babasının hayatta olup olmaması
 - i) Anne-babası boşandığında, öğrencinin hangi yaş gurubunda olduğu,
 - j) Anne ve babasının boşanmasından sonra ne kadar süre geçtiği,
 - k) Boşanma konusunda bilgilendirilip bilgilendirilmemesi ve öğrenciye boşanma konusunda kimin bilgi verdiği,
 - l) Kimin yanında kaldığı,
 - m) Evden ayrılan ebeveynini ne sıklıkla gördüğü,

n) Ana ve babasının kendisine karşı tutumunu nasıl algıladıkları değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermekte midir?

1.4. Önem

Boşanma, mevcut aile yapısını değiştiren en önemli etkenlerden bir tanesidir. Boşanmış aile sayısının dünyada olduğu gibi Türkiye’de de hızla arttığına dair istatistiki bulgular vardır. Bu durum aile bireylerin hepsini önemli ölçüde etkilemektedir. Boşanmanın en çok etkilediği kişiler ise şüphesiz çocuk ve ergenlerdir. Ailenin sağlıklı olması ve ergenin ailesini sağlıklı olarak algılaması uyum bozukluklarının yaşanmasına neden olmaktadır. Yapılan araştırmalar boşanmış ailelerin işlevlerinin sağlıklı olmadığını, dolayısıyla sağlıklı işlevlerin eşlerin evlilik statüsünü ve aile bireylerini olumsuz etkilediği göstermiştir.

Yurt içi ve yurt dışında yapılan çalışmalar incelendiğinde, anne-babası boşanmış çocukların anne-babası boşanmamış çocuklarla karşılaştırmalı olarak incelendiği çalışmalara rastlanmaktadır ve bu çalışmalarda boşanmanın daha çok depresyon, kaygı, özensaygı, benlik saygısı, saldırganlık, öfke ifade tarzları ve akademik başarı gibi değişkenler açısından karşılaştırıldıkları görülmektedir (Avcı, 2006; Aydın, 2009; Benedek ve Brown, 1997; Biçer, 2009; Büyüksahin, 2009; Cebeci, 2009; Dizman, 2003; Fiyakalı, 2008; Hughes, 2009; Karakuş, 2003; Öngider, 2006; Öztürk, 2006; Walczak ve Burns, 2004). Ayrıca yine araştırma konusu olan aile işlevleri üzerine pek çok çalışmaya rastlanmıştır (Akıncı, 2007; Bulut, 1990; Doğan, 2006; Erdoğan, 2005; Günsel, 2010; İşmen, 2004; Karakoyun, 2011; Özatça, 2009; Palabıyıkoglu ve ark., 1992; Savi, 2008). Ancak, boşanmış ailelerden gelen 12-15 yaş arası çocukların algıladıkları aile işlevleri üzerine yapılan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla araştırmanın bu boşluğunu doldurarak çalışmadan elde edilen bulguların, ebeveyni boşanmış çocukların aile işlevlerini ne düzeyde sağlıklı algıladıkları ve sosyo-demografik değişkenler açısından aile işlevlerinin ayrıntılı olarak incelenmesi konusunda literatüre önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca boşanmış ailelerde hangi işlevlerin ne düzeyde olduğunun bilinmesi teşhis ve tedavi sürecinde ailelerle çalışan uzmanlara, bu ailelerin çocuklarına eğitim veren öğretmenlerin

alışmalarına ve bu konuda çalışma yapacak araştırmacılara olumlu katkı yapacağı düşünölmektedir.

1.5. Varsayımlar

Araştırmanın temel varsayımları şunlardır:

1. Örneklem evreni temsil edici niteliktedir.
2. Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan Aile Değerlendirme Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu’nu öğrencilerin içtenlikle cevapladıkları varsayılmıştır.

1.6. Sınırlılıklar

Bu araştırmadan elde edilen bulgular;

1. 2011–2012 eğitim-öğretim yılı ile,
2. İstanbul ili Fatih ilçesindeki resmi ilköğretim okullarının 2. kademesinde 12 yaş ve üstündeki öğrencilerle
3. Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) ve Kişisel Bilgi Formu’ndan elde edilen verilerle sınırlandırılmıştır.

1.7. Tanımlar

Aile: Evlilik bağıyla başlayan, akrabalık ve sosyal bağlarla birbirine bağlanan, çeşitli rollere sahip, birbirlerini etkileyen, çoğunlukla aynı evde yaşayan fertlerden oluşan, üyelerin cinsel, psikolojik, sosyal kültürel ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılayan, topluma uyumu sağlayan, toplumun temel bir birimi olarak tanımlanmaktadır (Özgüven, 2001).

Aile işlevleri: Kişilerin bedensel, ruhsal ve toplumsal açıdan tam bir iyilik halinde olması için ailenin beklenen düzeyde gerçekleştirmesi gereken görevleridir (Bulut, 1990).

Boşanma: Boşanma, bir arada yaşama isteğini kaybeden bireylerin verdikleri karar sonucu ayrılmaları ve en temelde ailenin parçalanması demektir (Walzac ve Burns 2004).

BÖLÜM II: KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Aile

Aile sözcüğü, dilimize Arapça'dan geçmiştir ve Türk Dil Kurumu'nun Türkçe sözlüğünde şu anlamları içermektedir: 1) Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, kardeş, çocuklar arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik, 2) Aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümü, 3) Birlikte yaşayan hısım ve akrabaların tümü, 4) Halk ağzında: Eş, karı, 5) Aynı gaye üzerinde anlaşılan ve birlikte çalışan kimselerin bütünü, 6) Temel niteliği bir olan dil, hayvan veya bitki topluluğu, familya (Türk Dil Kurumu [TDK], 2011).

Birey ve toplumsal yaşamın en etkin dinamiklerinden biri olan aile, ilk insan topluluklarından buyana var olan kadim ve temel bir kurumdur (Canatan, 2011). Toplumsal hayatı oluşturan diğer bütün kurumlar (din, siyaset, ekonomi, eğitim vs.) ve bu kurumlara bağlı olarak gerçekleştirilen davranış biçimlerinin küçük ölçekli temsilleri aile hayatında gerçekleşmektedir. Erdoğan'a göre (2009) de aile toplumun aynasıdır ve bireyin kendini ait hissedebileceği yer ailedir. Toplumsal hayatın istikrarı ve devamlılığı için gereken değerler ve kurallar aile içersinde pratik edilir ve öğrenilir (Çağan, 2011).

Aile sadece toplumsal yaşam için değil bireysel yaşam için de çok önemlidir. Ailenim hem toplumsal hem de bireysel yaşam için bu denli önemli olması onu kaçınılmaz biçimde evrensel bir olgu haline getirmektedir (Çağan, 2011).

Aileye sosyo-politik açıdan bakan Marx ve Weber, toplumların birbirinden farklı sınıfları olduğunu ve bu sınıflarda da farklı aile yapılarının bulunduğunu dile getirir. Onlara göre toplumun çoğunluğunu oluşturan fakir, çalışan ve genellikle yönetilen aileler, toplumun azınlığını oluşturan varlıklı, elit ve genelde toplumu yöneten ailelerle benzer davranış kalıplarına sahiptir. Onlara göre yoksul ve varlıklı aileler arasında malların paylaşımı, doğal zenginlikler ve devletin yönetimi konularında bir mücadele ve yarış vardır ve bu mücadeleyi çoğunlukla gücü elinde bulunduran varlıklı aileler kazanır (Hammond, 2009).

Son yüzyılların önemli sosyologlarından olan Locke, Rousseau, Durkheim ve Dewey ailenin, çocuğun ahlak gelişimi ve sosyalleşmesi açısından önemli işlevleri olduğu

görüşünü savunmuştur. John Locke’a göre yeni doğan bir bebek boş bir kağıt (tabula rasa) gibidir. Çocuğun sahip olduğu davranışlar ve değerler ailesinden ve toplumdan öğrendiklerinden ibarettir. Ona göre çocuklara yapılan yatırım toplumun kendisine yaptığı yatırımdır. Dolayısıyla bu yatırım önemsenmeli, çocukların zihni devlet, okul ve aile tarafından disipline ve gelişimci bir mantıkla doldurulmalıdır (Özyurt, 2011).

Romantik çocukluk paradigmasının temsilcisi olan Rousseau’ya göre çocuk doğduğunda tamamen iyidir. Dolayısıyla ilk olarak ailede verilecek olan ahlak eğitiminde çocukların eğilimleri ve dürtüleri dikkate alınarak çocuğun özgür gelişimi sağlanmış olacaktır. Ki bu yönüyle çocuğun iyi ahlaklı ve özgür bir kişi olmasında aile kurumu önemli bir işleve sahiptir. Durkheim’e göre ise aile çocuğun ahlaki gelişimi açısından önemlidir ancak, ona göre ailede verilen eğitim çocuğu toplumsal yaşama hazırlamada yetersiz kalmaktadır (Özyurt, 2011).

Dewey’e göre çocuk ne tamamlanmamış bir kişi ne de küçük bir yetişkindir. Dewey çocuğun insan doğasındaki zayıflıkları taşıdığı için bozulmuş ve eksik bir yapısı olduğunu reddeder. Lakin Rousseau’nun romantik çocukluk düşüncesini de onaylamaz. Ona göre çocukluk insan yaşamının gelişimsel evresidir. Çocuk ailesinin yardımıyla çevre ve toplumla ilişki kurarak gelecek yaşamlarına hazırlanmalıdır (Gutek, 2006’dan akt., Özyurt, 2011).

Tezcan (1997) aileyi, yüz yüze ve içten ilişkilerin en güçlü olduğu birincil gruplardan sayar ve bireyin tutum ve davranışlarının oluşumunda birincil etkileşimi sağlaması açısından aileye ayrı bir önem atfeder.

İçli (1997)’ ye göre aile, hane halkı ve kompozisyonu, otorite, mülkiyet, akrabalık ilişkileri çerçevesinde biçimlenen zaman ve mekan boyutlarında farklılık gösteren evrensel niteliğe sahip toplumsal bir kurumdur. Geniş anlamda aile; evlenme, kan ya da evlât edinme bağlarıyla birbirine bağlanmış, aynı evde yaşayan, aynı geliri paylaşan, birbirleri ile devamlı ilişki ve etkileşim altında olan, karı-koca, ana-baba, kız-oğul, kız kardeş-erkek kardeş gibi sosyal ilişkileri olan insanların oluşturduğu bir birliktir

Canovalı’ya göre (1999) aile, ana, baba ve çocuklardan oluşan, üyeleri arasında karşılıklı sevgi, saygı, dayanışma ve birbirine ait olma duygusu bulunan bir topluluktur. Canovalı’nın aile tanımında geniş aile dışarıda kalmaktadır, ancak O aileyi psikolojik ihtiyaçların önemli derecede karşılandığı bir sosyal yapı olarak görmektedir.

Yörükoğlu (2000) aileyi, insan ilişkilerinin sergilendiği bir sahneye benzetir. Çocuk bu sahnede insan ilişkilerini bütün karmaşık yönleriyle gözlemler ve yaşar. İnsan ilişkilerini belirleyen anlaşma, uzlaşma, bağlılık, işbirliği gibi olumlu nitelikleri evde kazanır. Anlaşmazlık, çekişme ve çatışma gibi olumsuz durumlarda takınacağı tutumları da evde öğrenir.

Özgüven (2001) ise Türk toplumunda aileyi, evlilik bağıyla başlayan, akrabalık ve sosyal bağlarla birbirine bağlanan, çeşitli rollere sahip, birbirlerini etkileyen, çoğunlukla aynı evde yaşayan fertlerden oluşan, üyelerin cinsel, psikolojik, sosyal kültürel ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılayan, yaşanılan topluma uyumu sağlayan, toplumun temel bir birimi olarak tanımlanmaktadır.

2.2. Aileye Kuramsal Yaklaşımlar

Aile ve işlevleriyle ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, bu çalışmalarda aileyi kuramsal açıdan ele alan yaklaşımlara yer verilmediği görülmüştür. Dolayısıyla bu başlıkta aile araştırmacıların aileye nasıl baktıkları ve kuramsal açıdan aileyi nasıl ele aldıkları özet olarak ele alınacaktır.

Bu yaklaşımlar toplum ve aileyi birbirleriyle karşılıklı ilişkiler içinde olan alt sistemler olarak tanımlayan Yapısal İşlevsel yaklaşım, aile üyeleri arasındaki ilişkinin kar ve zarara göre şekilleneceğini öne süren Toplumsal Alış Veriş Yaklaşımı, aileyi güç, hâkimiyet ve çatışma kurumu olarak gören ve ailenin içsel çıkarlarının çatışmalarla dolu olduğunu varsayan Çatışma Kuramı, aileyi çevresel değişimlere uyum sağlayan ve kendini yeniden örgütleyen bir küme olarak tanımlayan Ekolojik Yaklaşım, aileye bilgi, inanç, değer ve rollerden oluşan sembolik etkileşimin belirlediği bir etkileşim odağı olarak bakan Sembolik Etkileşim Yaklaşımı, kadın erkek eşitsizliğine, toplum ve ailede ve kadının yerine vurgu yapan Feminist Yaklaşım, aileyi dinamik bir kurum olarak gören ve ailenin belli gelişim evreleri olduğunu (yaşam döngüsü) söyleyen Ailevi Gelişimsel Yaklaşım ve aileyi uyum, denge ve değişme niteliklerine sahip açık bir sistem olarak ele alan Aile Sistem Yaklaşımıdır.

2.2.1. Yapısal-İşlevsel Yaklaşım (Structural Functionalism Theory)

Yapı ve işlev kavramlarını sosyolojide ilk kez kullanan düşünür Durkheim'dir. O, çağdaş toplumu kendine özgü bir gerçekliğe sahip organik bir bütün olarak görür ve toplum yaşayan bir organizmadır Bu bütün normal durumda var olabilmek için bütünü oluşturan parçalar tarafından karşılanan ihtiyaç ya da işlevlere sahiptir. Eğer bazı ihtiyaçlar karşılanmazsa patolojik bir durum ortaya çıkar. Toplumsal buhranların nedeni de bu patolojik durumdur (Akyüz, 2008; Bilton ve ark., 2009).

Yapısal-işlevsel yaklaşım, toplumun çeşitli kurumlarının doğasının, her birinin toplumun bir bütün olarak pürüzsüz bir şekilde işlemesini sağlayan işlevleri açısından anlaşılması gerektiğini savunur (Bilton ve ark., 2009).

Bu yaklaşımda toplum birbirleriyle karşılıklı ilişkiler içinde olan alt sistemler olarak tanımlanır ve alt sistemlerin her biri diğeri için işlevseldir. İşlevselliğini koruyan toplum istikrarlı ve dengeli bir şekilde varlığını sürdürür (Canatan, 2011).

Aileyi sosyal alt sistemlerden biri olarak kabul eden bu yaklaşıma göre aile toplum için belli görevleri yerine getirmektedir. Yapısal işlevsel yaklaşım ailenin görevlerinin toplumun tipine uygun olarak belirlendiğini öne sürer ve aile toplumsal yapının bir parçası olarak toplumun devamlılığını sağlamak üzere işlev gören bir kurumdur (İçli, 1997).

Yapısal-İşlevsel yaklaşıma göre aile üyelerinden birinin işlevini yerine getirmemesi sistemin işleyişini engeller ve zora sokar. Bu nedenle aile üyelerinin kendi rollerini yerine getirmesi ailedeki istikrar için önemlidir (Canatan, 2011; Hammond, 2009).

2.2.2. Toplumsal Alışveriş Yaklaşımı (Social Exchange Theory)

Toplumsal alışveriş yaklaşım mübadele teorisi olarak da bilinir. Bu yaklaşımın Weber'in modern toplum ve rasyonel eylem görüşlerinden beslenir. Modern topluma geçişle birlikte toplumsal yapıda, ailede, ekonomik hayatta ve insan ilişkilerinde önemli değişimler olmuştur. Bu değişimler bireylerin seçimlerinde rasyonel davranış biçimi geliştirmelerine neden olmuştur. Yani birey ve toplumsal kurumlar hedeflerini gerçekleştirmek için en verimli araçları seçmeye, kar-zarar ilişkisi kurmaya öncelik verirler (Bilton ve ark., 2009; Hammond, 2009).

Bu teorinin temelinde rasyonel seçim modeli yatmaktadır. İnsan başkalarıyla kar-zarar temelinde ilişkiler kuran bir varlıktır. Bu anlamda sosyal ilişki bir mübadele (alışveriş) ilişkisidir. Aile üyeleri arasındaki ilişki de bu kurala benzer. Aile, üyeleri arasında faydayı azamiye çıkarma, maliyeti ise asgariye indirme yoluyla hakça ve dengeli alışveriş ilişkilerinin sağlandığı bir topluluktur (Çağan, 2011). Dolayısıyla aile üyeleri bir ilişkinin kendisine sağlayacağı kar ve zarara göre tercihlerde bulunur (Akyüz, 2008).

Toplumsal alışveriş kuramcıları, evliliği de bir mübadele olarak kabul eder ve mübadele kurallarının kabul edilmemesi durumunun çatışmaya yol açtığını öne sürmektedirler (Hammond, 2009; İçli, 1997).

2.2.3. Çatışma Yaklaşımı (Conflict Theory)

Marks'ın dinamik toplum görüşü çatışma kuramının temellerini oluşturmuştur. Marks'a göre toplumsal çatışma olmadan insanlığın ilerlemesi ve gelişmesi söz konusu değildir. Toplum ve onun en temel biri olan aile yapısı ve işlevi bakımından sürekli değişkenlik gösteren bir özelliğe sahiptir. Dolayısıyla toplumda ve ailede meydana gelen değişme ve çatışma tesadüfi bir olay değildir (Akyüz, 2008).

Hammond (2009), çatışma teorisinin özellikle savaş, barış, zenginlik, fakirlik, politik mücadele, devrimler, kölelik, gettolar, boşanmalar ve çatışma temelli diğer sosyal fenomenleri anlamada yararlı olduğunu savunur. Çatışma teorisine göre zenginler sürekli olarak varlıklarını yükseltirken yoksullar da daha fazla yokluk ve acı çekerler.

Marks'a göre her toplum biçiminde egemen sınıf ve egemen olmayan sınıf vardır. Egemen sınıfın iktidar potansiyelini, ekonomik üretim araçlarına sahip olma imtiyazı oluşturur. Güçlülerle zayıflar, egemenlerle egemen olmayanlar arasında sürekli bir mücadele ve çatışma vardır. Bu yapı ailede de benzerdir (Akyüz, 2008, Bilton ve ark., 2009).

Çatışma teorisi aileyi güç, hâkimiyet ve çatışma kurumu olarak görür. Ailenin içsel çıkarlarının çatışmalarla dolu olduğunu, kurumsal düzenlemelerin ailede eşitliği sağlayıcı yönde değiştirilmesi gerektiğini öne sürer. Çatışma teorisyenleri aileyi toplumsal eşitsizliğin doğurduğu sorunları deneyimleyen bir küme olarak tanımlarlar ve aile üyelerinin toplumda güçlü gruplar tarafından kontrol edilen kıt kaynaklar için

yarışmak zorunda olduklarını öne sürerler. Ayrıca aile içindeki çıkar çatışmaları nedeniyle ortak amaçlar için ittifakların yapıldığını belirtirler (Çağan, 2011; İçli, 1997).

2.2.4. Ekolojik Yaklaşım (Echological Theory)

Sosyal-ekoloji, gelişen birey ile onu çevreleyen ve etkin olarak içinde yer aldığı ortam ve bağlam arasındaki ilişkiyi inceler. Bu bakış açısına göre birey, sistemler içinde yer alan bir sistem olarak ele alınmaktadır. Sosyal-ekolojik yaklaşım aile sisteminin işlediği bir bağlam olan toplumu da içine alarak, sistem yaklaşımını tamamlamaktadır. (Patterson ve Geber, 1991'den akt., Gökler, 2008).

Ekolojik perspektifin odak noktasında insan ve çevresi arasındaki ilişkiler yer almıştır. Bu ilişkilerin kurulmasında iki temel varsayıma dayanmaktadır: a) Organizma ve sosyal varlık olarak insan çevresiyle etkileşim halindedir, b) İnsan yaşamının kalitesi ve çevrenin kalitesi karşılıklı olarak birbirini etkiler. Ekolojik perspektif aileyi çevresel değişimlere uyum sağlayan ve kendini yeniden örgütleyen bir küme olarak tanımlar (Canatan, 2011).

2.2.5. Sembolik Etkileşim Yaklaşımı (Symbolic İnteractionizm Theory)

Sembolik etkileşim yaklaşımının tezine göre kimlik diğerleriyle etkileşim kurarak oluşturulur. Sosyal varlık olmayı öğrenmek, başkalarının bizden aldıkları izlenimleri kontrol altında tutarak bu süreç üzerinde hakimiyet sağlamayı öğrenmek anlamına gelir (Bilton ve ark., 2009).

Bu yaklaşım insan ve dünya arasındaki anlamlı ve karşılıklı ilişkilere odaklanmıştır. Toplumsal kurumlar gibi aile de bilgi, inanç, değer ve rollerden oluşan sembolik etkileşimin belirlediği bir etkileşim odağıdır. Ailedeki ilişkileri çözümlemek için bu anlamlar dünyasını kavramak gerekmektedir (Canatan, 2011).

Sembolik etkileşim yaklaşıma göre ailede herkesin belli bir yeri vardır ve aile üyelerinin belli rolleri yerine getirmesi gerekmektedir. Bu roller ailenin beklentilerine uygundur. Etkileşimler, eş seçimi, aile içi roller, evlilik etkileşimi ve çocuğun toplumsallaştırılması konuları üzerinde durur (İçli, 1997).

2.2.6. Feminist Yaklaşım (Feminist Theory)

Bu yaklaşıma göre toplumun genelinde kadın-erkek ilişkileri eşitsizlik temeline dayanır. Toplumun tüm yapıları ve kültür bu eşitsiz ilişkileri ayakta tutar. Aile içinde de benzer bir eşitsizlik hakimdir. Feminist teorisyenlere göre ailenin eşitlikçi bir temeli yoktur, çoğu toplumda erkekler güç kaynaklarına daha fazla sahip ve aile sistemlerinin çoğunlukla erkek egemenliğine dayanır (İçli, 1997).

Kadınların topluma katılmasında, toplumda etkin roller almasında, gücü paylaşmasında en büyük engelin erkeklerden kaynaklandığını, kadının ikincil konumunun genelde sorgulanmadan kabul edildiğini, kadının hemen hemen her alanda ikinci planda kaldığını öne süren feminist yaklaşım kadının aile yaşamında da yerinin benzer olduğu vurgular (Bilton ve ark., 2009).

Kadın erkek egemen bir yapı içerisinde mutsuzdur ve kendisi için değil eşinin ve kocasının mutluluğu için vardır. Aile bir yandan cinsiyete dayalı eşitsizliğin kaynağı diğer yandan da eşitsizliğin yansıtıcısıdır. Ailenin daha eşitlikçi bir yapıya sahip olabilmesi için toplumda köklü değişimler olmalıdır (Çağan, 2011).

2.2.7. Ailevi Gelişim Yaklaşımı

Bu yaklaşıma göre aile dinamik bir kurumdur ve gelişim aşamaları boyunca sürekli olarak üyelerden yeni görevler beklemektedir. Aile ve evlilik hayatı, bireyin kendi yaşamında (bebeklik, ilk çocukluk vb.) olduğu gibi farklı dönemleri içermektedir. Bu farklı dönemler aile yaşam döngüsü ya da ailenin gelişimsel aşmaları olarak tanımlanır (İşmen, 2009).

Aile yaşam döngüsünde süreç evlilikle başlamakta ve eşlerden birinin ölümüyle sona ermektedir. Aile karı-kocanın meydana gelen çiftle kurulmakta, çocukların doğmasıyla karmaşıklaşmakta, sonra çocukların meslek sahibi olması veya evlenmesiyle başlangıçtaki çifte dönmektedir. Ailenin bir basamaktan diğerine geçişi aile yapısında değişiklik yaratmakta ve bu değişikliklerle aile her basamakta farklı görevlerle karşılaşmaktadır (İçli, 1997). İşmen'e (2009) göre aile üyelerinin bir basamaktan diğerine geçişte karşılaştıkları problemleri çözebilmeleri için üyelerin karşılıklı bilgi alışverişi içerisinde olmaları, problem çözme ve karar verme yetkinliklerine sahip olmaları gerekmektedir.

2.2.8. Aile Sistemleri Yaklaşımı (Family Systems Theory)

Bu yaklaşım aileyi uyum, denge ve değişme niteliklerine sahip açık bir sistem olarak ele almaktadır ve iki temel çıkış noktası vardır. Birincisi aile bir sistemdir, ikincisi ise aile sistemi, tüm sistemler gibi var olmak için aynı kurallara dayalı olarak çalışır. Sistem yaklaşımına göre aile, üyelerinin kendi aralarında ve toplumla etkileşimlerine dayalı olarak günlük işlevlerini yerine getirmek ve devamlılığını sağlamak zorunda olan bir sistemdir (İçli, 1997; Çağan, 2011).

Bu yaklaşım aile içindeki çatışma ve gerilimlerin aile için tehdit oluşturduğu ve bunun istenmeyen bir durum olduğunu ileri sürer. Yine sistem yaklaşımına göre ailenin amaçları arasında hiyerarşik bir sıralamanın olduğu ve üst düzeydeki amaçların belirleyici olduğu görüşü savunulur (Çağan, 2011; Hammond, 2009).

2.3. Aile Türleri

Toplumun tüm kurumları gibi aile de toplumun yapısından etkilenmekte ve bu etkilenme sonucu toplumsal işlevlerini yerine getirme ihtiyacını karşılamak üzere birbirinden farklı aile tipleri ortaya çıkmaktadır. Aile türlerinin en sık rastlanılanı geleneksel geniş aile ve modern çekirdek ailedir. Ancak toplumsal hayattaki hızlı değişimlerle beraber bu sınıflamaya geçiş ailesi ve boşanmış aile de eklenmiştir (Benedek & Brown, 1997; Yıldırım, 2011).

2.3.1. Geleneksel Geniş Aile

Geniş aile, özellikle az gelişmiş ülke ve yörelerin kırsal kesimlerinde daha yoğun bulunmaktadır (Çağan, 2011). Geniş aile, birçok üyeden oluşan ve geniş akrabalık bağlarıyla varlığını sürdüren aile yapısıdır. Bu ailede anne-baba, çocuklar, kuzenler, büyük anne ve babalar, kardeşler vs. yer almaktadır. Yıldırım (2011) geniş ailenin geleneksel aileyle özdeşleşen bir boyutu olduğunu belirtir.

Geleneksel geniş ailede akrabalık ve komşuluk ilişkileri büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla kuzenler amcalar, halar, dayılar vs. aynı aileden sayılmaktadır. Güçlü bir yardımlaşma ve dayanışma ortamıyla akrabalık bağlarından yararlanır (Satır, 2001; Yıldırım, 2011).

Gençtan (1996) geleneksel geniş aile yapısının bireyselleşmeye olanak tanımadığı görünüşü savunur. Geleneksel ailelerde çocuğun kendine özgü bir duygusal dünyası olabileceği çoğunlukla kabul edilmeyeceğinden böyle bir ortamda yetişen çocuğun da özerkliğini yeterince kazanamayacağını belirtir.

Geleneksel geniş aile, işlev bakımından en çok sorumluluk sahibi olan aile türüdür. Kongar (1986) geleneksel geniş ailenin işlevlerini şöyle sıralamıştır:

1. Ekonomik fonksiyonu: Ekonomik olarak bir bütün olan bu ailede gelir tek elde toplanır ve harcamalar tek elden yapılır. Ayrıca tarımda görüldüğü gibi bu ailede oldukça gelişmiş bir ekonomik işbölümü ve işbirliği vardır.
2. Prestij fonksiyonu: Aile bireyleri toplumsal statülerini aileden alır. Kanla yada meslekle ilgili statünün kaynağı ailedir.
3. Eğitim fonksiyonu: Aile üyelerin her türlü eğitiminden sorumludur. Ailedeki büyükler küçüklerin eğitimini üstlenir, aile bir okul gibi işlev görür.
4. Koruma fonksiyonu: Geleneksel toplumlarda, çağdaş toplumlarda olduğu gibi bireyi koruyan çeşitli kurumlar olmadığından bireyi koruma işlevini aile üstlenmiştir.
5. Din fonksiyonu: Aile üyelerine sadece din eğitimi vermekle kalmaz, aynı zamanda üyelerinin ibadetlerini de denetler.
6. Eğlenme ve dinlenme fonksiyonu: Aile, üyelerinin eğlenme ve dinlenmelerinin en iyi şekilde sağlandığı yerdir. Aile üyeleri boş zamanlarını diğer aile üyeleriyle paylaşır.
7. Eşler arasında sevgiyi sağlama ve çocuk yapma fonksiyonu: Ailenin bu fonksiyonu, tüm aile türlerinin en temel fonksiyonudur. Bu işlev, aile üyeleri arasında sevgi ve saygıyı, bireylerin psikolojik doyumunu sağlamaktadır.

2.3.2. Çekirdek Aile

Toplumsal değişme sürecinde, aile yapısında ve işlevlerinde ortaya çıkan değişimlerle ilgili ortaya çıkan bazı kuramsal görüşler, en temel etkenin endüstrileşme ve kentleşme olduğunda birleşirler. Bu iki toplumsal değişme ölçütünün etkileri sonucunda,

geleneksel aile yapısının değiştiği ve yerini, anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan alan çekirdek aileye bıraktığı öne sürölmektedir (Atalay, 2005; ağan, 2011).

Türkiye’de 1950’li yıllardan itibaren başlayarak sanayileşme ve köyden kente göçün hızlanması toplumsal değişime yol açmış ve tarıma dayalı geniş aile modeli kentli çekirdek aileye doğru dönüşüm eğilimine girmiştir. Çok çocuklu kırsal kökenli aile yapısı, kentlerde yerini az sayıda çocuğa sahip ailelere bırakmıştır (Aile ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü Stratejik Planı, 2007).

Parsons çekirdek aile ile sanayi toplumu arasında bir uyum olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre çekirdek aile sanayi toplumunun ihtiyaçlarına olağanüstü uyum sağlamaktadır. Aile bir üretim yeri olmaktan çıkar ve üretim aileden ayrı fabrika denilen yerlerde gerçekleştirilir (Akt.,Yıldırım, 2011).

Çekirdek aile tipinin sanayileşmeyle birlikte ortaya çıktığına dair yaygın bir kanaat olsa da bu durumun aksini savunanlar da mevcuttur. Meriç (1991) XIV ve XVII. Yüzyıllarda İngiltere’de evlerin %78’i, Fransa’da % 76’sı, Belgrad’da % 69’u çekirdek aile yapısına sahiptir. Oysa aynı tarihlerde geniş aile yüzdesi İngiltere’de %6, Fransa’da % 14, Belgrad’da % 27 Amerika’da ise % 3 tür (Meriç, 1991’den akt., ağan, 2011:92).

Kandiyoti (1984)’ye göre toplumsal değişme ve gelişmelere paralel olarak aile yapısında olduğu gibi işlevlerinde de değişmeler olmuştur. Bu bağlamda, sanayi toplumlarında yaygın olan çekirdek ailenin, geleneksel geniş ailede görölen işlevlerin birçoğunu kaybettiği, bu işlevleri diğer toplumsal kurumlara devrettiği görölmektedir. Böylece, çekirdek ailenin yalnız iki toplumsal işlevi yerine getirdiği belirtilmektedir:

1. Soyun sürekliliği ve toplumsallaşma işlevi: Üreme, çocuk yapma ve buna bağlı olarak çocukların sosyalleştirilmesi işlevini çekirdek aileler yerine getirmektedir.
2. Psikolojik dengenin (doyumun) sağlanması: Sanayileşme ve kentleşme sonucu geleneksel ailedeki yüz yüze yoğun ilişki ve dayanışmalar yerini bireysel ilişkilere bırakmıştır. Birey tüm gereksinimlerini tek başına karşılamak zorundadır. Bu nedenle, birey yalnızlaşmıştır, duygusal gereksinimlerini karşılayamaz olmuştur. Çekirdek aile bu duygusal gereksinimleri de karşılamaktadır (Kandiyoti, 1984).

Akyüz'e göre (2008) çekirdek aile pek çok işlevini yitirmiş olmasına rağmen hala önemli ve etkin bir yaşam merkezi olma özelliğini sürdürmektedir. Çünkü aile, bireylerin ilk diyalogları kurduğu, birincil ilişkilerin egemen olduğu küçük grup niteliği sergilediğinden; kişiler arası temaslarda bağımlılık, duygusal yönelim, içten bağlanma, özverili davranış, bireyleri koruma ve kolama gibi işlev yumağı oluşturduğundan bireyler için önemli bir yaşam alanıdır.

Yıldırım'a göre (2011 modern toplumdaki geniş ve çekirdek aile tipleri, yeni aile türleri ve aileye alternatif olarak ortaya çıkan yaşam biçimleriyle yarışmak zorundadır. Geleneksel ailenin çözülmesi çekirdek aileyi ortaya çıkarmışsa, çekirdek ailenin çözülmesi de yeni aile türlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

2.3.3. Geçiş Ailesi

Geçiş ailesi, toprağa bağlı üretimden endüstrileşmiş bir üretime doğru hızlı bir geçişin olduğu, nüfusun hızla arttığı, toplumsal yapı, yaşam biçimi ve kavramların hızla değiştiği toplumlarda oluşan bir aile tipidir (Özgüven, 2000).

Kongar'a (1986) göre geçiş dönemi ailesinde evde yaşayan bireyler geniş aileden sayıca az, çekirdek aileden ise fazladır. Bu tür ailelerde karı-koca ve çocukların yanı sıra büyük anne ve büyük babalar ve evlenmemiş kardeşler olabilir. Geçiş ailesi şekil itibarıyla geniş aileyle çekirdek aile arasında olmasının yanı sıra, şekil olarak her ikisine de benzeyebildiği halde aile içi ilişkilerin, toplumsal ve ailesel fonksiyonların, sosyo-ekonomik ilişkilerin değişmesiyle ikisinden de farklı bir kimlik kazanmaktadır.

2.3.4. Boşanmış Aile

Boşanmış aile, eşlerin yasal olarak kurdukları evlilik birliğin, çeşitli nedenlerden dolayı yasal yollarla sona erdirmesi sonucu, eşlerin çocukların bakımını devam ettirdiği, karı-koca ilişkisinin sona erdiği, fakat ebeveyn olma durumunun devam ettiği bir aile türüdür.

Endüstri devrimiyle birlikte dünyadaki sosyo-ekonomik ve demografik değişiklikler toplumları ve onun en önemli kurumu olan aile yapılarını da etkilemiştir. Bu değişimler; bir arada yaşayan geniş ailelerin çözülerek; anne-baba ve çocuklardan oluşan çekirdek ailelerin oluşmasına, kadının sosyal ve ekonomik hayatta daha fazla yer almasına,

evlilik yaşının yükselmesine, doğum oranlarında azalmaya, evlenmemiş nüfusta ve boşanan ailelerin sayısında artışa neden olmuştur (Ekşi, 2005).

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre 2003 yılında 92.637 çift boşanırken, 2007 yılında ise bu sayı 94.219'a ulaşmıştır (TÜİK, 2008). Son üç yılın boşanma istatistiklerine bakıldığında 2009 yılında 114.162 çift, 2010 yılında 118.568 çift boşanmıştır(TÜİK, 2010). 2010 yılının II. çeyreğinde (Nisan-Mayıs-Haziran) 33 139 çift boşanırken, 2011 yılının II. Çeyreğinde ise 33 702 çift boşanmıştır. Geçen yılın aynı dönemine göre boşanma sayısı % 1,7 artmıştır (TÜİK, 2011). Bu bilgiler dikkate alındığında boşanmanın, toplumun gittikçe artan psiko-sosyal bir gerçeği haline geldiği ortadadır.

Boşanmanın bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de artış göstermesinin nedenleri Yıldırım'a göre (2004) kadının ekonomik olarak daha bağımsız olması, evlilikten beklentilerin artması, evlilikteki rollerin değişmesi, sosyal ve ekonomik yapıdaki değişmelerdir. Bu sonucu meydana getiren sosyal nedenlerin arasında, boşanmanın toplumda giderek daha çok kabul görmesinin önemi de bulunmaktadır. Ayrıca boşanmaların artmasında, 1998 yılında yapılan yasal düzenlemelerle boşanmaların gittikçe kolaylaştırılmasının da etkisi olduğu düşünölmektedir (Fiyakalı, 2008).

İlgar'a göre (2009) boşanma, başlangıçta sadece eşleri ve çocukları etkileyen bir süreçmiş gibi görünse de toplumsal açıdan bakıldığında, toplumun yapısını, değer sistemini ve kültürünü etkilemektedir.

Boşanmış ailelerin yapısı incelendiğinde, ailenin işlevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getiremediği, üyelerinin psiko-sosyal ihtiyaçlarını yeterince karşılayamadığı, aile içinde genellikle huzursuzluk ve mutsuzluk olduğu kanısına varılabilir. Boşanmış ailelerle ilgili yapılan çalışmalar bu ailelerin çoğunda çocuğun velayetinin annede olduğu, çocuğun bakımı, eğitimi, beslenmesi, psikolojik duyumu ve sosyalleşmesi gibi işlevlerin genellikle annenin sorumluluğunda olduğunu göstermiştir. Sayıları az da olsa bazı boşanmış ailelerde bu sorumlulukları anne ve baba birlikte paylaşmaktadır (Walczak ve Burns, 2004).

Bulut (1990) aile bireylerinin kişisel gelişimlerini ve psikolojik doyumlarını sağlayamayan ailelerin işlevlerini yerine getiremeyen sağlıksız aileler olduğunu ve sağlıksız ailenin temelinde ise birbiri ile anlaşamayan, farklı ego ideallerine sahip olan,

aralarında iyi bir etkileşim kuramamış eşlerin bulunduğunu dile getirmiştir. Ailenin işlevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirememesi, aile üyelerinin ihtiyaçlarını yeterince karşılayamaması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla işlevlerini yerine getiremeyen sağlıklı ailelerde aile üyeleri mutsuz, huzursuz ve gergin olacaktır. Boşanmış ailelerin önemli bir kısmı da işlevlerini yerine getirmede başarısız olduğundan sağlıklı bir aile tipidir (Benedek ve Brown, 1997; Walczak ve Burns, 2004; Yörüköğlu, 1994).

2.4. Aile İşlevleri

İnsanların beden ve ruh sağlığı için gerekli sevgi, saygı, şefkat, yakın ilgi ve bakım bulabilecekleri en doğal ortam ailedir. Bireyim yaşamından doyum sağlaması, işlevlerini etkili bir şekilde yerine getirmesi ve içinde bulunduğu topluma uyumlu bir kişi olarak yetişmesi ilk önce aile çevresinde sağlanmaktadır. (Bulut, 1990).

Tezcan (1997) ailenin toplumsallaştırma ve eğitim gibi önemli işlevlerini olduğunu belirtmiştir. Çocuğun kişiliğinin gelişesi ailede başlar, toplumsal normlar orada öğrenilir. İlk beş yılda aile bilinçli ya da bilinçsiz olarak bir şeyler öğreterek onun toplumsallaşmasına önemli katkılarda bulunur. Çocuğun din eğitiminin önemli bir kısmı da aile kurumunda gerçekleştirilir. İlk beş yıldan sonra ise ailenin eğitim görevini okul devralır. Tezcan (1997) geniş ailelerdeki çocuk sayısının fazla oluşu, çocukların yeterince eğitim almalarına engel olduğunu, çekirdek ailelerde ise ana babaların çocukların eğitimleriyle daha yakından ilgilenebildikleri görüşünü savunmuştur.

Çağan (2011) ailenin çok yönlü bir olgu olduğunu ve toplumda pek çok işleve sahip olduğunu belirtmiştir. Çağan'a göre ailenin dini, eğitim, ekonomik, biyolojik(üreme), psikolojik doyum sağlama ve boş zamanları değerlendirme gibi işlevleri olduğunu ve tarih boyunca ailenin işlevlerinde bazı değişiklikler olduğunu vurgulamıştır. Ailenin bazı işlevleri zayıflamış ya da tamamen ortadan kalmış, ortadan kalkan işlevleri toplumdaki diğer kurumlar üstlenmiştir (Çağan, 2011; Doğan, 2006; Gürsel, 2010; Tezcan, 1997; Yıldırım, 2011).

Aile işlevleri kavramı, aileyi oluşturan bireyler arasındaki ilişkilerin niteliği ve bunun aile üyelerinin yaşam kalitesine etkisini yansıtan bilgilerden oluşmaktadır. Bir sistem olarak ailenin işlevlerini sağlıklı bir biçimde yerine getirmesi, aile üyelerinin yaşam

doyumunun yükselmesine, sorumluluk ve özgüven sahibi olmalarına ve mutlu bir hayat yaşamalarına uygun bir ortam yaratmaktadır (Bulut, 1990).

Ogburn (1963'den akt., Bulut, 1990), ailenin yedi işlevi olduğu görüşünü savunmuştur, bunlar statü sağlamak, çocukların eğitimini planlamak, din eğitimi vermek, ekonomik ihtiyaçları karşılamak, boş zaman faaliyetlerini gerçekleştirmek, aile üyelerinin birbirini koruması ve sevgi ortamı yaratmaktır. Yorbug (1983) ise ailenin temel işlevleri olarak üreme, ekonomik ihtiyaçları karşılamak, çocukların bakımı ve sosyalleşmesi, karşılıklı doyum ve rol dağılımını kabul etmiştir.

İlgili literatür incelendiğinde yaygın olan dört aile işlevleri modelinden bahsedilmektedir. Aile işlevleri modellerinden ilk üçü kısaca tanımlandıktan sonra bu çalışmanın kuramsal temelini oluşturan McMaster Aile İşlevleri Modeli ele alınacaktır.

Aile işlevleri modellerinden ilki, aile etkileşim biçiminin merkeze doğru ve merkez dışı uçları olduğunu, merkez dışı güçler aile üyelerinin aileden bağımsız olmasını sağlarken, merkeze doğru güçlerin ise aile bireylerinin sağlıklı bir kimlik geliştirebilmelerini sağladığını ve bu güçlerin dengeli olması gerektiğini savunan ve Robert Beavers tarafından geliştirilen *Beavers Aile Sistem Modelidir* (Beavers and Hampson, 2000).

Circumplex Aile Modeli, Olson, Sprenkle ve Russel tarafından geliştirilmiştir. Bu model, evlilik ve aile sistemlerinin üç merkezi boyutuna odaklanmaktadır. Bunlar aile üyeleri arasındaki duygusal bağları ifade eden bütünlük boyutu; ailenin yapısını, rollerini ve kurallarını duruma göre değiştirebilme yeteneğini ifade eden uyum boyutu ve her iki boyut arasında hareket etmeyi sağlayan ve onları destekleyen, üyelerin ihtiyaç ve tercihlerini ifade etmesine imkan veren iletişim boyutudur. Circumplex modelin temel hipotezi, uyumlu çift ve aile sistemlerinin uyumsuz ailelere göre daha fonksiyonel olduğudur (Barnes and Olson, 1985; Olson ve Goral, 2003).

Güç Geliştirme Modeli ise aile için dört kavrama vurgu yapar. Bunlardan *Aile Yapısı*, ailenin ve üyelerinin özelliklerini ve ailenin kültürel, etnik farklılıklarını kapsar. *Aile Etkileşimi*, ailenin alt sistemlerini (evlilik, ebeveynlik, kardeşler ve aile çevresi), bağlılık ve uyum özelliklerini içerir. *Aile Yaşam Döngüsü*, ailenin gelişimsel aşamalarını ifade eder ve sonuncusu olan *Aile Fonksiyonları* ise, her bir aile üyesinin yerine getirmesi gereken işlevleri ifade eder (Doğan, 2006).

2.4.1. McMaster Aile İşlevleri Modeli

Bu çalışmanın kuramsal temelini oluşturan McMaster Aile İşlevleri Modeli, Epstein, Bishop ve Baldwin (1983) tarafından sistem teorisi temel alınarak geliştirilmiştir. McMaster aile işlevleri modeli, aile fonksiyonlarının tüm yönlerini içermez, sadece ailenin ruhsal sağlığında ve aile üyelerinin problemlerinde etkili olan boyutları içerir. Bu modeli oluşturan varsayımlar şunlardır (Miller, Ryan, Keitner, Bishop and Epstein, 2000):

1. Ailenin tüm parçaları birbirleriyle ilişkili ve bağlantılıdır.
2. Ailenin bir parçasını aile sisteminin diğer parçalarından ayırarak anlamak mümkün değildir.
3. Aile işlevleri, aileyi oluşturan parçaların tek tek ele alınarak incelenmesiyle anlaşılamaz.
4. Ailenin yapı ve organizasyonu, aile üyelerinin davranışlarını belirlemede önemli bir faktördür.
5. Aile sisteminde nesilden nesile aktarılan kalıp yargılar, aile üyelerinin davranışlarını da biçimlendirir.

Miller ve ark. (2000), ailenin yapısı, organizasyonu ve davranış kalıplarını anlamak için altı boyut üzerine odaklanmışlardır. Bu boyutlar: Problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrolüdür. Yedinci alt boyut olan genel fonksiyonlar ise Aile Değerlendirme Ölçeğinde eklenmiş olup, ailenin sağlıklı olup olmadığını genel olarak değerlendirmektedir (Bulut, 1990).

2.4.1.1. Problem Çözme (Problem Solving)

Problem çözme, ailenin etkili bir şekilde işlevlerini yerine getirebileceği düzeyde maddi ve manevi sorunlarını çözebilme becerisi olarak açıklanmaktadır. Sorunun ortaya çıkışından, çözümlenmesine kadar olan dönemi kapsar (Bulut, 1990). Bu kapsamda aile problemi olarak görülen, ailenin bütünlüğünü ve sağlıklı işleyişini tehlikeye atan problemler kastedilmektedir. Aile içindeki tüm problemler ailenin bütünlüğü ve işlevselliği için tehdit oluşturmaz (Miller ve ark., 2000).

Aile problemleri pratik (instrumental) ve duygusal (affective) olmak üzere iki tiptir. Pratik problemler nerede yaşayacağına karar vermek ya da paranın yönetimi gibi günlük yaşam ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin somut sorunlardır. Duygusal problemler ise öfke, depresyon gibi duygusal sorunlarla ilgilidir. Pratik sorunların üstesinden gelemeyen ailede genellikle duygusal sorunun tanımlanması ve çözülmesi zordur.

İşlevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getiren aile bir problemle karşılaştığında soruna sistemli bir şekilde yaklaşır. Aile işlevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getiremediğinde ise ailenin problem çözme davranışında sistematik yaklaşımın azaldığı görülür. Sorun çözme yeteneği yüksek olan aileler toplumla olan ilişkilerini grup olarak kuran ve sürdüren ve günlük programları planlı olan ailelerdir (Bulut, 1990; Miller ve ark., 2000).

2.4.1.2. İletişim (Communication)

İletişim, aile üyeleri arasındaki bilgi alışverişi olarak tanımlanabilir. Burada ailenin etkili bir iletişim içinde olup olmadığı önemlidir. Bu nedenle üyeler arası sözlü iletişimin içeriğinin açık olup olmadığı, kişilerin söylemek istediklerini doğrudan doğruya ifade edip edemedikleri üzerinde durulmaktadır. Etkili iletişim, açık ve dolaysız olmalıdır (Bulut, 1990).

Bu modelde sözlü ve sözsüz iletişim önemlidir. Problem çözme boyutunda olduğu gibi iletişim boyutunun da pratik ve duygusal unsurları vardır. Ayrıca iletişim boyutu iki farklı yönüyle de değerlendirilir. Bunlar açık-gizli ve doğrudan dolaylı iletişimdir. İletişim boyutunun sağlıklı olması pratik ve duygusal alanlarda açık ve doğrudan iletişimi gerektirir. İletişimin daha az doğrudan ve daha az açık olması ise bu boyutun sağlıksızlığını ifade eder (Bulut, 1990; Miller ve ark., 2000).

2.4.1.3. Roller (Roles)

Roller, ailenin maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılayan davranış kalıplarıdır. Aile üyelerinin fonksiyonlarını yerine getirmek için tekrarladıkları davranış kalıplarıdır. Bunlar yemek pişirme ve çöpi dışarıya çıkarma gibi rutin ailevi görevlerdir. McMaster Aile İşlevleri Modeli ailenin kaynaklarının kullanımı, bakıp büyütme, destekleme ve kişisel gelişim sağlama, aile sistemini idare etme gibi konularda davranış kalıbı

geliştirip geliştirmedigi üzerinde odaklanmaktadır. İlave olarak rollerle ilgili boyut, görevlerin belirgin ve eşit olarak üyelere dağılımı ile görevlerin aile üyeleri tarafından sorumlu bir şekilde yerine getirilip getirilmemesini de içermektedir. Diğer bir ifadeyle para, konut, giyim, yeme gibi maddi ihtiyaçların karşılanması rollere bağlı olarak ele alınmaktadır. Bu konuda işlevsel bir aile, çocukların ve ebeveynlerin bakımı, beslenme ve gelişmesini sağlayacak şekilde rollerini belirlemiş olan ailedir. İşlevler para ve sağlık gibi konularda kural koymayı ve karar vermeyi gerektirir (Bulut, 1990; Miller ve ark., 2000).

2.4.1.4. Duygusal Tepki Verebilme (Affective Responsiveness)

Duygusal tepki verebilme, belli durumlar karşısında duyguların uygun bir biçimde ve uygun miktarda ifade edilmesi anlamını içerir. Burada sevgi, mutluluk ve neşe gibi ferahlık ifade eden duyguların yanında; kızgınlık, üzüntü ve korku gibi baskı yaratan durumlar da bu boyutun içinde yer almaktadır. (Bulut, 1990).

Bu boyutun sağlıklı işlemesi için duyguların her alanda uygun bir biçimde ve uygun sürede ifade edilmesi gerekir. Ailelerin duygusal tepki verebilme fonksiyonları değerlendirilirken kültürel farklılıklar göz nünde bulundurulmalıdır.

2.4.1.5. Gereken İlgiyi Gösterme (Affective Involvement)

Aile üyelerinin birbirlerine gösterdiği ilgi, bakım ve sevgiyi içerir. En sağlıklı aileler, birbirleriyle orta derecede ilgilenirler. Az veya çok ilgilenen aileler, bu konudaki işlevini yeterince yerine getiremiyorlar demektir. Çok ilgilenme, aile üyelerinin birbirlerine fazla bağımlı olduğunun, az ilgilenme ise birbirlerine az sevgi ve ilgi gösterdiklerinin belirleyicisidir (Bulut, 1990). Aile içinde gereken ilgiyi gösterme boyutunun altı biçimi vardır bunlar (Miller ve ark., 2000):

1. İlgisizlik: Aile üyeleri birbiriyle ilgilenmez, birbirlerinin faaliyetlerine katılım göstermezler
2. Aşırı İlgi: Birey diğer aile üyesine aşırı derecede ilgi gösterir
3. Narsistik İlgi: Birey kendi ihtiyaçlarını karşılamak için diğerlerine ilgi gösterir.
4. Zorunlu İlgi: Aile üyeleri birbirlerinin etkinliklerine entelektüel düzeyde katılır, ancak birbirlerine duygusal yatırım yapmazlar

5. Empatik İlgi: Birey karşıdaki kişinin ihtiyaçlarını karşılamak için ilgi gösterir
6. Sembiyotik İlgi: Aşırı uçta yer alan patolojik ilgidir. Üyeler birbirlerinin sınırlarını aşar. Sembiyotik ilgi sağlıklı ilişkilerde görülür

Gereken ilgiyi gösterme boyutunun sağlıklı olması Empatik ilgiyi gerektirir. Empatik ilgiden her iki yönde de uzaklaşıldığında aile fonksiyonlarının sağlıksızlığı söz konusudur.

2.4.1.6. Davranış Kontrolü (Behavior Control)

Davranış kontrolü, aile üyelerinin davranışlarına standart koyma ve disiplin sağlama biçimidir. Bu alt boyutta psikolojik ve sosyal tehlikeler karşısındaki davranışlar değerlendirilir. Davranış kontrolüyle ilgili aile içinde üç tip durum vardır. Birincisi ailenin üyelerinin davranışlarını izlemek ve kontrol etmek zorunda olduğu fiziksel açıdan tehlikeli durumlar, ikincisi yemek, içmek, uyumak, cinsellik gibi psikobiyolojik ihtiyaçların ve dürtülerin karşılandığı ve ifade edildiği durumlar, üçüncüsü de kişiler arası sosyal davranışları içeren durumlardır (Bulut, 1960).

Bu boyutta ailenin koyduğu kurallar ve standartlarla ilgili dört çeşit davranış yaklaşımı vardır. Bunlar katı, esnek, müdahaleci olmayan ve karmaşık davranış kontrolleridir. Bunlardan en etkili olan esnek davranış kontrolüdür (Miller ve ark., 2000).

Genel Fonksiyonlar (General Functions): Bu boyut, daha önce bahsedilen altı boyutu da kapsayacak şekilde bilgi toplamayı amaçlamaktadır (Bulut, 1990).

Yukarıda ele alınan aile modelleri değerlendirildiğinde sağlıksız ailelerin işlevlerini (fonksiyonlarını) sağlıklı bir bütünlük ve beraberlik içinde yerine getiremeyen aileler olduğu; sağlıklı ailelerin ise fonksiyonel olduğu, yani işlevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirebildiği düşünülebilir.

2.5. Sağlıksız Aile ve Boşanma

Bulut (1990), aile bireylerinin kişisel gelişimini sağlayamayan ve psikolojik doyum sağlayamayan ailelerin işlevlerini yerine getiremeyen sağlıksız aileler olduğunu belirterek ümitsiz görünen ve sevgiden kaçan üyelerin ise, işlevlerini yerine getiremeyen sağlıksız ailelerin görüntüleri olduğunu söyler.

Beavers ve Hampson (2000), sağlıksız ailelerin iletişime kapalı olduğu, aile üyelerinin sahte davranışlar sergilediği, ve sorunlarını birbirleriyle paylaşmak yerine birbirlerinden sakladıklarını belirtir. Aile içindeki uyumun düzeyi, ailenin sağlıklı ya da sağlıksız olmasında önemlidir. Uyum arttıkça ailenin sağlıklı olma özelliği de artar. Sağlıklı (fonksiyonel) bir ailenin çatışma çözme becerisi yüksektir, aile üyeleri hem birbirleriyle hem de dış dünyayla açık ve doğrudan iletişim kurar, duygularını uygun bir şekilde ifade edebilir.

Olson ve Gorall (2003) ise aile içindeki uyum önemli olduğunu fakat ailedeki uyumun az ya da fazla olmasının sorunlara yol ağtığı ve aileyi sağlıksız bir yapıya soktuğu görüşünü savunur. Aile bütünlüğu bozuk olan yani duygusal bağları dengesiz olan aile üyelerinin kimlik duyguları tam gelişmemiş, birbirleriyle iç içe ya da birbirlerinden kopuk yaşayan sağlıksız aile üyeleri olduğunu belirtir.

Bulut (1990) sağlıksız ailenin temelinde birbiriyle anlaşamayan farklı ego ideallerine sahip, aralarında iyi bir iletişim ve etkileşim olmayan eşlerin olduğunu savunur. Ona göre bu doyumsuzluklar patolojik davranışlara dönüşerek eşler ve çocuklar arasında bazı bozulmalara yol ağmaktadır. Yani sağlıksız aile, üyelerinde bazı patolojik durumlar yaratabilmektedir.

Ackerman'a göre (Ackerman, 1965'den akt., Bulut, 1990) sağlıklı ailede çiftler evlilik rollerinde uyumu içinde, ortak amaç ve değerlere sahiptirler. Çatışmalar meydana geldiğinde aile içinde sorun çıksa da aile üyeleri uygun çözümler aramada işbirliği yaparlar. Ailede suçluluk duyguları yoktur. Eşler birbirlerini olduğu gibi kabul eder, saygı duyar ve değişimleri anlayışla karşırlar.

Epstein, Baldwin ve Bishop (1983) sorunlarını bir araya gelerek çözebilen, birbirine duygusal olarak bağlı ve birbirlerinin özgürlüklerini destekleyen, her üyenin kendinden beklenen rolü etkili bir biçimde yerine getiren, rahat, doğrudan ve etkili bir şekilde iletişim kurabilen ve birbirlerinin davranışlarını kontrol edebilen aileleri işlevsel, sağlıklı aileler olarak tanırlar.

Erdoğan (2009) ailede yaşanabilecek çatışmaların her zaman sorun olarak algılanmaması gerektiğini söyler. Eşler ve çocuklar arasında meydana gelebilecek çatışmaların iyi yönetildiği zaman üyelerin yaratıcılıklarının artmasına ve aile içinde bir hareketliliğe ve heyecana yol açtığını belirtir. Dolayısıyla sağlıklı aileler de birtakım

sorunlarla karşılaşır, ancak sağlıklı aileyi sağlıklı aileden ayıran temel özellik aile üyelerinin soruna yapıcı bir şekilde yaklaşımı ve bu süreçte üyelerin birbirlerini yıpratmaması, birbirlerinin görüşlerine saygı göstermeleridir (Epstein ve ark., 1983).

Yukarıda sağlıklı ve sağlıklı aileler hakkında ele alınan görüşler değerlendirildiğinde boşanma olayının sağlıklı işleyen ailelerin bir sonucu olduğu düşünülebilir. Çünkü bu aileler, işlevlerini etkili bir şekilde yerine getiremez, üyelerinin psiko-sosyal ihtiyaçlarını yeterince karşılayamaz, aile içinde genellikle huzursuzluk, kaygı ve mutsuz bir hava vardır. Dolayısıyla işlevlerini yerine getiremeyen sağlıklı bir ailede boşanma kararı bir çözüm olarak düşünülmektedir. (Benedek ve Brown, 1997; Öztürk, 2006; Satir, 2001; Yörükoğlu, 2000).

Bulut'a göre (1990), aile içi ilişkilerin yapısı, ailenin işlevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirip getirememesinde önemli bir belirleyici olarak görülmektedir. Ailelerin işlevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirebilmesi için aile üyelerinin birbirleriyle içtenlikle ilgilenmesi, birbirlerinin davranışlarına uygun duygusal tepkiler vermesi, çıkabilecek sorunları aile içinde çözmesi ve birbirleriyle karşılıklı yapıcı bir iletişime sahip olmaları gerekmektedir. Ancak sağlıklı ailelerde aile içi ilişkiler bu şekilde olmadığından yani ailedeki sorunların çözülmeden sürekli olarak çoğaldığı, karı-kocanın birbirlerinin duygusal ihtiyaçlarını karşılayamadıkları, aile içinde genelde çatışmayı körükleyen bir iletişim dili kullanıldığı görülmektedir. Aile üyelerinin özellikle karı kocanın birbirlerine saygı duymamaları, özetle sorunların kronikleşmesi nedeniyle eşler, özellikle son yıllarda hızla artan bir oranda boşanmayı düşünmektedirler (Aydın, 2009; Aydın ve Baran, 2010; Benedek ve Brown, 1997; Güneş, 2007; Keskin, 2007; Stevenson ve Wolfers, 2007).

Boşanma, bir arada yasama isteğini kaybeden bireylerin verdikleri karar sonucu ayrılımlarıdır ve en temelde ailenin parçalanması demektir (Walczak ve Burns 2004). Hukuk yönünden boşanma, evlilik sözleşmesinin sona ermesidir. Ancak ruhsal açıdan, ailenin bölünmesine ya da tümünden dağılmasına yol açan ve bütün aile üyelerini sarsan karmaşık bir olaydır. Boşanmaların büyük çoğunluğunun, evliliğin ilk yıllarında olduğu düşünülürse, aile birliğinin bozulmasından en çok zarar görenlerin, küçük çocuklar olduğu ortadadır. Gerçekten, kişiliğin geliştiği bu ilk yıllarda, çocuk için en önemli şey, analı babalı bir yuvada sevilerek, güven duyarak yetiştirmektir (Yörükoğlu, 2000).

Boşanmış aile yapılarıyla ilgili yapılan çalışmalar bu ailelerin çoğunda çocuğun velayetinin annede olduğu, çocuğun bakımı, eğitimi, beslenmesi, psikolojik duyumu ve sosyalleşmesi gibi işlevlerin genellikle annenin sorumluluğunda olduğunu dile getirmiştir. Sayıları az da olsa bazı boşanmış ailelerde bu sorumlulukları anne ve baba birlikte paylaşmaktadır (Büyükşahin, 2009; Doğan, 1998; Karakuş, 2003; Öztürk, 2006; Walczak ve Burns, 2004).

Boşanma sonucunda anne ya da babanın evden ayrılmasıyla aile parçalanmış, çocuk evden ayrılan ebeveyninin yakın ilgi ve desteğinden yoksun kalmıştır. Eğer evden ayrılan baba ise erkek çocuk, cinsel kimlik geliştirmedeki en önemli modelinin yakın desteğinden, anne ise karşı cinsi tanıma deneyiminden yoksun kalacaktır. Anne ve/veya babadan yoksun olan çocuklar daha ileriki yaşlarda hırçın, huysuz, uyum ve davranış sorunları yaşayan bireyler olmaktadır (Gençtan, 1996; Tillman, 2007; Walczak ve Burns, 2004; Yavuzer, 1998a).

2.6. Boşanma Oranlarındaki Hızlı Artış ve Nedenleri

Endüstri devrimiyle birlikte dünyadaki sosyo-ekonomik ve demografik değişiklikler toplumları ve onun en önemli kurumu olan aile yapılarını da etkilemiştir. Bu değişimler; bir arada yaşayan geniş ailelerin çözülerek; anne-baba ve çocuklardan oluşan çekirdek ailelerin oluşmasına, kadının sosyal ve ekonomik hayatta daha fazla yer almasına, evlilik yaşının yükselmesine, doğum oranlarında azalmaya, evlenmemiş nüfusta ve boşanan ailelerin sayısında artışa neden olmuştur (Ekşi, 2005).

Benedek ve Brown (1997) 1975 yılından sonra Amerika Birleşik Devletleri'nde her yıl yarım milyondan fazla çocuğun ebeveyninin boşandığını belirtirken, Walczak ve Burns (2004) de 1980 yılında İngiltere'de 157000 çiftin evliliğinin boşanmayla sonlandığını belirtmişlerdir. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre 2003 yılında 92637 çift boşanırken, 2007 yılında ise bu sayı 94219'a ulaşmıştır (TÜİK, 2008). Son üç yılın boşanma istatistiklerine bakıldığında 2009 yılında 114162 çift, 2010 yılında 118568 çift boşanmıştır (TÜİK, 2010). 2010 yılının II. çeyreğinde (Nisan-Mayıs-Haziran) 33139 çift boşanırken, 2011 yılının II. Çeyreğinde ise 33702 çift boşanmıştır. Geçen yılın aynı dönemine göre boşanma sayısı % 1,7 artmıştır. Ayrıca istatistiklere göre boşanmaların yaklaşık % 45'i evliliğin ilk beş yılı içerisinde gerçekleşmektedir (TÜİK, 2011). Bu

bilgiler dikkate alındığında boşanmanın, toplumun gittikçe artan psikososyal bir gerçeği haline geldiği ortadadır.

Boşanmanın bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de artış göstermesinin nedenleri Yıldırım’a (2004) göre kadının ekonomik olarak daha bağımsız olması, evlilikten beklentilerin artması, evlilikteki rollerin değişmesi, sosyal ve ekonomik yapıdaki değişimlerdir. Bu sonucu meydana getiren sosyal nedenlerin arasında, boşanmanın toplumda giderek daha çok kabul görmesinin önemi de bulunmaktadır (Doğan, 1998). Ayrıca boşanmaların artmasında, 1998 yılında yapılan yasal düzenlemelerle boşanmaların gittikçe kolaylaştırılmasının da etkisi olduğu düşünülmektedir (Fiyakalı, 2008).

Aile ve özellikle de çocuklar üzerinde önemli etkileri olan boşanmanın spesifik nedenlerine bakıldığında şiddetli geçimsizlik, aldatma, uyumsuzluk, eşlerin birbirlerinin hayatlarına müdahale etmeleri, ekonomik sorunlar, erkeğin işsiz ya da toplum tarafından kabul edilemez bir işe sahip olması, din ve mezhep farklılıkları, farklı sosyo-kültürel çevreden gelmek, iletişim çatışmaları, alkol ve kumar bağımlılığı, eşlerin kendi anne-babalarının evliliklere müdahalesi gibi nedenler sayılabilir (Amato and Cheattle, 2005; Coleman and Glen, 2010; Doğan, 1998; Ilgar, 2009; Keskin, 2007; Öztürk, 2005; Rutter, 2009; Yörükoğlu, 2000).

2.7. Boşanmanın Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Çocuğun kişilik gelişimi, ruh ve beden sağlığı açısından ailenin önemi büyüktür. Sağlıklı aile ilişkilerinden mahrum kalan çocuğun bedensel, duygusal ve zihinsel gelişimi olumsuz etkilenmektedir. (Yavuzer, 1998 a). Kaygılı, depresif ve tutarsız tutumlar sergilenen ailelerde yetişen çocuklar da kaygılı, sosyal yaşamda başarısız, özgüven ve uyum sorunları olan bireyler olacaktır (Gençtan, 1996).

Çocuklar için bu denli öneme sahip olan ailenin parçalanması anlamına gelen boşanmanın çocuklar üzerindeki etkileri boşanma süreci ve sonrasında yaşanan anne, baba ve çocuk arasındaki ilişkinin biçimine göre farklılıklar gösterir. Çocuğun aile içinde iletişim çatışmalarına, şiddete, aşağılanmalara şahit olması ve/veya maruz kalması, ebeveyn desteği ve rehberliğinden yoksun olması, olanları tam olarak algılayamaması, anne ve baba sürekli öfkeli, depresif, güvensiz ve kaygılı hali,

gelecekle ilgili endişeleri onun boşanmadan olumsuz olarak etkilenme düzeyini arttırmaktadır (Benedek ve Brown, 1997; Coleman and Glen, 2010; Cookston and Fung, 2011; Gençtan, 1996; Hughes, 2009; Walczak ve Burns, 2004).

Walczak ve Burns (2004), boşanmayı bir kriz durumu olarak değerlendirerek ebeveynlerden ayrılmanın çocuk için herhangi bir ayrılmadan farklı olduğunu ve çocuğun problem çözme konusundaki henüz yeterli olmayan becerilerinin boşanma gibi tehlikeli bir durumla baş etmesini güçleştirdiğini belirtmişlerdir.

Ebeveynleri boşanan çocukların önemli bir kısmı (% 70'den fazla) anneleriyle birlikte kalır ve aileden, evden ayrılan çoğunlukla babadır (Benedek ve Brown, 1997; Kulaksızoğlu, 2000; Walczak ve Burns, 2004; Yörükoğlu, 2000). Babaları evden ayrılan erkek çocuklar her gün karşılarında görebilecekleri güçlü erkek modelinden mahrum kalacaklardır. Ayrıca karşı cinsle ilişki kurmak, olumsuz davranışlarını kontrol edebilmek, sorumluluk, başarı, babalık, diğer insanlarla ilişkiye girmek vb. konularda örnek alabilecekleri modelden yoksun olacaklardır (Benedek ve Brown, 1997; Kulaksızoğlu 2000). Benedek ve Brown (1997) babasız büyüyen erkek çocukların daha az rekabetçi, sporla daha az ilgili, başkalarına bağımlı ve daha saldırgan olduklarını; kız çocukların ise karşı cinsle ilişki kurmada zorlandıklarını belirtmişlerdir.

Karakuş (2009)'un yaptığı çalışmada anne-babası boşanmış çocuğun evden ayrılan ebeveynini görme sıklığı onun depresyon düzeyini etkilediği ve evden ayrılan ebeveynini yılda birkaç kez gören çocukların depresyon düzeylerinin, evden ayrılan ebeveynini düzenli olarak gören çocuklara göre daha yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Boşanmanın kız ve erkek öğrenciler üzerindeki etkileri ele alan araştırmalar incelendiğinde okul öncesi dönemde erkek çocukların kızlara göre daha çok gelişimsel sorunlar yaşadığı, erkek çocukların daha çok dışa yönelimli davranış sorunları (saldırganlık, şiddet vb.) gösterirken kız çocukların ise içe yönelimli davranış sorunları (depresyon vb.) göstermektedirler (Hetherington ve Kelly, 2002; Jonsson ve ark., 2000).

Tezcan (1997)'a göre boşanmanın erkek çocuklar üzerindeki olumsuz etkisi kız çocuklara göre daha fazladır. Cüceloğlu (1997) da boşanmadan erkek çocukların daha çok etkilendiğini söyler. Çünkü erkek çocuklar kendilerini daha yalnız hissederler ve çevreden kendilerine gösterilen ilgi daha azdır. Boşanan ailelerde çocuklar daha çok

annelerinin yanında kaldığından kız çocukları genellikle bir anne modelini karşılarında görebilirler; fakat erkek çocuklar baba modelinden yoksundurlar. Cüceloğlu (1997)'na göre erkek çocuklar için olan bu olumsuz etki geniş ailelerde ortadan kalkar, çünkü erkek çocuğun model alabileceği dede, dayı, amca gibi babanın yerine geçebilecek modeller vardır.

Amato (2000) ebeveyni boşanmış çocukların ebeveyni evli olanlara göre daha fazla akademik başarısızlık ve davranış problemleri olduğunu, akranlarıyla ve ebeveynleriyle sağlıklı ilişki kuramadıklarını ve olumsuz benlik kavramına sahip olduklarını dile getirmişlerdir. Hetherington ve Kelly (2002) boşanma olayının kazanmak ve kaybetmek gibi iki sonucu olduğunu ve boşanmanın kaybeden tarafının çoğunlukla çocuklar olduğunu dile getirmişlerdir.

Boşanma ve ölüm gibi sarsıcı bir durumla karşılaşan çocukların gelişimleri yavaşlar ve durabilir. Çocuklar boşanma sürecinde içinde bulunduğu gelişim aşamasında takılıp kalabilir veya gerileme gösterebilir (Benedek ve Brown, 1997). Yavuzer (1998a) de boşanmanın çocuklarda motor ve dil gelişiminde gerilemelere, sosyal ilişkilerde gecikmelere ve dikkat eksikliğine neden olabileceğini dile getirir. Ayrıca anne babadan ayrı olan çocuklarda kekemelik, altını ıslatma, okulda uyumsuzluk ve başarısızlık gibi sorunların görülme olasılığının yüksek olduğunu da vurgulamıştır. Büyükşahin (2009)'in boşanmış ailelerden gelen çocuklarla yaptığı çalışmanın sonucunda boşanmış ailelerden gelen çocukların sosyal uyum düzeylerinin, boşanmamış ailelerden gelen çocuklara göre daha düşük düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır.

Dingiltepe (2009)'nin yaşam doyumu üzerine parçalanmış ve tam aileye sahip ergenlerle yaptığı çalışmada yaşam doyumu düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Tam aileye sahip ergenlerin yaşam doyumu düzeyleri parçalanmış aileye sahip ergenlerin yaşam doyumu düzeylerinden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ilgar (2009) boşanmanın çocuk ve genci etkilemesi açısından pek çok sonucunun olduğunu bunların çocuk ile anne-babası arasındaki ilişkinin zedelemesi, düşük benlik saygısına neden olması, okul başarısında düşme, suça eğilim, yoğun korku ve kaygı yaşama, çocuk sahibi olmada isteksizlik ve evlenmeden beraber yaşama eğilimi olduğunu vurgulamıştır.

Jonsson ve arkadaşlarının (2000) boşanmanın uzun süreli etkileri üzerine yaptıkları çalışmada ebeveyni boşanmış çocukların daha fazla olumsuz duygulara sahip oldukları, ebeveynleri ile sağlıklı ilişki yürütemedikleri ve bu çocukların ebeveynleri evli olanlara göre daha erken yaşta cinsel deneyim yaşadıkları belirtilmiştir. Lazarus (2003)'a göre anne ve babası boşanan çocukların boşanmayanlara göre daha çok akademik başarısızlık, sosyal ilişkilerde uyum sorunları yaşarlar ve olumsuz benlik kavramına sahiptirler. Ayrıca anne babası boşanmış çocuklar boşanmayanlara göre daha fazla agresif, dürtüsel ve anti sosyal davranışlara eğilimlidirler.

Tezcan (1997), boşanma süresi ve gerilimlerinden çocukların zarar gördüklerini, onların güvensizlik duygularının arttığını ve boşanan ailelerin artmasıyla suçlu çocuk sayısının da arttığını söyler. Yavuzer (2001)'in suçlu çocuklar üzerine yapmış olduğu bir çalışmada suçlu çocukların % 22'sinin dağılmış ailelerden geldikleri ve örneklem gurubunu oluşturan suçlu çocukların yaklaşık % 47 sinin ebeveynlerinde çeşitli sürelerde ayrı kaldıkları belirlenmiştir. Dizman (2003)'ın anne yoksunu olan çocuklarla yaptığı çalışmada anne yoksunu olan çocukların anne ve babasıyla yaşayan çocuklara göre saldırganlık eğilimlerinin daha yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır.

Wadsworth'e (1979) göre boşanma ve ayrılık sonucu parçalanmış ailelerden gelen erkek çocukların, ölüm sebebiyle parçalanmış ya da parçalanmamış ailelerden gelenlere kıyasla, 21 yaşına kadar mahkûm olma ya da uyarı cezası alma ihtimalleri daha yüksek çıkmıştır. Erkek çocuğun 0-4 yaş arasında iken anne-babasının ayrılması suçluluğu özellikle tahmin etmektedir. Ancak, erkek çocuk 11-15 yaş arasında iken ebeveyninin boşanması suçluluğu önemli derecede tahmin etmemektedir (Akt., Seyhan ve Bahar, 2006).

Ekşi ve Yaman'ın (2010) 11-18 yaş arası öğrenim gören 3468 ve öğrenim görmeyen 819 çocuk ve ergenle şiddet eğilimleri üzerine yaptığı çalışmada hem eğitim gören hem de eğitim görmeyen ergenlerin şiddet eğilim düzeylerinin ana babası boşanmış ergenlerde daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Anne ve babası boşanmış tüm çocukların boşamadan olumsuz etkilendikleri söylenemez. Önemli olan aile üyeleri arasındaki ilişkinin ve aile hayatının kalitesidir. Sürekli olarak anne ve babaların birbirleriyle çatıştıkları, kavga ettikleri, fiziksel şiddetin ve aşağılanmaların yaşandığı ailelerdeki ebeveyni evli olan çocuklar boşanmış

aile çocuklarına göre daha olumsuz etkilenmektedirler (Cookston and Fung, 2011; Hughes, 2009). Çocuklarıyla ve birbirleriyle sağlıklı ilişkiler kurabilen, çocuklarına yeterince ilgi ve sevgi gösteren boşanmış anne babaların çocukları hayata daha kolay uyum sağlayabilmekte, sosyal ve akademik hayatta daha başarılı olmaktadır (Benedek ve Brown, 1997; Lazarus, 2003; Walczak ve Burns, 2004; Yavuzer, 1998a; Yörükoğlu, 2000).

Boşanmanın farklı yaş gurubundaki çocuklar üzerindeki etkileri irdelendiğinde Tezcan (1997), okul öncesi ve ergenlik çağındaki çocukların boşanmadan olumsuz olarak daha fazla etkilendiğini söyler. O'na göre okul öncesi çocuklarda fark edilemeyen korkular, suçluluk hissi, özgüven problemleri, çekingenlik ve saldırganlık davranışları görülür. Benedek ve Brown (1997), okul öncesi dönemde ebeveyn boşanan çocukların ilk etkilenen becerilerinin konuşmaları olduğunu ve boşanma önce ve boşanma sürecinde anne-babasının kavgalarına şahit olan çocukların saldırgan davranışlar gösterebildiklerini ifade ederler. Ayrıca bu dönemdeki çocuklar yaşadıklarına bir anlam verebilmek için fantezilere ve masallardaki olaylara sığınabilirler. Reddedilme ve kaybetme duygularıyla baş edebilmeleri için anne ve babalarının hiç ayrılmadıklarını hayal ederler.

Yörükoğlu (2000), küçük çocukların boşanmayla babayı yitirmeyi bir tuttuklarını söyler. Benedek ve Brown (1997) ve Walczak ve Burns (2004), okul öncesi dönemde çocukların boşanmadan son derece etkilendiklerini, pek çok yönden gerileyerek ebeveynlerine yapıştıklarını ve her iki ebeveynini kaybetme korkusu içinde olduklarını dile getirmişlerdir.

Kulasızoğlu (2000) ve Lazarus (2003) okul öncesi dönemde ebeveyni boşanan çocukların güvensizlik ve korku duyguları yaşadığını, uyku ve beslenme düzenlerinin değiştiğini, nedensiz ağlayabildiklerini, gece kâbusları gördüklerini ve bu çocukların psiko-motor ve sosyal gelişimlerinde gerilemeler görüldüğünü ve boşanmanın nedenlerini anlayamadıklarını dile getirmişlerdir.

İlkokul çağındaki çocuklar ise boşanma durumunu daha iyi kavrayabilir ve mutsuzluğunu, korku, kaygı ve endişelerini açıkça gösterebilirler (Kulasızoğlu, 2000). İlkokul çağındaki çocuklar boşanma sonrası üzgün, korkmuş hissederler ve boşanma sonrası kendisine ne olacağıyla ilgili olarak karmaşa içindedirler, anksiyete yaşarlar,

okulla ilgili uyum ve başarı sorunlarıyla karşılaşır (Hughes, 2009; Lazarus, 2003; Walczak ve Burns, 2004).

Akyüz (1978)'e göre çocuk boşanmadan en çok ilkököl döneminde olumsuz olarak etkilenebilir. Çünkü çocuk bu dönemde ebeveyni arasındaki anlaşmazlıkları anlamaya, onlar arasında taraf tutmaya başlamıştır. Boşanma sonucunda kendisine bazen de anne ve/veya babasına karşı güvenini yitirmeye başlar.

Evden ayrılan ebeveynine karşı özlem duyguları yaşarken çocuklar aynı zamanda terkedilmişlik duyguları ve ayrılan ebeveynine karşı kızgınlık duyguları hissederler. Anne ve babasının boşanmasından dolayı utanma ve bunu arkadaşlarından saklama, ebeveyninin boşandığını inkar etme bu dönemde özellikle 12-15 yaşları arasındaki çocuklarda görülebilir (Jonsson ve ark., 2000; Yörükoğlu, 2000).

Çocuklar anne-babalarının söylediklerini yapmadıklar, onları üzdükleri, okulda başarısız oldukları için vb. anne babalarının boşanmalarından dolayı kendilerini suçlayabilirler. İlkokul çağındaki ebeveyni boşanmış çocuklarda boşanma süreci ve sonrasında psikosomatik semptomlar, kızgınlık, kendini geriye çekme, reddedilmiş hissetme sorunları görülmektedir. Çocuklar anne, baba, öğretmen gibi otorite figürleriyle güç mücadelesine girerek boşanmaya karşı tepkilerini gösterebilirler (Benedek ve Brown, 1997; Lazarus, 2003).

Boşanmanın ergenler üzerindeki etkileri incelendiğinde ergenlerin boşanmayı çok boyutlu olarak kavrayabilir ve boşanmaya çok farklı tepkiler geliştirebilirler. Gençlerin bir yandan ergenlik dönemine özgü problemlerle uğraşırken bir yandan da ana-babalarının boşanması ergen için sıkıntı verici bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü ergenin kimlik karmaşasından başarıyla çıkmasında, topluma ve değerlerine uyum sağlamasında, ilgi ve yeteneklerine uygun bir mesleğe yönelmesinde ailesinin desteğine son derece ihtiyacı vardır. Bu destekten yoksun olan ergende bunalıma girme, davranış sorunları ve uyum problemleri görülebilir (Biçer, 2009; Walczak ve Burns, 2004).

Wallerstein ve Kelly (1980), ergenlerin anne ve babalarının boşanmalarına karşı gösterdikleri tepkiler arasında agresif davranışlar gösterme, kendinden küçük çocuklarla daha fazla zaman geçirme, okul devamsızlıklarının artması ve okul başarısızlığı olduğunu ayrıca bazı erkek ergenlerin suça yöneldiği ve anti sosyal davranışlar

gösterdiğini kız ergenlerin ise arkadaşlarına bağımlılık gösterdikleri ve erken cinsel deneyimler yaşadıklarını saptamıştır.

2.8. Boşanma Sonrası Çocukların Gösterdiği Tepkiler

Ailenin parçalanması anlamına gelen boşanma, yetişkinlerde olduğu gibi çocuklarda da bazı duygusal tepkilere yol açar. Çocuklar bu duyguları ileriki yaşlarda tekrar yaşayabilirler, içinde bulundukları yaşa göre bazı duygular öne çıkarken bazıları da geride kalır. Boşanma süreci ve sonrasında çocuklar eğer bu duygularını ifade edemezlerse ya da bu duygularla yüzleşmelerine izin verilmezse, ifade edilmeyen duygular şekil değiştirerek, depresyon, endişe, ayrılık endişesi, kişilik sorunlar ve dikkat eksikliği olarak ortaya çıkabilir. Ayrıca Benedek ve Brown (1997), bu çocukların, tüm hayatları boyunca daha çok talepkar olduklarını ve sürekli olarak ilgi arayışı içinde olduklarını, amaç belirleme ve amaçlara ulaşmada güçlük çektiklerini, yalnız kalamadıklarını, diğer insanlara anlayış göstermediklerini çünkü kendilerine de yeterince anlayışın gösterilmediğini ifade ederler.

Kriz dönemi sayılabilecek bu dönemde, boşanma sürecindeki anne ve babaların kendi duygusal yoğunluğu içinde çocuklarının duygularını anlamaları ve duygusal boşalmalarını sağlayacak yollar bulmaları ve bu konuda onlara destek olmaları zor olabilir (Öztürk, 2005).

Walczak ve Burns (2004), çocukların anne ve babalarının boşanmalarından sonra gösterdikleri değişik tepkileri şu şekilde sıralamışlardır: Mutsuzluk hissetme, ağlama, şaşkın hissetme, rahatlamış hissetme, diğerlerine karşı farklı hissetme, taraf tutma ve bir ebeveyni suçlama, güvencesiz hissetme, şoke olma, suçlu hissetme, depresyona girme. Şaşkınlık, zihin karmaşası (confusion) ve kızgınlık , anne-babasının ayrılacağını duyan çocuğun hissettiği temel duygulardır. Bazı durumlarda önce rahatlık hissedilir, sonra diğer duygular arkasından gelir. Walczak ve Burns (2004)'e göre bu şekilde hisseden çocukların yardıma ihtiyaçları vardır. Çünkü öfkenin bastırılmasıyla depresyon ortaya çıkacaktır. Çocuğun boşanmaya karşı duyguları ne olursa olsun bastırılmak yerine dışa vurulması daha sağlıklıdır.

Anne ve babalarının boşanmasından sonra çocukların gösterdikleri tepkiler çocukta çocuğa, çocuğun yaşına, boşanma öncesi ve boşanma sürecinde yaşadıklarına, anne ve

babasıyla olan ilişkisinin sağlıklı olup olmamasına göre farklılıklar gösterir. Boşanma olayına çocukların gösterdikleri ortak tepkileri Benedek ve Brown (1997) şöyle ele almıştır:

Korku: Adler (1998) korkunun insan yaşamında son derece önemli bir rolü olduğunu ve organik açıdan kökünün derinlerde dayandığını belirtir. Korkunun temelinde güvenlik duygusunun yitirilmesi yatar. Özellikle küçük çocukların kendilerini güvende hissetmesi anne ve babalarının ya da güven duyabileceği yetişkinlerin yanlarında olmalarıyla yakından ilgilidir. Çocuk, güven duyduğu anne ve babasını boşanma sonucunda yitirebileceğinden korku duyar (Fromm, 2003).

Tüm çocuklar anne ve babalarının ayrılmasından sonra korkuya kapılırlar. Okul öncesi dönemindeki çocuklar birlikte yaşadıkları ebeveyninin de bir gün kendisini terk edeceğini, yiyecek ve yatacak yer bulamamaktan ve giden ebeveyn tarafından eskisi kadar sevilmemekten korkarlar. Bu korkular ağlamak, ebeveyne yapışmak, ebeveyni göz önünden ayırmamak ve çocukların küçükken yanlarından ayırmadıkları oyuncak ya da bir nesneye tekrar düşkünlük göstermeleri şeklinde ortaya çıkar (Benedek ve Brown, 1997).

Üzüntü: Adler (1998) üzüntüyü, insanın bir şeyden yoksun bırakılması ya da bir kayba uğraması ve yoksun bırakıldığı şeyden dolayı kolay kolay teselli bulamaması durumunda kendini açığa vuran bir duygu olarak tanımlar. Çocukların ayrılığa ve boşanmaya verdikleri en yaygın ve derin tepki üzüntü, kendini kötü hissetmedir. Çünkü çocuk anne ya da babadan en az biriyle artık her gün birlikte olamayacaktır. Çocukta anne ve babasının yerini hiç kimse dolduramaz, kendisini istismar eden bir ebeveyn de olsa çocuk ona özlem duyar (Öztürk, 2005).

Ağlamak ve üzgün görünmek çocukların üzüntülerinin belirtileridir. Çocuklar üzüntülerini yalnız kalmayı istemek, daha az konuşmak, ağlayan yüzler ve ikiye ayrılmış kalpler gibi üzüntü içeren resimler çizmek, sürekli hayal kurmak, önceden hoş giden şeylere ilgi göstermemek gibi çeşitli yollarla ifade ederler (Benedek ve Brown, 1997).

Öfke ve kırgınlık: Tüm canlılar kendi doğalarına uygun bir gelişme göstermek isterler. Bu nedenle yine her canlı, kendi doğasına uymayan değişikliklere, kısıtlamalara kırgınlık duyar ve tepki gösterir (Fromm, 2003). Adler (1998) öfkenin, bir insanın

güçlülük eğilimini simgelediğini Gençtan (1996) ise bireyin, hakkı olanı alamadığında ya da önem verdiği bir insanın beklentileri doğrultusunda davranmadığında yaşadığı duygunun öfke olduğu söyler. Öfke birincil bir duygu değildir, altında yoksunluk, üzüntü, hayal kırıklığı gibi duygular yatar. Sevilen bir kişiyi kaybeden (boşanma ya da ölüm sebebiyle) çocuk, sevdiği kişinin kendisini terk ettiğini ve sevgiden mahrum bıraktığını düşünerek bilinçaltında hayal kırıklığı ve derin üzüntü yaşar. Çocuğun bilinçaltındaki bu duyguları bilince öfke ve kızgınlık olarak yansır.

Çocuklar anne ve babalarının evliliklerini sona erdirmesine duydukları öfkeyi, yaşlarına, kişilik özelliklerine ve ailenin durumuna göre çeşitli şekillerde ifade ederler. Özellikle erkek çocuklar sık sık kavga ederek, anne ve babaya, öğretmenlere ve onlarla ilgilenen yetişkinlere bağırarak, kırıp dökerek öfkelerini açığa vururlar. Bazı çocuklarda öfkelerini içe kapanarak, ve dış dünya ile ilişkilerini keserek belli ederler. Büyük çocuklar yaşananları daha iyi anlayabildiklerinden öfkelerini çoğunlukla boşanmadan sorumlu tuttıkları ebeveyne yöneltirler. Aslında çocukların yaşadıkları öfke, onların durumu kabul etmeye başladıklarının bir belirtisidir ve boşama durumuyla mücadele etme ihtiyacı içersinde olduklarını gösterir (Benedek ve Brown, 1997; Yörükoğlu, 2000).

Suçluluk: Ergenlik öncesi ve ergenlik dönemlerinde anne ve babanın boşanması çocuk ve gençte suçluluk duygusunu doğurabilir. Küçük yaştaki çocuğun egosantrik dönemde olması ve bu yüzden her şeyin nedeninin kendisi olduğunu düşünmesi nedeniyle anne ve babasının boşanmasının da kendisi yüzünden olduğunu düşünür ve bu konuda kendisini suçlu hisseder. Büyük yaştaki çocukların, ebeveynlerinin boşanmasından kendilerini sorumlu hissetmelerinin nedeni ise çoğu kez anne ve babaların kendilerine yönelttikleri suçlamalardır (Benedek ve Brown, 1997; Kulaksızoğlu, 2000).

Yalnızlık: Gençtan (1996) yalnızlık duygusunun insana çok acı veren ve ürkütücü bir duygu olduğunu ifade eder. Sevdiği bir yakını yitiren insanların, yalnız kalmanın acısıyla baş edebilmek için, yitirdikleri insanın özelliklerini kendi benliklerine mal ederek o kişinin davranışlarını, görünüşlerini benimser, hatta o insanın yarıda kalan sorumluluklarını ve etkinliklerini üstlenerek sürdürürler. Yeni doğmuş bir bebek, annesinin ya da onun yerine geçen birinin sıcak ve sevecen yakınlığı ile gelişir. Eğer bebek sıcak bir yakınlıktan yoksun kalır ya da böyle bir beraberlik zamanından önce

sona ererse bu yoksunluğunu düşlerinde yarattığı ilişkilerle gidermeye çalışır. Bebeklikten çocukluğa gidildikçe çocuğun annesiyle olan yakınlığının yoğunluğu giderek azalır ve çocuk annesinin dışındaki dünyaya ilişki kurmaya başlar. Annenin sıcak yakınlığı çocuğun dış dünyayla ilişkiye geçmeye hazır olmadan kesilirse bu durum çocukta sevginin bir şekilde sürekli olmayacağı önyargısıyla, diğer insanlarla yakınlık kurma korkusu gelişebilir (Gençtan, 1996; Yavuzer, 1996a).

Benedek ve Brown (1997), aileden bir üyenin eksilmesiyle, bir boşluk oluşacağını ve ailenin dokusunun değişeceğini, bu ailedeki çocukların giden ebeveynin yokluğunu onunla ilişkileri iyi olmasa da hissedeceğini belirtirler. Onlara göre anne ve babanın ilgisindeki azalma, çocukta yalnız duygusunun oluşumuna neden olmaktadır.

Reddedilme: Çocuklar için evliliğin anne ve baba arasında bir ilişki olduğunu kavramaları kolay değildir. Çocuklar Boşanmayla beraber anne ya da babasının kendisinden de boşandığını sanabilirler. Anne ya da babanın yaşadığı terk edilme ve reddedilme duygularını çocuklar da yaşayabilirler (Benedek ve Brown, 1997; Öztürk, 2005; Yörükoğlu, 2000).

Gerileme: Pek çok çocuk anne ve babasının boşanmasına, daha önce gelişimlerinde tamamladıkları bir aşamaya geri dönerek tepki verebilirler (Kulaksızoğlu, 2000; Walzac ve Burns, 2004; Yavuzer, 1996a). Bu durum çocuklara zor durumlardan kaçarak, kontrolü ellerinde tuttıkları, zihinsel olarak emin ve rahatlatıcı bir yere sığınma fırsatı sunar. Anne ya da babadan ayrılmanın çocuklarda parmak emme, altına kaçırma, tutma, ebeveyne vurma ve onlara aşırı yapışma, bebeksi konuşmalar, emekleme gibi tipik gerileme davranışlarına yol açabilir (Benedek ve Brown, 1997).

Uyku sorunları: Boşanma sonrasında pek çok çocuk yatağa gitmeyi reddeder, uykusuzluk, endişe ve gece korkuları, sık sık uykudan uyma, kabus görme gibi uyku sorunları yaşayabilir. Benedek ve Brown (1997) uykunun bilinmeyen bir karanlığa dalmak olduğunu, çocukların uyumayı kaybetmek ve terk edilmekle özdeşleştirdiğini ifade ederler. Çünkü sabah uyandıklarında bir ebeveyninin evden gitmiş olması gerçeğiyle yüzyüze kalan çocuklar uyku ile ilgili ciddi sorunlar yaşarlar.

Kendi kendini tatmin (Mastürbasyon): Küçük yaşlardan itibaren çocuklar vücutlarının bazı bölgelerine dokunur ve haz aldıkları bölgeleri keşfederler. Bu durum büyümenin ve cinselliği tanımanın doğal bir yoludur (Benedek ve Brown, 1997). Ayrılma ve boşanma

durumunu yaşıyan çocuklarda mastürbasyona rastlanabilir. Ancak çocuklar bu davranışı sürekli olarak yineliyor ve ileriki yaşlarda da devam ediyorsa, aile ve toplum içinde bu davranışı sürdürüyorsa uzmanlardan yardım alınmalıdır (Öztürk, 2005).

Okul sorunları: Çocuğun anne ve babasının boşanması sonucunda okul başarısında düşme ve saldırganlık davranışları görülebilir. Tezcan (1997), boşanmayla beraber çocuğun duygusal sorunlarının okula yansması sonucunda okul başarısının olumsuz yönde etkilendiğini, ders sırasındaki dikkatsizlik ve dalgınlığın okul başarısını düşürdüğünü belirtir. Okulda arkadaşlarıyla anlaşamama, çabuk sinirlenme, öfke patlamaları, sosyal aktivitelerden uzak durma, yalnız kalmayı tercih etme ebeveyni boşanan çocuklarda görülebilir (Benedek ve Brown, 1997; Hughes, 2009). Boşanmanın okul başarısı üzerindeki etkisini araştıran bazı araştırmalarda ise boşanma ile okul başarısı arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (Rosenthal ve Hansen, 1980'den akt., Cüceloğlu, 1997).

Fiziksel sorunlar: Anne ve babası boşanan bazı çocuklar, bu duruma mide ve baş ağrısı, bulantı, kusma, kas ağrısı ve kramplar gibi fiziksel sorunlarla tepki gösterebilir. Bu tür tepkiler duyguların rahatça ifade edilmediği durumlarda ortaya çıkar. Bu şikayetlerin çoğu isteyerek ve dikkat çekmek için oluşmaz, bu nedenle çocukların tepkileri görmezden gelinmemelidir (Benedek ve Brown, 1997).

Yeme sorunları: bu dönemde çocukların yeme alışkanlıklarında değişimler olabilir. Kız çocuklarda daha fazla olmak üzere az yeme ya da hiç yememe (anoreksiya nervoza) ve aşırı yeme, sonrasında kusma (bulimia nervoza) gibi yeme sorunları görülebilir. Yeme alışkanlıklarındaki değişme çocuğun boşanmaya gösterdiği normal bir tepkidir. Ancak yeme alışkanlıklarındaki değişimler sonucunda çocuklar aşırı kilo alıyor ya da aşırı kilo veriyorlarsa bu ciddiye alınacak bir durumdur ve uzmanlardan yardım alınmalıdır (Benedek ve Brown, 1997; Öztürk, 2005).

Barışma arzusu: Anne ve babasının boşanmasının üzerinden yıllar geçse de çocuklar onları tekrar bir araya getirme arzusu içinde olurlar ve hayallerinde bu olayı yaşatırlar. Çocuğun anne ve babası başka biriyle evlenmiş olsa da bu hayali devam eder (Benedek ve Brown, 1997). Bu normal bir tepkidir, ancak anne veya babanın çocuğun bu hayallerini besleyici söz ve tavırları, ümit verici yaklaşımları sonradan hayal kırıklığı oluşturmaları nedeniyle sakıncalıdır (Öztürk, 2005).

Anne ve baba çocuk için güven, mutluluk, ihtiyaçlarının karşılanması ve rehberlik etmeleri açısından son derece önemli bir kaynaktır. Yukarıda da görüldüğü üzere ebeveynin boşanması çocuklar için son derece sarsıcı bir süreçtir. Çünkü kendileri için son derece önemli olan anne ve babasının boşanmasıyla güven ve mutluluk kaynaklarından birisini en azından her gün göremeyecektir. Çocukların hepsi ebeveynlerinin boşanmasından olumsuz etkilenmez; hatta bazı boşanmalar – ebeveynin sürekli olarak kavga ettikleri, iletişim çatışmalarının yaşandığı, çocukların şiddet davranışlarına şahit olduğu veya şiddet gördüğü ailelerde-çocuklar için daha iyi olabilir.

Bu çalışmada ise anne ve babası boşanmış 12–15 yaş grubundaki çocukların aile işlevleri araştırılmaktadır. Aşağıda boşanmanın çocuk üzerindeki etkileri ve aile işlevleri konularında yapılan çalışmalar ele alınmıştır.

2.9. İlgili Araştırmalar

Bu başlık altında araştırmanın da konusu olan “Anne-Babası Boşanmış İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin (12-15 Yaş Arası) Algıladıkları Aile İşlevleri” ile ilgili yurt içinde ve yurt dışında herhangi bir çalışmaya rastlanmadığından, aile işlevleri ve boşanmanın çocuk üzerindeki etkileri üzerine yurt içi ve yurt dışında yapılan çalışmalar ayrı başlıklar altında, kronolojik bir sırayla özet olarak ele alınacaktır.

2.9.1. Aile İşlevleriyle İlgili Yapılan Araştırmalar

Aile işlevleriyle ilgili yurt içi ve yurt dışında yapılan çalışmalar incelendiğine araştırmacıların aile işlevlerini sosyo-ekonomik düzey, psikiyatrik rahatsızlık, madde kullanımı, intihar davranışı, uyum bozukluğu, kardeş ilişkileri, ebeveyn tutumları, sosyal uyum, empatik beceriler, davranış bozukluğu ve duygusal zekâ gibi değişkenler açısından ele almışlardır.

Bu konuda yurt dışında yapılan çalışmalar incelendiğinde ilk olarak Epstein ve arkadaşlarının çalışmalarına rastlanmıştır. Epstein ve arkadaşları (1983), Aile Değerlendirme Ölçeği (Family Assessment Device)’nin geliştirilmesi ve geçerlik-güvenirlilik çalışmalarında ölçeği 98’i psikiyatrik hastalara, 218’i normal aile üyelerine uygulamışlardır. Ölçeğin tüm alt boyutlarında hasta aile üyelerinin aldıkları puanların normal aile üyelerinkine göre daha düşük düzeyde olduğu, yani psikiyatrik hastası olan

aile üyelerinin ailelerinin işlevlerini normal aileden gelenlere göre daha sağlıklı olarak algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Barnes ve Olson (1985), 426 normal ergen ve aileleriyle yapmış oldukları çalışmada, normal ailelerin uç noktadaki ailelere göre anne baba ve ergen iletişimde daha sağlıklı puan aldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Yine bu çalışmada anne-baba ve ergen arasındaki iletişimin olumlu olduğu ailelerde üyelerin, kendilerini, ailenin bütünlüğünü ve uyumunu olumlu algıladıkları ve daha fazla doyum sağladıkları belirlenmiştir.

Anderson ve Henry (1994)'in 489 lise öğrencisiyle yaptıkları çalışmada, aile sistem özellikleri ve aile davranışlarının ergenlerin madde kullanımını tahmin edip etmediği araştırılmış. Sonuçta ebeveynlerin madde kullanım sıklıkları ile ergenlerin madde kullanımı arasında pozitif yönde ilişkili bulunmuştur.

Fallon ve Bowles (1997) aile yapısının ve işlevselliğinin ergenlerin ebeveynleri, kardeşleri ve akranlarıyla geçirdikleri zamanı değerlendirmeleri üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Araştırma sonucunda ergenlere anne-babaları, kardeşleri ve akranlarıyla ne kadar zaman geçirdikleri sorulmuş. Sonuçta, karmaşık aile yapısı ve işlevselliğine ilişkin faktörlerin, kız ve erkeklerin aile üyeleri ve yaşitlarıyla zaman geçirip geçirmemelerini etkiledikleri görülmüştür.

Sun ve Cheung (1997), aile fonksiyonları, aileye sosyal destek ve şizofrenlerin azalan semptomları üzerine yaptıkları klinik çalışmada deney gurubu 31 erkek ve 89 kadın olmak üzere ailesinde şizofreni hastası bulunan toplam 120 bireyden oluşmaktadır. Deney gurubundaki üyelerin çoğunluğu şizofreni hastası olan aile üyelerinin ebeveynleri, kardeşleri ya da eşleridir. Kontrol gurubunda ise % 22. 5'i erkek ve % 77. 5'i kadından oluşan toplam 89 birey bulunmaktadır. Çalışmada deney ve kontrol gurubuna veri elde etmek amacıyla Aile Değerlendirme Ölçeği (Family Assessment Device) uygulanmıştır. Araştırma sonucunda sosyal desteği yüksek olan bireylerin aile işlevlerinin, düşük olanlara göre daha sağlıklı olduğu, sosyal iş tatmini ile ADÖ'nün alt boyutu olan davranış kontrolü arasında anlamlı vir ilişki olduğu; ancak aileye doktor desteği ile aile işlevleri arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı sonuçlarına varılmıştır.

Sgandurra (2001), engelli çocuğu olan ailelerle engelli çocuğu olmayan aileleri; sağlık, sosyal çevre, problem çözme teknikleri, iletişim becerileri açısından karşılaştırmıştır. Çalışmaya iki grup halinde toplam 28 aile katılmıştır. Her iki gruptaki anne ve babalara

“Aile Uyum ve Çevre Ölçeği”, “Aile Merkezli Kişilik Ölçeği” ve “Aile Merkezli Problem Çözme Becerileri Ölçeği” uygulanmıştır. Ayrıca çocuğun tanısının boyutu ve kardeşi olan çocuklarla olmayan çocukların sosyal duygusal durumları da “Piers- Harris Benlik Gelisimi Ölçeği” ve “Reynold Çocukluk Kaygısı Ölçeği” kullanılarak belirlenmiştir. Sonuçlara göre engeli olan ve olmayan çocukların kardeşlerinin benzer ölçüde kaygı bozukluğu gösterdiği tespit edilmiştir. Engelli çocuğu olan ailelerde problem çözme becerisi ve benlik saygısı düşük bulunmuştur (Akt., Günsel, 2010)

Konuyla ilgili yurt içinde yapılan çalışmalar incelendiğinde, aile işlevleriyle ilgili yapılan araştırmalar arasında öncelikli olarak Bulut (1990)’un çalışmasına rastlanmıştır. Bulut (1990), Aile Değerlendirme Ölçeğinin (ADÖ) geçerlik ve güvenirlik çalışmalarında 25 boşanma sürecinde olan erkek ve kadına, 25 de normal evlilik sürecinde olan erkek ve kadına ADÖ’yü uygulamış. Ayrıca 1985–1988 yılları arasında Ankara Üniversitesi Psikiyatri Kliniğinde yatarak tedavi gören 100 hastanın ailelerine ve 15 yaşın üstündeki hasta hariç herkese (190 kişiye) ADÖ verilmiştir. Ayrıca hasta aileleriyle aynı semtte oturan ve ruh hastası bulunmayan 70 aile de (170 kişiye) aynı yöntemle ölçek uygulanmıştır. Sonuçlar karşılaştırıldığında boşanma sürecinde olan ve ailesinde ruh hastası bulunan bireylerin aile işlevleri ortalamaları diğer gruplara göre daha yüksek düzeyde bulunmuştur.

Palabıykoğlu ve arkadaşlarının (1992) deneme türündeki çalışmalarında 14-25 yaş aralığındaki 63 denekle çalışılmıştır. Deney gurubunda intihar girişimi olan 32, kontrol grubunu ise deney grubu ile yaş ve eğitim açısından eşleştirilmeye çalışılan ve intihar girişimi olmayan 31 birey oluşturmuştur. İki grubun aile değerlendirme ölçeğinin alt boyutlarından aldıkları ortalama puanlar t testi ile karşılaştırılmıştır. Problem Çözme ve Genel İşlevlerin ortalamalar arası farkı .05 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Ayrıca aile değerlendir ölçeğinin alt boyutlarından alınan ortalamalar değerlendirildiğinde tüm alt boyutlarda intihar giriminde bulunan bireylerin ortalamalar daha yüksek bulunmuştur.

Kumbasar ve Bulut (1997)’un “Uyum bozukluğu tanısı konan üniversite öğrencilerinin aile işlevlerinin değerlendirilmesi” konulu çalışmalarında 62 üniversite öğrencisine Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) uygulamışlar ve araştırmanın sonuçlarına göre uyum bozukluğu tanısı alan öğrencilerin çoğunluğunun ailelerini, işlevlerini yerine getirme açısından sağlıklı olarak tanımladığı görülmüştür. Problem çözme boyutu en sağlıklı

işlev olarak ortaya çıkmıştır. Örneklem gurubunu oluşturan erkek öğrencilerin kızlara göre ailelerini daha sağlıklı olarak algıladıkları bulunmuştur.

Öğrencilerin şikâyetleri ile ADÖ arasındaki ilişkinin incelendiği bu araştırmada halsizlik şikayetiyle problem çözme, nefes darlığı ve çabuk öfkelenme ise iletişim, nefes darlığı ve halsizlik ile duygusal tepki verme, baş ağrısı ve kararsızlık ile gereken ilgiyi gösterme, intihar girişimi ve uykusuzluk ile davranış kontrolü, nefes darlığı ile genel fonksiyonlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Kılıçaslan (2001)'nın "Aile fonksiyonlarının ve algılanan farklılaşmış anne-baba yaklaşımının kardeş ilişkileri üzerindeki etkisi" üzerine yaptığı tarama türü çalışmanın örneklemini 61 kız ve 66 erkek olmak üzere toplam 127 ilkokul öğrencisi, büyük kardeşleri ve anneleri oluşturmaktadır. Araştırmanın sonuçları incelendiğinde anneler tarafından Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ)'nin boyutlarının algılanmasında, küçük çocuğu kız olan annelerin, küçük çocuğu erkek olan annelere göre aile içinde iletişim, duygusal tepki verebilme ve gereken ilgiyi gösterme boyutlarını daha sağlıklı bulduklarına ulaşılmıştır.

Araştırmada, ADÖ'nün boyutları ile Farklı Deneyimlere Dayanan Kardeş İlişkileri Envanterinin boyutları arasındaki ilişki incelendiğinde, annelerin aile içinde problem çözme, iletişim, roller ve genel fonksiyonlar boyutlarını algılayışları sağlıklı yönde attıkça, büyük kardeşlerin kendilerine yönelik anne ve babanın farklılaşmış duygu gösterimini algılayışlarının da arttığı görülmüştür. Ayrıca annelerin problem çözme ve roller boyutlarını algılayışları sağlıklı yönde oldukça, küçük kardeşler annelerinin kendileri üzerinde daha yoğun bir baskı ve disiplin uyguladıklarını ifade etmişlerdir. Yine aynı çalışmada annelerin eğitim düzeyleri attıkça ADÖ'ye ait duygusal tepki verme, gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrolü boyutlarının daha sağlıklı olarak algılandığı görülmüştür.

"Ebeveyn tutumlarının sosyo kültürel yapı ve aile fonksiyonlarıyla ilişkisi" konulu, ilişkiel tarama türündeki çalışmasında Sertelin (2003), ilköğretim birinci sınıfta çocuğu olan Trabzon ilinden 163 ve Çanakkale ilinden 166 anneye Aile Değerlendirme Ölçeği ve Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu ölçeği uygulamıştır. Sonuçta Çanakkale'de yaşayan annelerin eğitim düzeylerinin Trabzon'da yaşayanlara göre daha yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur. Trabzon ve Çanakkale'deki annelerin çocuk yetiştirme

tutumları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Trabzon'daki annelerin Çanakkale'deki annelere oranla aşırı koruyucu annelik ve baskı-disiplin tutumlarını daha sık sergiledikleri ayrıca Çanakkale'deki annelerin ise demokratik tutumu daha sık sergiledikleri bulunmuştur.

Sertelin (2003)'nin araştırma sonuçlarına göre aile fonksiyonları ile çocuk yetiştirme tutumları incelendiğinde, aile içinde sağlıklı problem çözememe ile aşırı koruyucu annelik arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Evdeki rollerin sağlıklı dağılmaması, ev kadınlığını reddetme ve karı koca geçimsizliği ile ilişkili bulunmuştur. Sağlıklı duygusal tepki verememe ve gereken ilgiyi gösterememe boyutları, ev kadınlığını reddetme, karı koca geçimsizliği ve baskı disiplin ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur.

İşmen (2004)'in çalışmasında, aile işlevleri ve duygusal zekâ arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla İstanbul'daki ilköğretim okullarında çocuğu okuyan 274 anne ve babaya Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) ve ebeveynlerin duygusal zekâlarını saptamak amacıyla da EQ-NED uygulanmıştır. Yapılan araştırma sonucunda, ADÖ'nün problem çözme alt ölçeği EQ-NED'in hiçbir boyutu ile ilişkili çıkmamıştır. ADÖ'nün duygusal tepki verebilme alt ölçeği ile EQ-NED toplam, kendi duygularını anlama, karşısındakinin duygularını anlama, duyguların manipülasyonu boyutları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ADÖ'den elde edilen puanlar üzerinden yapılan varyans analizi sonuçlarına göre eğitim durumu açısından ADÖ toplam, roller, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü alt boyutlarında anlamlı farklılık bulunduğu, ilköğretim mezunu ebeveynlerin ailelerini adı geçen boyutlarda daha sağlıklı algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Doğan (2006)'ın 293 erkek ve 522 kız olmak üzere toplam 815 lise öğrencisiyle, aile işlevleri ve denetim odakları üzerine yaptığı çalışmada, lise öğrencilerinin aile işlevlerinin cinsiyet değişkenine göre farklılaştığı belirlenmiştir. Erkeklerin roller işlevini kızlara göre daha sağlıklı algıladıkları, davranış kontrolü işlevini ise daha sağlıklı algıladıkları bulunmuştur. Aile işlevlerinin doğum sırası değişkenine göre farklılaştığı, tek çocuklar iletişim işlevini ortanca ve sonuncu çocuğa göre daha sağlıklı algılarken, aynı şekilde duygusal tepki verebilme işlevini de birinci ve ortanca çocuğa göre daha sağlıklı algıladıkları bulunmuştur.

Yine Doğan (2006)'ın aynı çalışmasında aile işlevlerinin babaların eğitim düzeyi değişkenine göre farklılaştığı belirlenmiştir. Babaları lise mezunu olan öğrencilerin, roller ve duygusal tepki verebilme işlevlerini babaları ilkokul mezunu olan öğrencilere göre daha sağlıklı algıladıkları saptanmıştır. Ayrıca lise öğrencilerinin aile işlevlerinin anne babaları arasındaki anlaşmazlık düzeyi değişkenine göre farklılaştığı belirlenmiştir. Anne baba anlaşmazlıklarına göre, anne babaları arasında arasıra, sıklıkla ve her zaman anlaşmazlık olan öğrencilerin problem çözme, iletişim, roller ve davranış kontrolü işlevlerini anne babaları arasında hiç anlaşmazlık yaşanmayan öğrencilerinkinden daha sağlıklı algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Çakıcı (2006)'nın farklı sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin işlevlerini ve bu ailelerdeki anne-çocuk ilişkilerini incelediği çalışmasında, Ankara ilinin Çankaya ve Keçiören ilçelerindeki resmi ilköğretim okullarının anasınıflarında çocuğu olan 390 anneye Aile Değerlendirme Ölçeği uygulamıştır. Ailelerin Aile Değerlendirme Ölçeği puanlarına sosyoekonomik düzey açısından bakıldığında, alt sosyoekonomik düzeydeki ailelerin problem çözme ve gereken ilgiyi gösterme boyutları açısından; üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin ise iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar boyutları açısından daha sağlıklı işlevler gösterdikleri belirlenmiştir.

Ailelerin Aile Değerlendirme Ölçeği puanlarına annelerin öğrenim düzeyleri açısından bakıldığında, duygusal tepki verebilme boyutu açısından ortaokul mezunu olan annelerin; roller boyutu açısından ise alt sosyoekonomik düzeydeki lise ve üst sosyoekonomik düzeydeki ortaokul mezunu annelerin diğer öğrenim durumlarındaki annelere göre daha sağlıklı işlevler gösterdikleri belirlenmiştir.

Ailelerin Aile Değerlendirme Ölçeği puanlarına babaların öğrenim düzeyleri açısından bakıldığında, problem çözme, iletişim, roller ve duygusal tepki verebilme boyutları açısından anlamlı farkların olduğu, problem çözme boyutunda alt sosyoekonomik düzeydeki ilkokul, üst sosyoekonomik düzeydeki ortaokul; iletişim boyutunda her iki düzeyde de ortaokul, roller boyutunda her iki düzeydeki üniversite mezunu ve duygusal tepki verebilme boyutunda ise alt sosyoekonomik düzeydeki üniversite ve üst sosyoekonomik düzeydeki ilkokul mezunu babaların daha sağlıklı işlevlere sahip

oldukları belirlenmiştir. Ailelerin Aile Değerlendirme Ölçeği puanlarına aile tipleri açısından bakıldığında anlamlı bir farkın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Akıncı (2007)'nin “Engelli çocuğa sahip olan ve olmayan babaların aile işlevlerini algılamaları ile sosyal uyum düzeylerinin incelenmesi” konulu tarama türündeki araştırmasında zihinsel engelli çocuğu olan 100 baba ve zihinsel engelli çocuğu olmayan 100 baba olmak üzere toplam 200 babaya Aile Değerlendirme Ölçeği ve Hacettepe Kişilik envanteri uygulanmıştır. Uygulama sonucunda engelli çocuğa sahip olan ve olmayan babaların Aile Değerlendirme Ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları arasındaki farklılığın anlamlı olmadığı bulunmuştur. Engelli çocuğa sahip olan ve olmayan babaların engelli çocuğa sahip olma durumuna göre sosyal uyum ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığı, öğrenim durumlarına göre Sosyal Uyum ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır.

Savi (2008)'in “12–15 Yaş arası ilköğretim öğrencilerinin davranış sorunları ile aile işlevleri ve anne-baba kişilik özellikleri arasındaki ilişkisinin incelenmesi” konulu doktora çalışmasında, ilköğretim 2. kademeye devam eden 389 öğrenci ve bu öğrencilerin anneleri araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmada 4-18 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği, 11- 18 Yaş Grubu Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği, Eysenck Kişilik Envanteri ve Aile Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır.

Araştırmada, ergenlerin davranış sorunları ile aile işlevleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu; ergenlerin çekingenlik, somatik-şikâyetler, anksiyete-depresyon, sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, yıkıcı davranışlar, agresyon, cinsel problemler, içselleştirilmiş sorunlar, dışsallaştırılmış sorunlar ve toplam davranış sorunları ile problem çözme işlevi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. İletişim, roller, duygusal tepki verebilme, ilgi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar arasında ters yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Buna göre ergenlerin davranış sorunları arttıkça problem çözme işlevine ilişkin algılamasının aynı yönde sağlıklı olarak arttığı; bunun yanında, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, ilgi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlara ilişkin algılarının da daha sağlıklı olduğu görülmüştür.

Annelerin ve babaların ergenlerin davranış sorunlarına ilişkin algıları ile aile işlevleri arasında da anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ebeveynlerin ergenlerin; çekingenlik, somatik-şikâyetler, anksiyete-depresyon, sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, yıkıcı davranışlar, agresyon, cinsel problemler, içselleştirilmiş sorunlar, dışsallaştırılmış sorunlar ve toplam davranış sorunlarına ilişkin algıları ile problem çözme işlevi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki varken; roller, ilgi gösterme ve davranış kontrolü arasında ters yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre aile işlevleri sağlıksızlaştıkça anne ve babaların ergenlerde algıladıkları davranış sorunlarının arttığı görülmüştür. Diğer bir deyişle, aile işlevleri sağlıksızlaştıkça ebeveynler ergenlerde daha çok davranış sorunları algılamaktadır.

Özatça (2009)'nın aile işlevleri üzerine ergenlerle yaptığı betimsel çalışmada 16-19 yaş aralığındaki 269 erkek ve 239 kız olmak üzere toplam 504 lise öğrencisine Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) ve Sosyal Duygusal Yalnızlık Ölçeği uygulanmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, ergenlerde duygusal yalnızlığın aile ilişkileri alt boyutunu en fazla yordayan değişkenlerin genel işlevler, duygusal tepki verebilme ve problem çözme alt boyutları olduğu; romantik ilişkiler alt boyutunu, sadece genel işlevler alt boyutunun yordadığı ve sosyal yalnızlığın sosyal ilişkiler alt boyutunu ise genel işlevler ve gereken ilgiyi gösterebilme alt boyutlarının yordadığı görülmektedir. Aile işlevlerinin diğer üç boyutunun (iletişim, rol dağılımı ve davranış kontrolü) ise yalnızlığı yordayacak kadar anlamlı olmadığı görülmüştür.

Yüksel (2009)'in empatik becerilerle aile işlevleri ve benlik kavramları arasındaki ilişkiyi incelediği ilişkisel tarama türü çalışmasında, örneklem gurubunu ilköğretim 5. sınıfa devam eden 208 öğrenci oluşturmuştur. Çalışmada öğrencilere Piers-Harris Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği, Çocuklar için Empati Ölçeği ve Aile Değerlendirme Ölçeği uygulanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre kızların empati düzeyinin erkeklerden yüksek olduğu, ayrıca kızların aile işlevleri düzeyinin de erkeklerden daha sağlıklı olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca empati düzeyi yüksek olan öğrencilerin benlik algılarının da daha sağlıklı olduğu, yine empati düzeyi yüksek olan öğrencilerin aileleri ile olumlu ilişkileri olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Günsel (2010)'in zihinsel engelli çocuğu olan 187 anneyle tarama türünde yaptığı çalışmasında, annelere Aile Değerlendirme Ölçeği ve kişisel bilgi formu uygulamış.

Çalışmanın sonucunda zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin aile işlevlerinin değerlendirildiği ADÖ'nün "Problem Çözme" "İletişim", "Duygusal Tepki Verebilme", "Gereken ilgiyi Gösterme", "Davranış Kontrolü" ve "Genel Fonksiyonlar" alt boyutları açısından 26-33 yaş grubundaki annelerin aile işlevleri bakımından en sağlıksız işlevleri, "Roller" ve "Gereken ilgiyi Gösterme" alt boyutlarında ise 18-25 yaş grubu annelerin aile işlevleri en sağlıksız işlevleri olarak bulunmuştur. Yine aile işlevleriyle sosyo-ekonomik düzey, annenin eğitim düzeyi ve ailede birden fazla engelli çocuğun varlığı karşılaştırıldığında okuma yazma bilmeyen annelerin, sosyo ekonomik düzeyi düşük annelerin ve birden fazla engelli çocuğa sahip annelerin aile işlevlerinin tüm alt boyutlarda sağlıksız olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kalyencioğlu ve Kutlu (2010) İstanbul'daki bir lisenin 275 öğrencisine Hacettepe Kişilik Envanteri ve Aile Değerlendirme Ölçeği uygulayarak onların aile işlevleri algılarına göre uyum düzeylerini araştırmışlardır. Araştırma sonucunda örneklem grubunun % 16 sının uyum düzeyi düşük, % 84'ünün ise düşük olmadığı bulunmuştur. Aile İşlevleriyle uyum düzeyleri karşılaştırıldığında uyum düzeyleri düşük olan bireylerin aile işlevlerini sağlıksız yönde algıladıkları; uyum düzeyi yüksek olanların ise sağlıklı yönde algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Hacettepe Kişilik Envanteri ve Aile Değerlendirme Ölçeğinin alt gruplarından aldıkları puanların ilişkisine bakıldığında tüm, alt boyutlarda negatif yönde bir ilişki bulunmuştur. Buna göre ADÖ puanları arttıkça HKE puanı azalmaktadır (düşük uyum). Yani aile ergen tarafından sağlıksız olarak algılandıkça uyum düzeyi azalmaktadır.

2.9.2. Boşanmanın Çocuklar Üzerindeki Etkileriyle İlgili Yapılan Araştırmalar

Boşanmanın çocuk ve gençler üzerindeki etkilerini ele alan yurt içi ve yurt dışındaki çalışmalar incelendiğinde araştırmacıların boşanmayı duygusal bozukluklar, benlik saygısı, okul başarısı, davranış bozukluğu, anti-sosyal davranışlar, sosyal uyum, zihinsel sağlık, saldırgan davranış ve şiddet, öfke ifade tarzları ve depresyon düzeyleri gibi değişkenler açısından inceledikleri görülmüştür. Bu konuda önce yurt dışındaki çalışmalar sonra yurt içindeki çalışmalar ele alınacaktır.

Wallerstein ve Kelly (1980), anne-babası boşanmış çocuklarıyla yaptığı çalışmada ergenlerin anne ve babalarının boşanmalarına karşı gösterdikleri tepkiler arasında

agresif davranışlar gösterme, kendinden küçük çocuklarla daha fazla zaman geçirme, okul devamsızlıklarının artması ve okul başarısızlığı olduğunu ayrıca bazı erkek ergenlerin suça yöneldiği ve anti sosyal davranışlar gösterdiğini kız ergenlerin ise arkadaşlarına bağımlılık gösterdikleri ve erken cinsel deneyimler yaşadıklarını saptamıştır.

Amato (2000), okul öncesinden genç yetişkinliğe kadar olan dönemdeki 13000 çocukla yapılan 92 adet araştırma sonucunu incelemiş ve ulaştığı sonuçları değerlendirebilmek için daha sonraki yıllarda anne-babası boşanmış çocuklar üzerine boylamsal çalışmalar yapmıştır. Araştırmaları sonucunda ebeveyni boşanmış çocukların ebeveyni evli olanlara göre daha fazla okul ve davranış problemleri olduğu, olumsuz benlik kavramları olduğu, akranlarıyla anlaşamadığı ve ebeveynleriyle sağlıklı ilişkiler kuramadıkları sonuçlarına ulaşmıştır.

Jonsson ve arkadaşları (2000), 87'si erkek, 92'si kız olmak üzere toplam 179 üniversite öğrencisiyle boşanmanın çocukların zihinsel sağlığı, aile ilişkileri ve cinsel davranışları üzerindeki, uzun süreli etkisi üzerine çalışmışlar. Örneklem gurubunu oluşturan öğrencilerin 144'ünün anne-babası evli ve 35'inin anne ve babası boşanmıştır. Araştırmada veriler Duygusal Denge Ölçeği (Affect Balance Scale) ve Barromean Aile İndeksi (Barromean Family Index) aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre anne-babası boşanmış çocukların ebeveyni evli olanlara göre daha fazla olumsuz duygulara sahip oldukları, ebeveynleriyle ve akranlarıyla yakın ve sıcak ilişki kuramadıkları, son üç ay içerisinde daha fazla kısa süreli cinsel deneyimler yaşadıkları ve daha fazla cinsel partnere sahip oldukları sonuçlarına ulaşılmıştır.

Hetherington ve Kelly (2002)'nin boşanmanın çocuklar üzerindeki etkilerini ele alan çalışması incelendiğinde okul öncesi dönemde erkek çocukların kızlara göre daha çok gelişimsel sorunlar yaşadığı, erkek çocukların daha çok dışa yönelimli davranış sorunları (saldırganlık, şiddet vb.) gösterirken kız çocukların ise içe yönelimli davranış sorunları (depresyon vb.) gösterdikleri saptanmıştır.

Walczak ve Burns (2004) boşanmanın çocuklar üzerindeki etkileri üzerine nitel bir araştırma yapmışlar ve ebeveyni boşanmış 100 çocuk ve ergenle görüşmüşlerdir. Araştırmanın sonuçlarına göre uzun sürede çocukların hayata uyumluluklarının boşanma evveli değil, boşanma sonrası iletişim ve her iki ebeveynle olan ilişkilere bağlı

olduğu kanısına varılmıştır. Çocukların mutluluk düzeylerinin, boşanma sonrası evden ayrılan ebeveynle olan ilişkilerinin kalitesiyle ilişkili olduğu, boşanma sonrasında çocukların ebeveynleriyle sık görüşmesi her iki tarafın da birbirlerini iyi tanması ve yakınlaşmasına neden olduğu görülmüştür. Ayrıca boşanma sonrası uyumda her iki ebeveynin çatışma düzeylerinin düşük olması ve ailenin mali durumunun etkili olduğu, kendilerini ekonomik olarak çökmüş gören çocukların hem nesnel hem de öznel yönlerden deprese hissettikleri gözlenmiştir. Yine araştırma sonuçlarına göre boşanma sonrasında çocuğun geleceğinin hiçbir yaşta kesin olarak belirlenemeyeceği kanısına varılmıştır. Yani boşanma sonrasında çocuğun yaşadıkları deneyimler, hem anne-babasıyla hem de sosyal yaşamla olan ilişkisinin kalitesi çocuğun geleceği açısından olumlu etkenler olarak değerlendirilmiştir.

Amato ve Cheadle (2005), Amato, Both ve Johnson'un 2001'de yaşam boyu evlilik istikrarı üzerine yaptıkları 20 yıllık boylamsal çalışmanın verilerini kullanarak boşanmanın çocukların ruhsal ve fiziksel sağlıkları üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Araştırmada üç kuşaktan (çocuklar, ebeveynler ve büyük ebeveynler) elden edilen veriler karşılaştırılmış ve araştırmanın örneklemini 691 kişiden oluşmuştur. Araştırmanın sonuçlarına göre büyük ebeveynler arasındaki boşanma durumunun çocuklar üzerinde problematik etkileri olduğuna ulaşılmıştır. Boşanmanın çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri olarak düşük okul başarısı, yetişkinlikte artan evlilik sorunları ve çocukların ebeveynleriyle olan zayıf ve sağlıksız ilişkileri bulunmuştur.

Tillman (2007) Amerika'da Ulusal Ergen Sağlığı Boylamsal Araştırmaları (National Longitudinal Study of Adolescent Health)'nın verilerinden hareketle aile yapıları ve üvey ailelerdeki ergenlerin sahip olduğu akademik dezavantajları, ergenler ve aileleriyle ayrı ayrı derinlemesine görüşme tekniğiyle araştırmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre anne babası boşandıktan sonra en az anne ya da babasından birisinin üvey olduğu ailelerde yaşayan ergenlerin her iki ebeveyninin de öz olduğu ergenlere göre akademik başarısının daha düşük olduğu, ayrıca aile yapılarındaki önemli değişikliklerin de (ölüm, boşanma, ayrılık vb.) ergenlerin akademik başarılarını olumsuz etkilediği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Sandler ve arkadaşları (2008) çocukların zihinsel sağlık problemleriyle ebeveynler arasındaki çatışmanın düzeyi ve boşanma sonrasında çocukların anne ve babalarıyla

olan ilişkilerinin düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştırmak için 182 boşanmış aile çocuklarıyla çalışmışlardır. Araştırmanın sonuçlarına göre çocukların boşanma sonrasında anne ve babasıyla yakın ve sıcak ilişkisinin onların zihinsel sağlıklarıyla yakından ilişkili olduğu saptanmıştır. Ayrıca anne ve baba arasındaki çatışmanın az olması da çocuğun zihinsel sağlığı açısından anlamlı bulunmuştur.

Wu, Hou ve Schimmele (2008), Kanada’da Ulusal Çocuk ve Genç Boylamsal Araştırmalarının (Canada’s National Longitudinal Survey of Children and Youth) 1994-2003 yılları arasındaki verilerinden hareketle aile yapılarının çocuklar üzerindeki kısa süreli psiko-sosyal etkilerini,-duygusal bozukluklar, ilişki sorunları, sosyal davranış gibi-, araştırmışlardır. Araştırmada evli ve boşanmış aileden gelen çocuklar boşanmanın etkileri açısından karşılaştırıldığında, evliliğin boşanmayla sonuçlanmasının çocukların duygusal ve davranış bozuklukları üzerinde güçlü ve olumsuz etkisi olduğu saptanmıştır.

Coleman ve Glenn (2010), anne-baba ilişkisinin bozulmasının (boşanma, ayrılık) çocuklar üzerindeki çeşitli etkileri üzerinde çalışmış ve bu konuda Amerika ve İngiltere’de yapılan araştırmaları incelemişlerdir. İncelemeler sonucunda boşanma ve ayrılık sürecinin çocuklarda sosyo-ekonomik dezavantajlara, davranış problemlerine, okul başarısızlığına ve duygusal sağlık problemlerine neden olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu olumsuz etkilerin oluşmasında boşanma sonrasında, yoksulluğun, yetersiz ve sağlıksız ebeveyn-çocuk ilişkisinin, devam eden ebeveyn çatışmalarının ve annelerin zihinsel sağlık durumu gibi risk faktörlerinin etkili olduğu sonuçlarına ulaşmışlardır.

Boşanmanın çocuklar üzerindeki etkilerini ele alan yurt içinde yapılan çalışmalar incelendiğinde; Karakuş (2003), ebeveyni evli ve boşanmış çocukların depresyon düzeyleri ve bu çocukların depresyon düzeylerinin okul başarısına etkisini araştırmış. Araştırmanın örneklemini İzmir il merkezinde 117 ebeveyni boşanmış ve 127 ebeveyni evli olan 9-12 yaş aralığındaki ilköğretim öğrencileri oluşturmuştur. Araştırmacı verileri Çocuk Depresyon Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu aracılığıyla toplamıştır. Araştırma sonuçlarına göre anne-babanın evlilik statüsü ile çocukların depresyon düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır, bununla birlikte anne-babası boşanmış çocukların okul başarısı daha yüksek bulunmuştur.

Ebeveynlerin eğitim durumları incelendiğinde anne-babası yüksek öğrenim gören çocukların depresyon ölçeğinden aldıkları puanların yüksek olduğu ve bu grubun okul başarısının da yüksek olduğu saptanmıştır. Çocuğun doğum sırasına göre anne babası boşanmış ilk çocuklarda okul başarısının yüksek, depresyon düzeyinin düşük olduğu bulunmuştur. Ayrıca evden ayrılan anne ya da babasını yılda birkaç kez gören çocukların depresyon düzeylerinin yüksek olduğu bununla birlikte evden ayrılan ebeveynini iki haftada bir gören çocukların okul başarısının da yüksek olduğu saptanmıştır.

Dizman (2003) anne-babası ile yaşayan ve anne yoksunu olan çocukların saldırganlık eğilimlerini incelemiştir. Bunun için Ankara il merkezi sınırları içinde bulunan alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki semtlerden seçilen 39 ilköğretim okulunun dördüncü ve besinci sınıflarına devam eden anne-babası ile yaşayan 50, anne yoksunu olan 50 çocuk olmak üzere toplam 300 çocuktan veri toplanmıştır.

Araştırma sonucunda anne-babası ile yaşayan ve anne yoksunu olan çocuklar arasında saldırganlık eğilimi alt boyut puan ortalamaları açısından önemli farklılıklar olduğu saptanmıştır. Çocukların sosyo-ekonomik düzeyi, yaşı, doğum sırası, anne baba öğrenim düzeyinin toplam saldırganlık puanı açısından farklılık yarattığı belirlenmiştir. Toplam saldırganlık puanı açısından en yüksek saldırganlık puan ortalamasına anne-babası ile yaşayan çocuklarda kızların, anne yoksunu olan çocuklarda ise erkeklerin sahip olduğu görülmüş. Genel ortalamalara bakıldığında erkek çocukların puan ortalamalarının kız çocukların puan ortalamalarından daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Öztürk (2006), anne-babası boşanmış 9–13 yaşlarındaki çocuklar ile aynı yaş grubundaki anne-babası boşanmamış çocukların benlik kavramı ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiyi Kocaeli il örneklemini içinde incelemiştir. Ayrıca buna bağlı olarak, çalışmada öğrencilerin bazı bireysel özelliklerine ve ailelerine ilişkin değişkenlere göre anne-babası boşanmış ve boşanmamış çocukların benlik saygıları ve kaygı düzeyleri arasındaki anlamlı farklılıkları belirlemeye çalışmıştır. Araştırmanın örneklemini 154'ü boşanmış ve 154'dü de evli ailelerden gelen toplam 308 ilköğretim öğrencisidir. Araştırmada ölçme aracı olarak, Piers-Harris'in Çocuklarda Öz Kavramı Ölçeği, Çocuklar İçin Sürekli-Durumluk Kaygı Envanteri ve araştırmacı tarafından hazırlanan öğrencilerin bireysel ve ailesel özelliklerine dair bilgileri içeren Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre anne babası boşanmış çocukların, anne babası boşanmamış çocuklara göre benlik saygılarının daha düşük ve kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Anne babası boşanmamış çocukların kaygı düzeyleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık görülürken, anne babası boşanmamış çocukların benlik saygısı ve cinsiyetleri arasında anlamlı farklılık görülmemiştir. Annesi ve babası boşanmış ve boşanmamış çocukların kaygı düzeyleri ve benlik saygısı puan ortalamaları arasındaki iliksinin yüksek fakat negatif yönde olduğu görülmüş, buna göre, kaygı düzeyinin düşüklüğü yüksek benlik saygısını göstermektedir.

Öngider (2006)'in evli veya boşanmış olma, esler arası çatışma ve ebeveyn kabul-reddinin, ilköğretim çağı çocuklarının psikolojik uyumu üzerindeki etkilerini incelediği çalışmasında araştırmanın örneklemini, anne-babası evli 138 çocuk ile anne-babası boşanmış 124 çocuk ve bu çocukların anneleri olmak üzere toplam 524 kişiden oluşmuştur. Araştırmada ebeveyn kabul-reddi, Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği (EKRÖ); kişilik uyumu, Kişilik Değerlendirme Ölçeği (KDÖ); eş kabul reddi ise Eş Kabul-Red Ölçeği (ESKRÖ) ile değerlendirilmiştir.

Araştırmanın sonuçlarına göre, çocukların kişilik uyumu açısından, anne-baba kabul reddi ile anne-baba arasındaki çatışmanın, anne-babanın evli ya da boşanmış olmasından daha önemli olduğu bulunmuştur. Araştırmadan elde edilen verilere göre, çatışmalı evliliklerdeki çocuklar, anne-babası anlaşarak boşanmış çocuklara göre, hem daha fazla ebeveyn reddi algılamakta, hem de psikolojik açıdan daha fazla yıprandığı saptanmıştır. Anne-baba arasındaki çatışma, hem annelerin hem de babaların çocuklarına karşı daha reddedici davranmalarına yol açtığı sonucuna varılmış. Çalışmadan elde edilen diğer bir bulgu da, evli ailelerde babaların çocuğun psikolojik uyumu üzerinde en az anneler kadar etkili olduğu; ancak, boşanma sonrasında babaların çocukları üzerindeki bu etkisinin oldukça azaldığı ve çocuğun yaşamında annenin daha fazla etkili olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Fiyakalı (2008) anne-babası boşanmış ve boşanmamış lise öğrencilerinin sürekli öfke düzeyleri ve öfke ifade tarzlarının cinsiyet, sınıf düzeyi, anne-baba eğitim düzeyi ve algılanan anne-baba tutumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Fiyakalı'nın araştırmasında örneklem grubu 383 anne-babası boşanmış ve 453 anne-babası evli olmak üzere toplam 836 öğrenciden oluşmuş, veriler Sürekli

Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği ve araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu aracılığıyla toplanmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, anne-babası boşanmış ve boşanmamış lise öğrencilerinin sürekli öfke düzeyleri ve öfke ifade tarzları arasında cinsiyete, sınıf düzeyine ve anne-baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir fark olmadığı ancak anne-baba tutumlarına göre anlamlı bir farkın olduğu saptanmıştır. Anne-baba boşanma durumu ve anne tutum düzeyi ortak etkisinin öğrencilerin sürekli öfke ve öfke kontrol tarzlarında; anne-baba boşanma durumu ve baba tutum düzeyi ortak etkisinin ise, öğrencilerin sürekli öfke, öfke dışta ve öfke kontrol tarzlarında anlamlı bir fark yarattığı sonucuna ulaşılmıştır.

Aydın (2009), “Boşanma sürecinde velayet ile ilgili anlaşmazlık yaşayan ebeveynlerin çocuklarına ilişkin düşünceleri ve çocukların boşanmaya uyum düzeylerinin incelenmesi” konulu çalışmasında Ankara’daki 11 aile mahkemesinde boşanma davaları devam eden, bu süreçte velayet ile ilgili anlaşmazlık yaşayan 93 çift ile bu kişilerin 9-12 yaş grubundaki 93 çocuk örneklem grubunu oluşturmuştur. Araştırmada “Ebeveyn Kişisel Bilgi ve Eğilim Formu”, “Çocuk Bilgi Formu” ve “Çocuklar İçin Boşanmaya Uyum Ölçeği (ÇBUÖ)” kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda; anne ve babaların velayete yönelik tercihlerinde, velayet ile ilgili isteklilik düzeylerinde, velayetle ilgili kararda çocuğun görüşünün alınmasına ilişkin yaklaşımlarında, velayeti alabilmek için belirttikleri nedenlerde, reşit olmayan çocukların velayetinin ayrılması ile ilgili düşüncelerinde ve boşanmadan en fazla kimin etkilendiğine ilişkin yaklaşımlarında ebeveynin cinsiyetinin anlamlı bir farklılık yarattığı saptanmıştır. Araştırmada çocukların boşanmaya uyum düzeylerinde doğum sırasının anlamlı farklılığa neden olduğu, diğer yandan cinsiyetin, yaşı, kardeş sayısının, anne-baba ayrılığını öğrendiği kişinin, birlikte yaşadığı ebeveynin, diğer ebeveyn ile görüşme durumunun, anne ve babanın öğrenim düzeyinin, çalışma durumunun, çocuk için profesyonel yardım alınmasının anlamlı bir farklılık yaratmadığı saptanmıştır.

Biçer (2009)’in parçalanmış ve tam aileye sahip ergenlerin atılganlık ve sosyal yetkinlik beklenti düzeylerini bazı değişkenlere göre incelediği çalışmasında örneklem grubunu 160 parçalanmış aileye sahip ve 190 tam aileye sahip toplam 350 lise öğrencisi

oluşturmaktadır. Araştırmada veriler Rathus Atılganlık Envanteri, Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği-Ergen Formu, Sosyo- Ekonomik Düzey Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu aracılığıyla toplanmıştır.

Araştırmanın sonuçlarına göre ergenlerin atılganlık ve sosyal yetkinlik beklenti puanları arasında pozitif korelasyon olduğu bulunmuştur. Tam aileye sahip 11 sınıfa devam eden ergenlerin atılganlık ve sosyal yetkinlik beklenti puanları parçalanmış aileye sahip 11. sınıftaki ergenlerden anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır. Ayrıca aile yapısı ile baba eğitim düzeyinin atılganlık ve sosyal yetkinlik beklentisi puanlarına ortak etkilerinin anlamlı düzeyde olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Büyükşahin (2009), anne babası boşanmış 11-13 yaş arası çocuklar ile aynı yaştaki anne babası boşanmamış çocukların anne baba tutumlarını algılama biçimlerini karşılaştırmış ve çocukların sosyal uyum düzeyi ile ilişkisini araştırmıştır. Araştırmada veri toplamak amacı ile “Kişisel Bilgi Formu”, “Çocuğun Ana Babanın Davranışlarına İlişkin Raporu Ölçeği’nin Anne ve Baba Formu” ve bireylerin sosyal uyum düzeylerini belirleyebilmek için oluşturulan “Gözlem Formu” kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini, 11-13 yaş arasındaki (anne babası boşanmış 29 erkek ve 46 kız, anne babası boşanmamış 41 erkek ve 44 kız) toplam 160 ilköğretim okulu öğrencisinden oluşmuştur.

Araştırmanın sonuçlarına incelendiğinde; boşanmış ailelerden gelen erkek çocukların, annelerinden daha fazla davranışı yönlendirme tutumu algıladıkları, evli ailelerden gelen kız çocukların ise annelerinden daha fazla psikolojik kontrol algıladıkları, babadan algılanan psikolojik kontrolün hem boşanmış hem de evli ailelerde kız çocuklarda erkek çocuklardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Örneklem gurubunun sosyal uyum düzeyleri incelendiğinde, kızların sosyal uyum düzeyleri; erkeklere göre, evli aileden gelen deneklerin sosyal uyum düzeyleri; boşanmış aileden gelen gruba göre daha yüksek bulunmuştur.

Cebeci (2009)’nin “Anne babası boşanmış 7-12 yaşları arasındaki çocuklar ile aynı yaştaki anne babası boşanmamış çocukların bağlanma stilleri ile kaygı durumları arasındaki ilişkinin karşılaştırılması” amacıyla yaptığı çalışmada örneklem gurubuna giren bireylerin bağıllık stillerini ölçmek için “Bağıllık Stili Anket Formu”, kaygı durumlarını ölçmek için de “Çocuklar İçin Durumluk ve Sürekli Kaygı Envanteri”

kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemi, 7-12 yaş arasındaki tek ebeveyne sahip (anne babası boşanmış) 20 erkek ve 22 kız, tam aileye sahip (anne babası boşanmamış) 24 erkek ve 34 kız olmak üzere 100 ilk öğretim okulu öğrencisinden oluşmaktadır.

Araştırmanın sonuçlarına göre; boşanmış ebeveynlerin çocuklarının güvenli bağlanma durumları ile durumluk kaygı düzeyleri arasında negatif yönde bir ilişki bulunmuştur. Boşanmış ebeveynlere sahip çocukların durumluk ve sürekli kaygı puan ortalamalarının, tam aileye sahip çocukların durumluk ve sürekli kaygı puan ortalamalarından yüksek olduğu görülmüştür. Anneleri ortaokul mezunu olan çocukların güvenli bağlanma puanları, diğer eğitim düzeylerinde anneleri olan çocukların puanlarından anlamlı derecede düşük çıkmıştır. Araştırmadan elde edilen bir diğer bulgu ise; çocukların içinde bulundukları sosyoekonomik düzey ile bağlanma stilleri arasında bir ilişki kurulamazken, sosyoekonomik düzeyleri düşük çocukların durumluk kaygı puan ortalamaları, yüksek olan çocukların puan ortalamalarından yüksek bulunmuştur.

Dingiltepe (2009), Adana ilinin Seyhan, Çukurova, Sarıçam ve Yüreğir ilçelerinde, 186 parçalanmış aileden ve 193 tam aileden gelen lise öğrencileriyle çalışmıştır. Araştırmasında parçalanmış ve tam aileye sahip ergenlerin yaşam doyumu düzeyleri ile yaşam kalite düzeylerini karşılaştırmış ve örneklem grubundan verileri Yaşam Doyumu Ölçeği ve WHOQOL- Brief Yaşam Kalitesi Ölçeği Kısa Formu ile toplamıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, parçalanmış aileye sahip ergenlerin yaşam doyumları, psikolojik, sosyal ilişkiler ve çevre yaşam kalitelerinin tam aileye sahip ergenlere oranla anlamlı bir biçimde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ekşi ve Yaman'ın (2010) 11-18 yaş arası öğrenim gören 3468 ve öğrenim görmeyen 819 çocuk ve ergenle şiddet eğilimleri üzerine yaptığı çalışmada hem eğitim gören hem de eğitim görmeyen ergenlerin şiddet eğilim düzeylerinin ana babası boşanmış ergenlerde daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Yukarıda da görüldüğü üzere anne-babası boşanmış 12-15 yaş arası çocukların aile işlevlerini ele alan çalışmalara rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu çalışma sayesinde literatürdeki boşluğu doldurulacağı düşünülmektedir.

BÖLÜM III: YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada boşanmış ailelerden gelen ilköğretim ikinci kademe öğrencilerin algıladıkları aile işlevlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi amacıyla tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, bir grubun özelliklerini belirlemek için verilerin toplanmasını amaçlar (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2011).

Genel tarama modelleri çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla, evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 2006).

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini 2011–2012 eğitim-öğretim yılında İstanbul ili Fatih ilçesindeki resmi ilköğretim okullarının ikinci kademesindeki boşanmış ailelerden gelen öğrenciler oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini belirlenirken evrenden tabakalı örnekleme yöntemiyle Fatih ilçesindeki resmi ilköğretim okulları sosyo ekonomik seviye açısından alt, orta ve üst seviye olarak kategorilere ayrılmıştır. Bu kategorilerden küme örnekleme yöntemiyle 3'er okul ve bu okullardan tesadüfî (Random) örnekleme yöntemiyle de 50'şer öğrenci seçilmiş ve toplam 450 öğrenciye veri toplama araçları uygulanmıştır. Uygulama sonucunda ebeveyni boşanmış 151 öğrenciye ulaşılmıştır.

Araştırmanın 1 ve 3. alt problemleri doğrultusunda ebeveyni boşanmış öğrencilerin aile işlevleri ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Ancak araştırmanın 2. alt problemi doğrultusunda boşanmış ailelerden gelen öğrencilerin aile işlevleriyle ilgili medeni durum değişkeni açısından karşılaştırma yapabilmek için, ebeveyni evli olan 240 öğrenciye ait datalar da analize dahil edilmiştir.

Çizelge 1. Öğrencilerin Cinsiyetlerine İlişkin Frekans ve Yüzdelere

Cinsiyet	Boşanmış		Evli		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Kız	80	53,0	138	57,5	218	55,8
Erkek	71	47,0	102	42,5	173	44,2
Toplam	151	100,0	240	100,0	391	100,0

Çizelge 1’de örneklem grubunu oluşturan ebevyni boşanmış 151 öğrencinin 80’i (%53) kız, 71’i (%47) erkektir; ebeveyni evli olan 240 öğrencinin 138’i (%57,2) kız, 102’si (%42,5) erkektir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla, öğrencilerin algıladıkları aile işlevlerini ölçmek için “Aile Değerlendirme Ölçeği” (ADÖ), öğrencilerin ve ailenin sosyo-demografik özelliklerini belirlemek amacıyla da, araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” kullanılacaktır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu (KBF)

Kişisel Bilgi Formu, örnekleme kapsayan evli ve boşanmış ailelerden gelen ilköğretim ikinci kademe öğrencileri ve ailelerinin sosyo-demografik özelliklerini hakkında bilgi toplamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiş ve toplam 20 sorudan ibarettir.

KBF’nin ilk 12 sorusunu tüm öğrenciler cevaplandıracaktır. Bunlar: Ergenlerin yaşı, cinsiyeti, doğum sırası, kardeş sayısı, ana-babanın sağ olup olmaması, ebeveynlerin evlilik statüsü, ana babanın eğitim durumu, ana babanın mesleği, ailenin çekirdek aile olup olmaması, algılanan ekonomik gelir düzeyi ile ilgili sorulardan oluşmaktadır.

KBF’nin son 8 sorusunu ise sadece anne-babası boşanmış ergenler cevaplandıracaktır. Bunlar: Boşanmış ailelerden gelen öğrencilerin kimin yanında kaldığı, ebeveynleri boşandığında kaç yaşında olduğu, evden ayrılan ebeveynini ne sıklıkla gördüğü, ebeveynlerinin boşanmasından sonra geçen süre, öğrencilerin boşanma hakkında bilgilendirilip bilgilendirilmemesi, öğrenciyi boşanma hakkında kimin bilgilendirdiği ve

öğrencinin anne ve babasının kendisine karşı tutumunu nasıl algıladığı ile ilgili sorulardan oluşmaktadır.

3.3.2. Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ)

Orijinal adı “Family Assessment Device” (FAD) olan Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ); Amerika Birleşik Devletleri’nde Brown Üniversitesi ve Butlar Hastanesi işbirliğiyle Aile Araştırma Programı çerçevesinde geliştirilmiş olup, ailenin işlevlerini hangi konularda yerine getirebildiğini veya getiremediğini belirleyen ve sorun alanlarını ortaya çıkarmak amacıyla oluşturulan bir ölçme aracıdır. ADÖ, daha önce geliştirilmiş olan McMaster Aile İşlevleri Modelinin (McMaster Model of Family Functioning-MMFF) klinik olarak aileler üzerinde uygulanmasıyla elde edilmiştir. Bu ölçek; ailenin yapısal ve örgütsel özelliği ile aile üyeleri arasındaki etkileşimi, sağlıklı ve sağlıklı olmayan olarak ayırt edebilecek şekilde düzenlenmiştir (Bulut, 1990).

ADÖ yedi alt ölçekten oluşmaktadır: Problem Çözme, İletişim, Roller, Duygusal Tepki Verebilme, Gereken İlgiyi Gösterme, Davranış Kontrolü, aile işlevlerindeki sorun alanlarını tek tek ele almaktadır, genel fonksiyonlar ise ailenin sağlıklı olup olmadığını genel olarak değerlendirmektedir (Bulut, 1990):

Problem Çözme (Problem Solving): Problem çözme, ailenin etkili bir şekilde işlevlerini yerine getirebileceği düzeyde maddi ve manevi sorunlarını çözebilme becerisi olarak açıklanmaktadır. Sorunun ortaya çıkışından, çözümlenmesine kadar olan dönemi kapsar (Bulut, 1990).

İletişim (Communication): İletişim, aile üyeleri arasındaki bilgi alışverişi biçiminde tanımlanmaktadır. Burada ailenin etkili bir iletişim içinde olup olmadığı ölçülmek istenmektedir. Bu nedenle üyeler arası sözlü iletişimin içeriğinin açık olup olmadığı, kişilerin söylemek istediklerini doğrudan doğruya ifade edip edemedikleri üzerinde durulmaktadır. Etkili iletişim, açık ve dolaysız olmalıdır (Bulut, 1990).

Roller (Roles): Roller, ailenin maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılayan davranış kalıplarıdır. McMaster Aile İşlevleri Modeli ailenin kaynaklarının kullanımı, bakıp büyütme, destekleme ve kişisel gelişim sağlama, aile sistemini idare etme gibi konularda davranış kalıbı geliştirip geliştirmediği üzerinde odaklanmaktadır (Bulut, 1990).

Duygusal Tepki Verebilme (Affective Responsiveness): Aile üyelerinin her türlü uyaranlar karşısında en uygun tepkiyi göstermesi anlamına gelmektedir. Burada sevgi, mutluluk ve neşe gibi ferahlık ifade eden duyguların yanında; kızgınlık, üzüntü ve korku gibi baskı yaratan durumlar da bu boyutun içinde yer almaktadır. (Bulut, 1990).

Gereken İlgiyi Gösterme (Affective Involvement): Aile üyelerinin birbirlerine gösterdiği ilgi, bakım ve sevgiyi içerir. En sağlıklı aileler, birbirleriyle orta derecede ilgilenirler. Az veya çok ilgilenen aileler, bu konudaki işlevini yeterince yerine getiremiyorlar demektir. Çok ilgilenme, aile üyelerinin birbirlerine fazla bağımlı olduğunun, az ilgilenme ise birbirlerine az sevgi ve ilgi gösterdiklerinin belirleyicisidir (Bulut, 1990).

Davranış Kontrolü (Behavior Control): Davranış kontrolü, aile üyelerinin davranışlarına standart koyma ve disiplin sağlama biçimidir. Bu alt boyutta psikolojik ve sosyal tehlikeler karşısındaki davranışlar değerlendirilir. Ayrıca kontrolün esnek, katı, serbest ve düzensiz oluşu da bu alt boyutta ele alınmaktadır (Bulut, 1990).

Genel Fonksiyonlar (General Functions): Bu boyut, daha önce bahsedilen altı boyutu da kapsayacak şekilde bilgi toplamayı amaçlamaktadır (Bulut, 1990).

ADÖ 60 maddeden oluşmakta, maddelerin bazıları sağlıklı işlevleri, bazıları da sağlıklı işlevleri tanımlamaktadır. Orijinal raporda madde sayısı 53 iken, üç alt boyutun (İletişim, Problem Çözme, Roller) geçerliğini artırmak amacıyla, diğer alt boyutlarla korelasyonu bozmayacak şekilde 7 madde daha eklenerek 60 maddeye çıkarılmıştır (Bulut, 1990). Çizelge 2’de ölçeğin hangi maddelerinin hangi alt ölçeği açıklamak için kullanıldığı, işlevlerine göre sağlıklı ve sağlıklısızlığı ifade eden maddeler gösterilmiştir.

Çizelge 2. ADÖ’de Yer Alan Maddelerin Alt Ölçeklere ve Sağlıklı-Sağlıksız İşlevleri Gösterme Durumuna Göre Dağılımı

	Problem Çözme	İletişim	Roller	Duygusal Tepki Verebilme	Gereken İlgiyi Gösterme	Davranış Kontrolü	Genel Fonksiyonlar
Sağlıklı işlevleri Gösteren Maddeler	2*	3	10	49		20	6
	12	18	30*	57		32	16
	24	29*	40			55	26
	38	43					36
	50	59					46
	60						56
Sağlıksız işlevleri Gösteren Maddeler		14	4	9	5	7	1
		22*	8*	19	13	17	11
		35*	15	28	25	27	21
		52	23	39	33	44	31
			34		37	47	41
			45		42	48	51
			53		54		
			58*				

(*) ADÖ’ye sonradan eklenen maddeler

ADÖ 12 yaş üzerindeki tüm aile bireylerine bireysel olarak uygulanabilir. Ölçeğin başında ayrı bir sayfa halinde soruların nasıl cevaplandırılacağına ait bir yönerge bulunmaktadır. Bu yönergeye göre aile üyelerinin son iki ayı dikkate alarak maddeleri okuyup uygun seçenekleri işaretlemesi istenir. Ölçeğin cevaplanması yaklaşık 20 dakika sürmektedir. (Bulut, 1990)

ADÖ puanlaması, Aynen Katılıyorum (1), Büyük Ölçüde Katılıyorum (2), Biraz Katılıyorum (3), Hiç Katılmıyorum (4) olmak üzere 4’lü likert derecelendirme tipindedir. Ölçeğin değerlendirilmesinde hesaplamada kolaylık sağlamak amacıyla; sağlıksızlık gösteren maddelere verilen puanlar 5’ten çıkarılarak her maddede “Aynen Katılıyorum” seçeneğinin en sağlıklı aile işlevini, “Hiç Katılmıyorum” seçeneğinin ise en sağlıksız aile işlevini göstermesi sağlanmaktadır. Her birey için bir boyuttan alınan toplam puan, o boyuttaki soru sayısına bölünerek ortalama puan elde edilmektedir. Böylece her kişi için yedi alt ölçek puanı elde edilmektedir. Aile puanları ise bir ailedeki 12 yaşın üzerinde bulunan ve ölçeği cevaplayan bireylerin her alt ölçekten aldıkları puanların ortalaması alınarak bulunur. Ölçek puanları 1 (sağlıklı) ile 4 (sağlıksız) arasında değişir. 2’nin üzerindeki puanlar aile işlevlerinde sağlıksızlığa doğru bir gidisin göstergesidir. 2 ayırt edici bir sayı olarak kabul edilmiştir (Bulut, 1990).

3.3.2.1. ADÖ'nün Geçerlik Çalışması.

Ölçek Türkçeye Bulut (1990) tarafından uyarlanmış, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği, bilinen grupların karşılaştırılması tekniği ile gerçekleştirilmiştir. ADÖ 25 boşanma sürecinde olan, 25 de evliliklerini sürdüren çiftlerden birine uygulanmıştır. Her iki grupta elde edilen puan ortalamaları arasındaki fark, tüm alt boyutlar için ayrı ayrı t testi ile test edilmiştir. Ölçek, 100 psikiyatrik hastanın aile üyelerine (190 kişi) ve psikiyatrik hastası bulunmayan 70 aileye (170 kişi) uygulanmıştır. Ölçeğin boşanma sürecinde olan ve olmayan aileler ile psikiyatrik hastası olan ve olmayan ailelere uygulanması sonucunda, alt ölçeklerin puan ortalamaları arasındaki farkların anlamlı olması, ölçeğin grupları birbirinden manidar düzeyde ayırt ettiğini göstermektedir (Bulut, 1990).

Ölçeğin uyum geçerliliğini incelemek amacıyla, 25 evli kişiye Evlilik Yasam Ölçeği ve ADÖ birlikte uygulanmıştır. Evlilik Yasam Ölçeği 10 sorudan oluşan ve kişinin evlilikteki doyumunu ölçmek amacıyla geliştirilmiş bir ölçektir. Bu nedenle, ADÖ'nün sadece "Genel Fonksiyonlar" alt ölçeği ile karşılaştırılmış ve sonuçta Pearson Momentler Çarpımı korelasyon katsayısı 0.66 olarak bulunmuştur ($p<.001$) (Bulut, 1993).

3.3.2.2. ADÖ'nün Güvenirlik Çalışması

Ölçeğin güvenirlik çalışması, Bulut (1990) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin iç tutarlılığını saptamak amacıyla, 67 kişinin ADÖ'ye verdikleri cevaplar üzerinden, her bir alt boyut için ayrı ayrı Cronbach Alfa katsayıları hesaplanmıştır. Ölçeğin puan değişmezliğini belirlemek amacıyla, üniversite öğrencileri ve çalışanlarından oluşan 51 kişiye ADÖ üç hafta ara ile iki kez uygulanmış, her iki uygulama puanları arasındaki ilişki Pearson Momentler Çarpımı korelasyon katsayısı ile hesaplanmıştır. Ölçeğin iç tutarlılığı ve puan değişmezliği $p<0.001$ düzeyinde anlamlı sonuç vermiştir. Bu sonuçlar, ölçeğin güvenirliğinin yeterli düzeyde olduğunu göstermektedir (Bulut, 1990).

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın veri toplama araçları olan Aile Değerlendirme Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu fotokopi ile çoğaltıldıktan sonra, örnekleme girecek ilköğretim okulları ve öğrenciler belirlenmiştir ve uygulama yapabilmek için İstanbul il Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınmıştır. Uygulama yapılacak olan ilköğretim okullarının okul müdürlerine ve psikolojik danışmanlarına uygulama hakkında bilgi

verilmiş ve uygulamanın yapılacağı gün ve ders saatleri belirlenmiştir. Belirlenen gün ve ders saatlerinde, gönüllü olan öğrencilere araştırmacı tarafından ölçme araçları uygulanarak araştırma verilerine ulaşılmıştır. Her uygulamadan önce araştırmacı kendisini ve araştırma konusunu öğrencilere tanıtmıştır. Öğrencilerin veri toplama araçlarını içtenlikle yanıtlamaları için araştırmanın amacı, önemi, verilerin gizli tutulacağı ve kimlik bilgilerinin gerekli olmadığına ilişkin bilgiler verilmiştir. Ayrıca veri toplama araçlarının nasıl yanıtlanacağına ilişkin de açıklama yapılmıştır. Öğrencilerin veri toplama araçlarını yaklaşık 35 dakikada cevapladıkları gözlenmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada kullanılan Kişisel Bilgi Formu ve Aile Değerlendirme Ölçeği 450 öğrenciye uygulandıktan sonra cevap kâğıtlarının genel kontrolleri yapılmış eksik ya da birden fazla seçenek işaretlenmiş olan ve geçersiz bulunan 59 öğrenciye ait cevap kâğıdı değerlendirme dışı bırakılmış ve anne-babası boşanmış 151 öğrenciye ulaşılmıştır. Araştırmada elde edilen verilerin istatistiksel çözümlemelerini yapmak amacıyla SPSS (Statistical Package for the Social Sciences)15.0 for Windows paket programı kullanılmıştır.

Grubun genel yapısına ilişkin bulgular frekans ve yüzde değerleriyle ortaya konulmuştur. Araştırmanın birinci alt problemi olan anne babası boşanmış ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin algıladıkları aile işlevlerinin ne düzeyde olduğunu belirlemek için aritmetik ortalama, standart sapma ve ortalamanın standart hatası kullanılmıştır.

Araştırmanın ikinci alt problemi olan ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin algıladıkları aile işlevlerinin, anne-babanın medeni durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için bağımsız gruplar t testi kullanılmıştır.

Araştırmanın üçüncü alt problemi olan anne-babası boşanmış ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin algıladıkları aile işlevlerinin cinsiyet, aile yapısı, ebeveynin hayatta olup olmaması, ebeveynin boşanmasından bu güne ne kadar zaman geçtiği ve boşanma konusunda bilgilendirilme değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için bağımsız gruplar t testi kullanılmıştır. Algılanan aile

işlevlerinin yaş, doğum sırası, kardeş sayısı, algılanan gelir düzeyi, evden ayrılan ebeveyni görme sıklığı değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. ANOVA analizlerinin anlamlı çıktığı durumlarda homojen varyanslarda Scheffe analizi, homojen olmadığı durumlarda Tamhane's T2 analizi kullanılmıştır. Yine aynı alt problemde algılanan aile işlevlerinin anne-babanın eğitim düzeyi, anne-babanın mesleği, ebeveynlerin hayatta olması, anne-baba boşandığında çocuğun bulunduğu yaş grubu, boşanma konusunda çocuğu bilgilendiren kişi, çocuğun birlikte yaşadığı kişi ve algılanan anne-baba tutumu değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için Kruskal Wallis H analizi kullanılmış, Kruskal Wallis H analizlerinin anlamlı çıktığı durumlarda Mann Whitney-U analizi kullanılmıştır.

BÖLÜM IV: BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırmada ele alınan amaçlar doğrultusunda okullardan toplanan anketlerden elde edilen verilerin istatistiksel çözümlmeleri sonucunda elde edilen bulgular ve yorumları yer almaktadır. Bulgular bölümünde önce örneklem grubunun genel yapısını tanıtıcı frekans ve yüzde dağılımlarına kısa açıklamaları ile birlikte yer verilmiştir. Daha sonra ise Kişisel Bilgi Formu ve Aile Değerlendirme Ölçeği ile elde edilen veriler araştırmanın amaçları ve bu amaçların sunuluş sırasına göre istatistiksel analizlere tabi tutulmuştur.

4.1 Grubun Genel Yapısına İlişkin Bulgular

Örneklem grubunu oluşturan öğrencilere ait sosyo-demografik verilerin frekans ve yüzde dağılımları aşağıda sırasıyla verilmiştir.

Çizelge 3. Cinsiyet Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Cinsiyet	f	%	%geç	%yığ
Kız	80	53,0	53,0	53,0
Erkek	71	47,0	47,0	100,0
Toplam	151	100,0	100,0	

Çizelge 3'te örneklem grubunu oluşturan ebeveyni boşanmış öğrencilerin 80'i (%53) kız, 71'i (%47) ise erkektir.

Çizelge 4. Yaş Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Yaş	f	%	%geç	%yığ
12 Yaş	39	25,8	25,8	25,8
13 Yaş	50	33,1	33,1	58,9
14 Yaş ve üstü	62	41,1	41,1	100,0
Toplam	151	100,0	100,0	

Çizelge 4'te örneklem grubunu oluşturan ebeveyni boşanmış öğrencilerin 39'u (%25,8) 12 yaşında, 50'si (%33,1) 13 yaşında, 62'si (%41,1) ise 14 yaş ve üstündedir.

Çizelge 5. Doğum Sırası Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Doğum Sırası	f	%	%geç	%yığ
1. Sıra	79	52,3	52,3	52,3
2. Sıra	40	26,5	26,5	78,8
3. Sıra ve üstü	32	21,2	21,2	100,0
Toplam	151	100,0	100,0	

Çizelge 5’de örneklem grubunu oluşturan ebeveyni boşanmış öğrencilerin 79’u (%52,3) birinci sırada, 40’ı (%26,5) ikinci sırada, 32’si (%21,2) ise üç ve üstündeki sıralarda doğmuşlardır.

Çizelge 6. Kardeş Sayısı Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Kardeş Sayısı	f	%	%geç	%yığ
Tek çocuk	47	31,1	31,1	31,1
2 kardeş	57	37,7	37,7	68,9
3 kardeş ve üstü	47	31,1	31,1	100,0
Toplam	151	100,0	100,0	

Çizelge 6’da örneklem grubunu oluşturan ebeveyni boşanmış öğrencilerin 47’si (%31,1) tek çocuk, 57’si (%37,7) 2 kardeş ve 47’si (%31,1) ise 3 ve daha fazla kardeşlidir.

Çizelge 7. Aile Yapısı Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Aile Yapısı	f	%	%geç	%yığ
Geniş Aile	62	41,1	41,1	41,1
Çekirdek Aile	89	58,9	58,9	100,0
Toplam	151	100,0	100,0	

Çizelge 7’de örneklem grubunu oluşturan ebeveyni boşanmış öğrencilerin 62’si (%41,1) geniş aileye, 89’u (%58,9) ise çekirdek aile yapısına sahiptirler.

Çizelge 8. Anne Eğitim Durumu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Anne Eğitim Durumu	f	%	%geç	%yığ
İlkokul ve altı	69	45,7	45,7	45,7
Ortaokul	34	22,5	22,5	68,2
Lise	35	23,2	23,2	91,4
Üniversite ve üstü	13	8,6	8,6	100,0
Toplam	151	100,0	100,0	

Çizelge 8’de örneklem grubunu oluşturan ebeveyni boşanmış öğrencilerin annelerinin 69’u (%45,7) ilkokul ve altı, 34’ü (%22,5) ortaokul, 35’i (%23,2) lise, 13’ü (%8,6) ise üniversite ve üstü mezunudur.

Çizelge 9. Baba Eğitim Durumu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Anne Eğitim Durumu	f	%	%geç	%yığ
İlkokul ve altı	56	37,1	37,1	37,1
Ortaokul	42	27,8	27,8	64,9
Lise	42	27,8	27,8	92,7
Üniversite ve üstü	11	7,3	7,3	100,0
Toplam	151	100,0	100,0	

Çizelge 9’da örneklem grubunu oluşturan ebeveyni boşanmış öğrencilerin babalarının 56’sı (%37,1) ilkokul ve altı, 42’si (%27,8) ortaokul, 42’si (%27,82) lise, 11’i (%7,3) ise üniversite ve üstü mezunudur.

Çizelge 10. Annenin Mesleği Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Anne Mesleği	f	%	%geç	%yığ
İssiz/Evhanımı	64	42,4	42,4	42,4
Emekli	7	4,6	4,6	47,0
İşçi	42	27,8	27,8	74,8
Memur	8	5,3	5,3	80,1
Esnaf	20	13,2	13,2	93,4
Nitelikli Meslek	10	6,6	6,6	100,0
Toplam	151	100,0	100,0	

Çizelge 10’da örneklem grubunu oluşturan ebeveyni boşanmış öğrencilerin 64’ü (%42,4) annelerinin işsiz ve ev hanımı, 7’si (%4,6) emekli, 42’si (%27,8) işçi, 8’i (%5,3) memur, 20’si (%13,2) esnaf, 10’u (%6,6) ise diğer mesleklere (nitelikli meslekler olarak gruplandı) sahip olduğunu belirtmiştir.

Çizelge 11. Babanın Mesleği Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Baba Mesleği	f	%	%geç	%yığ
İssiz	10	6,6	6,6	6,6
Emekli	6	4,0	4,0	10,6
İşçi	61	40,4	40,4	51,0
Memur	11	7,3	7,3	58,3
Esnaf	48	31,8	31,8	90,1
Nitelikli Meslek	15	9,9	9,9	100,0
Toplam	151	100,0	100,0	

Çizelge 11’de örneklem grubunu oluşturan ebeveyni boşanmış öğrencilerin 10’u (%6,6) babalarının işsiz, 6’sı (%4) emekli, 61’i (%40,4) işçi, 11’i (%7,3) memur, 48’i (%31,8) esnaf ve 15’i (%9,9) ise diğer mesleklere (nitelikli meslekler olarak gruplandı) sahip olduğunu belirtmiştir.

Çizelge 12. Algılanan Gelir Düzey Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Sosyo Ekonomik Düzey	f	%	%geç	%yığ
Ortanın altı/düşük	34	22,5	22,5	22,5
Orta	86	57,0	57,0	79,5
Ortanın üstü/yüksek	31	20,5	20,5	100,0
Toplam	151	100,0	100,0	

Çizelge 12’de örneklem grubunu oluşturan ebeveyni boşanmış öğrencilerin 34’ü (%22,5) ortanın altı ve düşük gelir gurubunda olduğunu, 86’sı (%57) orta gelir gurubunda olduğunu, 31’i (%20,5) ise ortanın üstü ve yüksek gelir gurubunda olduğunu belirtmiştir.

Çizelge 13. Anne ve Babanın Hayatta Olup Olmaması Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Anne-Baba Sağ/Ölü	f	%	%geç	%yığ
Anne ve baba sağ	144	95,4	95,4	95,4
Sadece annesi öldü	4	2,6	2,6	98,0
Sadece baba öldü	3	2,0	2,0	100,0
Toplam	151	100,0	100,0	

Çizelge 13’te örneklem grubunu oluşturan ebeveyni boşanmış öğrencilerin 144’ü (%95,4) anne ve babasının sağ olduğunu, 4’ü (%2,6) sadece annesinin öldüğünü ve 3’ü (%2) ise sadece babasının öldüğünü belirtmiştir.

Çizelge 14. Anne-Babanın Evlilik Durumu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Evlilik Durumu	f	%	%geç	%yığ
Ebeveyni boşanmış	151	38,6	38,6	38,6
Ebeveyni evli	240	61,4	61,4	100,0
Toplam	391	100,0	100,0	

Çizelge 14'te örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin 151'inin (%38,6) ebeveyni boşanmış, 240'ının (%61,4) ise evlidir.

Çizelge 15. Anne-Baba Boşandığında Çocuğun Bulunduğu Yaş Gurubu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Yaş Gurubu	f	%	%geç	%yığ
0-6 yaş	76	50,3	50,3	50,3
7-11 yaş	57	37,7	37,7	88,1
12-15 yaş	18	11,9	11,9	100,0
Toplam	151	100,0	100,0	

Çizelge 15'de örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin 76'sı (%50,3) anne ve babaları boşandığında 0-6 yaş gurubunda olduğunu, 57'si (%37,7) 7-11 yaş gurubunda olduğunu ve 18'i (%11,9) ise 12-15 yaş gurubunda olduğunu belirtmiştir.

Çizelge 16. Anne ve Babanın Kaç Yıl Önce Boşandığına İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

Bilgilendirilme	f	%	%geç	%yığ
0-3 Yıl	44	29,1	29,1	29,1
4 Yıl ve üstü	107	70,9	70,9	100,0
Toplam	151	100,0	100,0	

Çizelge 16'da örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin 44'ü (%29,1) ebeveynlerinin en çok 3 yıl önce boşandığını, 107'si (%70,9) ise ebeveynlerinin en erken 4 yıl önce boşandığını belirtmiştir.

Çizelge 17. Boşanma Konusunda Çocuğun Bilgilendirilmesi Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Bilgilendirilme	f	%	%geç	%yığ
Bilgilendirilen	98	64,9	64,9	64,9
Bilgilendirilmeyen	53	35,1	35,1	100,0
Toplam	151	100,0	100,0	

Çizelge 17’de örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin 98’i (%64,9) anne-babalarının boşanmaları konusunda bilgilendirildiğini, 53’ü (%35,1) ise bu konuda kendisine bilgi verilmediğini belirtmiştir.

Çizelge 18. Boşanma Konusunda Çocuğu Bilgilendiren Kişi Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Bilgilendiren Kişi	f	%	%geç	%yığ
Anne	53	54,1	54,1	54,1
Baba	4	4,1	4,1	58,2
Anne ve Baba	31	31,6	31,6	89,8
Diğer	10	10,2	10,2	100,0
Toplam	98	100,0	100,0	

Çizelge 18’de örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin 53’ü (%54,1) boşanma konusunda kendilerine sadece annelerinin bilgi verdiğini, 4’ü (%4,1) sadece babalarının bilgi verdiğini, 31’i (%31,6) anne ve babalarının birlikte bilgi verdiğini, 10’u (%10,2) ise başkalarının bilgi verdiğini belirtmiştir.

Çizelge 19. Boşanma sonrasında Çocuğun Birlikte Yaşadığı Kişi Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Birlikte Yaşadığı Kişi	f	%	%geç	%yığ
Anne	108	71,5	71,5	71,5
Baba	26	17,2	17,2	88,7
Akraba	17	11,3	11,3	100,0
Toplam	151	100,0	100,0	

Çizelge 19’da örneklem grubunu oluşturan ebeveyni boşanmış öğrencilerin 108’i (%71,5) annesiyle, 26’sı (%17,2) babasıyla, 17’si (%11,3) akrabalarıyla yaşamaktadır.

Çizelge 20. Evden Ayrılan Ebeveyni Görme Sıklığı Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Görüşme Sıklığı	f	%	%geç	%yığ
Haftada en az birkaç kez	51	33,8	33,8	33,8
Ayda birkaç kez	31	20,5	20,5	54,3
Yılda birkaç kez	32	21,2	21,2	75,5
Hiç görmüyor	37	24,5	24,5	100,0
Toplam	151	100,0	100,0	

Çizelge 20’de örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin 51’i (%33,8) boşanma sonrasında evden ayrılan ebeveynini haftada en az birkaç kez, 31’i (%20,5) ayda birkaç kez, 32’si (%21,2) yılda birkaç kez, 37’si (%24,5) ise hiç görmemektedir.

Çizelge 21. Algılanan Anne Tutumu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Annenin Tutumu	f	%	%geç	%yığ
Güven Verici/Destekleyici	111	73,5	73,5	73,5
Aşırı Baskıcı/Otoriter	12	7,9	7,9	81,5
İlgisiz/Umursamaz	18	11,9	11,9	93,4
Aşırı Koruyucu	10	6,6	6,6	100,0
Toplam	151	100,0	100,0	

Çizelge 21’de örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin 111’i (%73,5) annesinin kendisine karşı tutumunu güvenverici ve destekleyici, 12’si (%7,9) aşırı baskıcı ve otoriter, 18’i (%11,9) ilgisiz ve umursamaz, 10’u (%6,6) aşırı koruyucu olarak belirtmiştir.

Çizelge 22. Algılanan Baba Tutumu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Babanın Tutumu	f	%	%geç	%yığ
Güven Verici/Destekleyici	75	49,7	49,7	49,7
Aşırı Baskıcı/Otoriter	22	14,6	14,6	64,2
İlgisiz/Umursamaz	46	30,5	30,5	94,7
Aşırı Koruyucu	8	5,3	5,3	100,0
Toplam	151	100,0	100,0	

Çizelge 22’de örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin 75’i (%49,7) babasının kendisine karşı tutumunu güvenverici ve destekleyici, 22’si (%14,6) aşırı baskıcı ve otoriter, 46’sı (%30,5) ilgisiz ve umursamaz, 8’i (%5,3) aşırı koruyucu olarak belirtmiştir.

4.2. Araştırmanın Alt Problemlerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde örnekleme oluşturan öğrencilerin algıladıkları aile işlevlerinin bazı değişkenlere göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin analiz sonuçlarına ve çocukların aile işlevlerini ne düzeyde algıladıklarına yer verilmiştir. Sosyo demografik değişkenlere ilişkin yapılan gruplamalar anket verileri çerçevesinde yeniden oluşturulmuştur.

4.2.1. Anne Babası Boşanmış Öğrencilerin Algıladıkları Aile İşlevlerinin Düzeyine İlişkin bulgular

Çizelge 23. Anne-Babası Boşanmış Öğrencilerin Aile Değerlendirme Ölçeğinin Alt Boyutlarından Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Standart Hata Değerleri

Puan	N	$\bar{x}$	ss	$Sh_{\bar{x}}$
Problem Çözme	151	1,96	0,59	0,05
İletişim	151	2,13	0,49	0,04
Roller	151	1,91	0,49	0,04
Duygusal Tepki Verebilme	151	1,94	0,60	0,05
Gereken İlgiyi Gösterme	151	2,07	0,49	0,04
Davranış Kontrolü	151	1,79	0,39	0,03
Genel Fonksiyonlar	151	1,76	0,54	0,04
Toplam	151			

Çizelge 23'te görüldüğü üzere araştırma grubunu oluşturan ebeveyni boşanmış çocukların Aile Değerlendirme Ölçeğinin (ADÖ) *problem çözme* boyutundan aldıkları puanların aritmetik ortalaması $\bar{x} = 1,93$, standart sapması $ss = 0,59$ ve ortalamanın standart hatası $Sh_{\bar{x}} = 0,05$ olarak; *iletişim* boyutundan aldıkları puanların aritmetik ortalaması $\bar{x} = 2,13$, standart sapması $ss = 0,49$ ve ortalamanın standart hatası $Sh_{\bar{x}} = 0,04$ olarak; *roller* boyutundan aldıkları puanların aritmetik ortalaması $\bar{x} = 1,91$, standart sapması $ss = 0,49$ ve ortalamanın standart hatası $Sh_{\bar{x}} = 0,04$ olarak; *duygusal tepki verebilme* boyutundan aldıkları puanların aritmetik ortalaması $\bar{x} = 1,94$, standart sapması $ss = 0,60$ ve ortalamanın standart hatası $Sh_{\bar{x}} = 0,05$ olarak; *gereken ilgiyi gösterme* boyutundan aldıkları puanların aritmetik ortalaması $\bar{x} = 2,07$, standart sapması

$ss=0,49$ ve ortalamanın standart hatası $Sh_{\bar{x}}=0,04$ olarak; *davranış kontrolü* boyutundan aldıkları puanların aritmetik ortalaması $\bar{x}=1,79$, standart sapması $ss=0,39$ ve ortalamanın standart hatası $Sh_{\bar{x}}=0,03$ olarak; *genel fonksiyonlar* boyutundan aldıkları puanların aritmetik ortalaması $\bar{x}=1,76$, standart sapması $ss=0,54$ ve ortalamanın standart hatası $Sh_{\bar{x}}=0,04$ olarak hesaplanmıştır.

Örneklem gurubunu oluşturan çocukların aile işlevleri değerlendirildiğinde anne babası boşanmış çocukların iletişim ve duygusal tepki verebilme boyutlarında aile işlevlerini sağlıklı olarak algıladıkları; diğer boyutlarda ise aile işlevlerini sağlıklı olarak algıladıkları söylenebilir.

4.2.2. Anne-Babanın Medeni Durumuna Göre Aile İşlevlerinin Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Çizelge 24. Aile İşlevlerinin Anne-Babanın Medeni Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	$Sh_{\bar{x}}$	t Testi		
						t	Sd	p
Problem Çözme	Boşanmış	151	1,96	0,58	0,04	1,608	389	,109
	Evli	240	1,87	0,59	0,03			
İletişim	Boşanmış	151	2,13	0,49	0,04	2,600	389	,010
	Evli	240	1,99	0,52	0,03			
Roller	Boşanmış	151	1,90	0,49	0,04	1,898	389	,058
	Evli	240	1,81	0,49	0,03			
Duygusal Tepki Verme	Boşanmış	151	1,94	0,59	0,04	2,100	389	,036
	Evli	240	1,81	0,56	0,03			
Gereken İlgiyi Göster.	Boşanmış	151	2,06	0,49	0,04	2,195	389	,029
	Evli	240	1,95	0,51	0,03			
Davranış Kontrolü	Boşanmış	151	1,79	0,39	0,03	,425	389	,671
	Evli	240	1,77	0,35	0,02			
Genel Fonksiyonlar	Boşanmış	151	1,76	0,54	0,04	2,137	389	,033
	Evli	240	1,64	0,53	0,03			

Çizelge 24'te görüldüğü üzere öğrencilerin aile işlevlerinin anne-babanın evlilik durumuna göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda problem çözme boyutunda ($t=1,608$; $p>,05$), roller boyutunda ($t=1.898$; $p>.05$) ve davranış kontrolü boyutunda ($t=,425$; $p>,05$) grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır. Ancak *iletişim* boyutunda ($t=2,60$;

$p<,05$), *duygusal tepki verebilme* boyutunda ($t=2,10$; $p<,05$), *gereken ilgiyi gösterme* boyutunda ($t=2,195$; $p<,05$) ve *genel fonksiyonlar* boyutunda ($t=2,137$; $p<,05$) grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark ebeveyni boşanmış çocukların lehine anlamlı bulunmuştur. Yani anne babası boşanmış çocuklar, evli olanlara göre aile işlevlerinin iletişim, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme ve genel fonksiyonlar boyutlarını daha sağlıklı olarak algılamaktadırlar.

4.2.3. Anne-Babası Boşanmış Öğrencilerin Aile İşlevlerinin Bazı Değişkenlere Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Çizelge 25. Aile İşlevlerinin Anne-Babası Boşanmış Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	$Sh_{\bar{x}}$	t Testi		
						t	Sd	p
Problem Çözme	Kız	80	2,06	0,61	0,07	2,229	149	,027
	Erkek	71	1,85	0,54	0,06			
İletişim	Kız	80	2,15	0,53	0,06	,351	149	,726
	Erkek	71	2,12	0,45	0,05			
Roller	Kız	80	1,92	0,56	0,06	,303	149	,762
	Erkek	71	1,89	0,40	0,05			
Duygusal Tepki Verme	Kız	80	1,96	0,65	0,07	,322	149	,748
	Erkek	71	1,92	0,53	0,06			
Gereken İlgiyi Gösterme	Kız	80	2,05	0,53	0,06	,599	149	,550
	Erkek	71	2,09	0,45	0,05			
Davranış Kontrolü	Kız	80	1,80	0,41	0,05	,320	149	,750
	Erkek	71	1,78	0,37	0,04			
Genel Fonksiyonlar	Kız	80	1,83	0,62	0,07	1,683	149	,094
	Erkek	71	1,68	0,43	0,05			

Çizelge 25'te görüldüğü üzere aile işlevlerinin anne-babası boşanmış öğrencilerin cinsiyetlerine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda iletişim boyutunda ($t=,351$; $p>,05$), roller boyutunda ($t=,303$; $p>,05$), duygusal tepki verebilme boyutunda ($t=,322$; $p>,05$), gereken ilgiyi gösterme boyutunda ($t=,599$; $p>,05$), davranış kontrolü boyutunda ($t=,320$; $p>,05$) ve genel fonksiyonlar boyutunda ($t=1,683$; $p>,05$) grupların aritmetik ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ancak *problem çözme* boyutunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark kız öğrencilerin lehine anlamlı bulunmuştur ($t=2,229$;

$p<,05$). Yani kız öğrenciler erkek öğrencilere göre aile işlevlerini problem çözme boyutunda daha sağlıklı olarak algılamaktadırlar.

Çizelge 26. Aile İşlevlerinin Anne-Babası Boşanmış Öğrencilerin Yaşlarına Göre Farklaşıp Farklaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

f , $\bar{x}$ ve ss Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	ss	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
Problem Çözme	12 Yaş	39	1,94	0,49	G.Arası	3,07	2	1,53		
	13 Yaş	50	1,79	0,59	G.İçi	48,53	148	,32	4,68	,011
	14 Yaş/üstü	62	2,12	0,60	Toplam	51,61	150			
	Toplam	151	1,96	0,59						
İletişim	12 Yaş	39	2,23	0,43	G.Arası	,51	2	,26		
	13 Yaş	50	2,08	0,51	G.İçi	35,82	148	,24	1,06	,348
	14 Yaş/üstü	62	2,12	0,51	Toplam	36,33	150			
	Toplam	151	2,13	0,49						
Roller	12 Yaş	39	1,85	0,45	G.Arası	1,61	2	,81		
	13 Yaş	50	1,80	0,45	G.İçi	34,93	148	,24	3,41	,036
	14 Yaş/üstü	62	2,03	0,53	Toplam	36,55	150			
	Toplam	151	1,91	0,49						
Duygusal Tepki Verebilme	12 Yaş	39	1,82	0,49	G.Arası	,775	2	,39		
	13 Yaş	50	1,96	0,60	G.İçi	52,35	148	,35	1,10	,337
	14 Yaş/üstü	62	2,00	0,64	Toplam	53,12	150			
	Toplam	151	1,94	0,60						
Gereken İlgiyi Gösterme	12 Yaş	39	1,93	0,42	G.Arası	,967	2	,483		
	13 Yaş	50	2,13	0,47	G.İçi	35,27	148	,24	2,03	,135
	14 Yaş/üstü	62	2,11	0,54	Toplam	36,24	150			
	Toplam	151	2,07	0,49						
Davranış Kontrolü	12 Yaş	39	1,77	0,39	G.Arası	,244	2	,12		
	13 Yaş	50	1,75	0,34	G.İçi	22,75	148	,15	,79	,455
	14 Yaş/üstü	62	1,84	0,43	Toplam	22,99	150			
	Toplam	151	1,79	0,39						
Genel Fonksiyonlar	12 Yaş	39	1,69	0,45	G.Arası	1,47	2	,73		
	13 Yaş	50	1,67	0,53	G.İçi	42,79	148	,29	2,54	,083
	14 Yaş/üstü	62	1,88	0,59	Toplam	44,25	150			
	Toplam	151	1,76	0,54						

Çizelge 26’da görüldüğü üzere, aile işlevlerinin anne-babası boşanmış öğrencilerin yaşlarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda ölçeğin *iletişim* ($F=1,06$; $p>,05$), *duygusal tepki verebilme* ($F=1,10$; $p>,05$), *gereken ilgiyi gösterme* ($F=2,03$; $p>,05$), *davranış kontrolü* ($F=,79$; $p>,05$) ve *genel fonksiyonlar* ($F=2,54$; $p>,05$) boyutlarında grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır. Ancak aile değerlendirme ölçeğinin *problem çözme* ($F=4,68$; $p<,05$) ve *roller* ($F=3,41$; $p<,05$)

boyutlarında grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Bu sonucunun ardından farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlerine geçilmiştir. Hangi post-hoc tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle varyansların homojenliği denetlenmiş, varyansların problem çözme boyutunda ($L=1,48$; $p>,05$) ve roller boyutunda ($L=,660$; $p>,05$) homojen olduğu görülmüştür. Bu nedenle Scheffe testi tercih edilmiş ve sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 26.1. Ailenin Problem Çözme İşlevinin Öğrencilerin Yaşlarına Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Scheffe Testi Sonuçları

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
12 Yaş	13 Yaş	,146	,122	,493
	14 Yaş/üstü	-,185	,117	,289
13 Yaş	12 Yaş	-,146	,122	,493
	14 Yaş/üstü	-,331	,109	,011
14 Yaş/üstü	12 Yaş	,185	,117	,289
	13 Yaş	,331	,109	,011

Çizelge 26.1’de görüldüğü üzere ailenin *problem çözme* işlevinin ebeveyni boşanmış öğrencilerin yaşlarına göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan Scheffe analizi sonucunda söz konusu farklılığın 13 yaş ile 14 yaş ve üstü gurubu arasında 14 yaş ve üstü gurubu lehine $p<,05$ düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Yani anne babası boşanmış 14 yaş ve üstündeki çocuklar, 12 ve 13 yaşındaki öğrencilere göre aile işlevlerinin problem çözme boyutunu daha sağlıklı olarak algılamaktadırlar. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>,05$).

Çizelge 26.2. Ailenin Roller İşlevinin Öğrencilerin Yaşlarına Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Scheffe Testi Sonuçları

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
12 Yaş	13 Yaş	,055	,104	,869
	14 Yaş/üstü	-,175	,099	,216
13 Yaş	12 Yaş	-,055	,104	,869
	14 Yaş/üstü	-,230	,092	,048
14 Yaş/üstü	12 Yaş	,175	,099	,216
	13 Yaş	,230	,092	,048

Çizelge 26.2’de görüldüğü üzere, ailenin roller işlevinin ebeveyni boşanmış öğrencilerin yaşlarına göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan Scheffe analizi sonucunda söz konusu farklılığın 13 yaş ile 14 yaş ve üstü gurubu arasında 14 yaş ve üstü gurubu lehine $p<,05$ düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Yani anne babası boşanmış 14 yaş ve üstündeki çocuklar, 13 yaşındaki öğrencilere göre aile işlevlerinin roller boyutunu daha sağlıklı olarak algılamaktadırlar. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>,05$).

Çizelge 27. Aile İşlevlerinin Anne-Babası Boşanmış Öğrencilerin Doğum Sıralarına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

<i>f</i> , $\bar{x}$ ve <i>ss</i> Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	<i>N</i>	$\bar{x}$	<i>ss</i>	Var. K.	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>P</i>
Problem Çözme	1. Sıra	79	1,93	0,59	G.Arası	,21	2	,10		
	2. Sıra	40	2,02	0,52	G.İçi	51,40	148	,35	,300	,741
	3. Sıra/üstü	32	1,97	0,65	Toplam	51,61	150			
	Toplam	151	1,96	0,59						
İletişim	1. Sıra	79	2,09	0,48	G.Arası	,46	2	,23		
	2. Sıra	40	2,14	0,44	G.İçi	35,87	148	,24	,940	,393
	3. Sıra/üstü	32	2,23	0,58	Toplam	36,33	150			
	Toplam	151	2,13	0,49						
Roller	1. Sıra	79	1,86	0,49	G.Arası	,67	2	,33		
	2. Sıra	40	1,90	0,37	G.İçi	35,88	148	,24	1,374	,256
	3. Sıra/üstü	32	2,03	0,62	Toplam	36,55	150			
	Toplam	151	1,91	0,49						
Duygusal Tepki Verebilme	1. Sıra	79	1,95	0,58	G.Arası	,05	2	,03		
	2. Sıra	40	1,95	0,54	G.İçi	53,07	148	,36	,071	,931
	3. Sıra/üstü	32	1,91	0,70	Toplam	53,12	150			
	Toplam	151	1,94	0,60						
Gereken İlgiyi Gösterme	1. Sıra	79	2,05	0,49	G.Arası	,33	2	,17		
	2. Sıra	40	2,15	0,44	G.İçi	35,91	148	,24	,680	,508
	3. Sıra/üstü	32	2,03	0,56	Toplam	36,24	150			
	Toplam	151	2,07	0,49						
Davranış Kontrolü	1. Sıra	79	1,75	0,37	G.Arası	,47	2	,23		
	2. Sıra	40	1,88	0,43	G.İçi	22,53	148	,15	1,535	,219
	3. Sıra/üstü	32	1,77	0,38	Toplam	22,99	150			
	Toplam	151	1,79	0,39						
Genel Fonksiyonlar	1. Sıra	79	1,68	0,51	G.Arası	1,25	2	,62		
	2. Sıra	40	1,83	0,46	G.İçi	43,01	148	,29	2,143	,121
	3. Sıra/üstü	32	1,89	0,69	Toplam	44,25	150			
	Toplam	151	1,76	0,54						

Çizelge 27’de görüldüğü üzere, aile işlevlerinin ebeveyni boşanmış öğrencilerin doğum sıralarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda ölçeğin *problem çözme* ($F=,30$; $p>,05$), *iletişim* ($F=,94$; $p>,05$), *roller* ($F=1,374$; $p>,05$), *duygusal tepki verebilme* ($F=,071$; $p>,05$), *gereken ilgiyi gösterme* ($F=,68$; $p>,05$), *davranış kontrolü* ($F=1,535$; $p>,05$) ve *genel fonksiyonlar* ($F=2,143$; $p>,05$) boyutlarında grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır.

Çizelge 28. Aile İşlevlerinin Anne-Babası Boşanmış Öğrencilerin Kardeş Sayısına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

<i>f</i> , $\bar{x}$ ve ss Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	ss	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p
Problem Çözme	Tek çocuk	47	1,97	0,66	G.Arası	,09	2	,04		
	1 Kardeş	57	1,94	0,56	G.İçi	51,53	148	,35	,113	,893
	2 Kardeş/üstü	47	1,99	0,55	Toplam	51,61	150			
	Toplam	151	1,96	0,59						
İletişim	Tek çocuk	47	2,08	0,54	G.Arası	,28	2	,14		
	1 Kardeş	57	2,19	0,52	G.İçi	36,05	148	,24	,572	,566
	2 Kardeş/üstü	47	2,12	0,42	Toplam	36,33	150			
	Toplam	151	2,13	0,49						
Roller	Tek çocuk	47	1,83	0,55	G.Arası	,57	2	,28		
	1 Kardeş	57	1,91	0,45	G.İçi	35,98	148	,24	1,163	,315
	2 Kardeş/üstü	47	1,98	0,48	Toplam	36,55	150			
	Toplam	151	1,91	0,49						
Duygusal Tepki Verebilme	Tek çocuk	47	1,93	0,72	G.Arası	,151	2	,08		
	1 Kardeş	57	1,98	0,52	G.İçi	52,97	148	,36	,211	,810
	2 Kardeş/üstü	47	1,90	0,55	Toplam	53,12	150			
	Toplam	151	1,94	0,60						
Gereken İlgiyi Gösterme	Tek çocuk	47	2,01	0,52	G.Arası	,55	2	,28		
	1 Kardeş	57	2,15	0,49	G.İçi	35,69	148	,24	1,142	,322
	2 Kardeş/üstü	47	2,04	0,46	Toplam	36,29	150			
	Toplam	151	2,07	0,49						
Davranış Kontrolü	Tek çocuk	47	1,75	0,45	G.Arası	,18	2	,09		
	1 Kardeş	57	1,83	0,38	G.İçi	22,82	148	,15	,582	,560
	2 Kardeş/üstü	47	1,79	0,34	Toplam	22,99	150			
	Toplam	151	1,79	0,39						
Genel Fonksiyonlar	Tek çocuk	47	1,65	0,62	G.Arası	,98	2	,49		
	1 Kardeş	57	1,85	0,56	G.İçi	43,27	148	,29	1,678	,190
	2 Kardeş/üstü	47	1,76	0,42	Toplam	44,25	150			
	Toplam	151	1,76	0,54						

Çizelge 28’de görüldüğü üzere, aile işlevlerinin ebeveyni boşanmış öğrencilerin kardeş sayılarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan

tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda ölçeğin *problem çözme* ($F=,113$; $p>,05$), *iletişim* ($F=,572$; $p>,05$), *roller* ($F=1,163$; $p>,05$), *duygusal tepki verebilme* ($F=,211$; $p>,05$), *gereken ilgiyi gösterme* ($F=1,142$; $p>,05$), *davranış kontrolü* ($F=,582$; $p>,05$) ve *genel fonksiyonlar* ($F=1,678$; $p>,05$) boyutlarında grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır.

Çizelge 29. Aile İşlevlerinin Anne-Babası Boşanmış Öğrencilerin Aile Yapısına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	Sh $_{\bar{x}}$	t Testi		
						t	Sd	p
Problem Çözme	Geniş Aile	62	2,02	0,62	0,08	1,013	149	,313
	Çekirdek Aile	89	1,92	0,56	0,06			
İletişim	Geniş Aile	62	2,19	0,49	0,06	1,132	149	,260
	Çekirdek Aile	89	2,10	0,49	0,05			
Roller	Geniş Aile	62	1,92	0,53	0,07	,354	149	,724
	Çekirdek Aile	89	1,89	0,47	0,05			
Duygu. Tepki Verme	Geniş Aile	62	1,97	0,70	0,09	,497	149	,620
	Çekirdek Aile	89	1,92	0,51	0,05			
Gereken İlgiyi Göster.	Geniş Aile	62	2,05	0,54	0,07	,382	149	,703
	Çekirdek Aile	89	2,08	0,46	0,05			
Davranış Kont.	Geniş Aile	62	1,84	0,42	0,05	1,185	149	,238
	Çekirdek Aile	89	1,76	0,37	0,04			
Genel Fonksiyon.	Geniş Aile	62	1,82	0,61	0,08	1,025	149	,307
	Çekirdek Aile	89	1,72	0,49	0,05			

Çizelge 29’da görüldüğü üzere aile işlevlerinin ebeveyni boşanmış öğrencilerin aile yapısına göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda ölçeğin *problem çözme* ($t=1,013$; $p>,05$), *iletişim* ($t=1,132$; $p>,05$), *roller* ($t=,354$; $p>,05$), *duygusal tepki verebilme* ($t=,497$; $p>,05$), *gereken ilgiyi gösterme* ($t=,382$; $p>,05$), *davranış kontrolü* ($t=1,185$; $p>,05$) ve *genel fonksiyonlar* boyutlarında ($t=1,025$; $p>,05$) grupların aritmetik ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Çizelge 30. Aile İşlevlerinin Annenin Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	χ^2	sd	p
Problem Çözme	İlkokul ve altı	69	80,72	3,626	3	,305
	Ortaokul	34	78,60			
	Lise	35	70,79			
	Üniversite ve üstü	13	58,15			
	Toplam	151				
İletişim	İlkokul ve altı	69	80,88	2,121	3	,548
	Ortaokul	34	75,07			
	Lise	35	67,83			
	Üniversite ve üstü	13	74,54			
	Toplam	151				
Roller	İlkokul ve altı	69	87,14	9,681	3	,021
	Ortaokul	34	72,60			
	Lise	35	60,27			
	Üniversite ve üstü	13	68,08			
	Toplam	151				
Duygusal Tepki Verebilme	İlkokul ve altı	69	78,02	4,138	3	,247
	Ortaokul	34	80,38			
	Lise	35	63,67			
	Üniversite ve üstü	13	87,00			
	Toplam	151				
Gereken İlgiyi Gösterme	İlkokul ve altı	69	80,43	5,998	3	,112
	Ortaokul	34	80,96			
	Lise	35	60,23			
	Üniversite ve üstü	13	81,96			
	Toplam	151				
Davranış Kontrolü	İlkokul ve altı	69	87,33	9,271	3	,026
	Ortaokul	34	66,72			
	Lise	35	63,17			
	Üniversite ve üstü	13	74,65			
	Toplam	151				
Genel Fonksiyonlar	İlkokul ve altı	69	80,82	5,639	3	,131
	Ortaokul	34	83,46			
	Lise	35	62,91			
	Üniversite ve üstü	13	66,15			
	Toplam	151				

Çizelge 30’da görüldüğü üzere aile işlevlerinin annenin eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis-H testi sonucunda ölçeğin *problem çözme* ($X^2=3,626$; $p>,05$), *iletişim* ($X^2=2,121$; $p>,05$), *duygusal tepki verebilme* ($X^2=4,138$; $p>,05$), *gereken ilgiyi gösterme* ($X^2=5,998$; $p>,05$) ve *genel fonksiyonlar* ($X^2=5,539$; $p>,05$) boyutlarında grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır. Ancak *roller* ($X^2=9,68$; $p<,05$) ve *davranış kontrolü* ($X^2=9,271$; $p<,05$) boyutlarında grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki

farklılık anlamlı bulunmuştur. Bu sonucunun ardından farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Mann Whitney-U analizlerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 30.1. Ailenin Roller İşlevinin Annenin Eğitim Düzeyine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Gruplar	İlkokul ve altı	Ortaokul	Lise	Üniversite ve üstü
İlkokul ve altı	$\bar{x}_{sıra}=87,14$	$p>,05$	$p<,01$	$p>,05$
Ortaokul		$\bar{x}_{sıra}=72,60$	$p>,05$	$p>,05$
Lise			$\bar{x}_{sıra}=60,27$	$p>,05$
Üniversite ve üstü				$\bar{x}_{sıra}=68,08$

Çizelge 30.1’de görüldüğü üzere, ailenin *roller* işlevinin annenin eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda ilkokul ve altı ile lise gurubu arasında ilkokul mezunu ve okula gitmemiş annesi olan çocuklar gurubu lehine $p<,05$ düzeyinde grupların sıralamalar ortalaması arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Yani annesinin eğitim durumu ilkokul ve altı olan ebeveyni boşanmış çocuklar, annesi lise mezunu olanlara göre aile işlevlerinin *roller* boyutunu daha sağlıklı olarak algılamaktadırlar. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>,05$).

Çizelge 30.2. Ailenin Davranış Kontrolü İşlevinin Annenin Eğitim Düzeyi Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Gruplar	İlkokul ve altı	Ortaokul	Lise	Üniversite ve üstü
İlkokul ve altı	$\bar{x}_{sıra}=87,33$	$p<,05$	$p<,01$	$p>,05$
Ortaokul		$\bar{x}_{sıra}=66,72$	$p>,05$	$p>,05$
Lise			$\bar{x}_{sıra}=63,17$	$p>,05$
Üniversite ve üstü				$\bar{x}_{sıra}=74,65$

Çizelge 30.2’de görüldüğü üzere, ailenin *davranış kontrolü* işlevinin annenin eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda ilkokul ve altı ile ortaokul gurubu arasında ilkokul mezunu ve okula gitmemiş annesi olan çocuklar gurubu lehine $p<,05$ düzeyinde; ilkokul ve altı ile lise gurubu arasında ilkokul mezunu ve okula gitmemiş annesi olan çocuklar gurubu lehine $p<,01$ düzeyinde grupların sıralamalar ortalaması arasındaki

farklılık anlamlı bulunmuştur. Yani annesinin eğitim durumu ilkököl ve altı olan çocuklar, annesi ortaokul ve lise mezunu olanlara göre aile işlevlerinin *davranış kontrolü* boyutunu daha sağlıklı olarak algılamaktadırlar. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>,05$).

Çizelge 31. Aile İşlevlerinin Babanın Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	χ^2	sd	p
Problem Çözme	İlkokul ve altı	56	87,54	12,215	3	,007
	Ortaokul	42	62,13			
	Lise	42	80,88			
	Üniversite ve üstü	11	51,55			
	Toplam	151				
İletişim	İlkokul ve altı	56	90,30	9,623	3	,022
	Ortaokul	42	66,45			
	Lise	42	68,37			
	Üniversite ve üstü	11	68,77			
	Toplam	151				
Roller	İlkokul ve altı	56	81,71	4,488	3	,213
	Ortaokul	42	81,00			
	Lise	42	64,63			
	Üniversite ve üstü	11	71,27			
	Toplam	151				
Duygusal Tepki Verebilme	İlkokul ve altı	56	82,26	2,167	3	,539
	Ortaokul	42	72,95			
	Lise	42	70,11			
	Üniversite ve üstü	11	78,27			
	Toplam	151				
Gereken İlgiyi Gösterme	İlkokul ve altı	56	80,42	1,692	3	,639
	Ortaokul	42	77,49			
	Lise	42	71,15			
	Üniversite ve üstü	11	66,32			
	Toplam	151				
Davranış Kontrolü	İlkokul ve altı	56	85,81	5,183	3	,159
	Ortaokul	42	70,51			
	Lise	42	72,46			
	Üniversite ve üstü	11	60,50			
	Toplam	151				
Genel Fonksiyonlar	İlkokul ve altı	56	83,21	3,637	3	,303
	Ortaokul	42	75,68			
	Lise	42	71,02			
	Üniversite ve üstü	11	59,55			
	Toplam	151				

Çizelge 31’de görüldüğü üzere aile işlevlerinin babanın eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis-H testi

sonucunda ölçeğin roller ($X^2=4,488$; $p>,05$), duygusal tepki verebilme ($X^2=2,167$; $p>,05$), gereken ilgiyi gösterme ($X^2=1,692$; $p>,05$), davranış kontrolü ($X^2=5,183$; $p>,05$) ve genel fonksiyonlar ($X^2=3,637$; $p>,05$) boyutlarında grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır. Ancak problem çözme ($X^2=12,215$; $p<,01$) ve iletişim ($X^2=9,623$; $p<,05$) boyutlarında grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Bu sonucunun ardından farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Mann Whitney-U analizlerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 31.1. Ailenin Problem Çözme İşlevinin Babanın Eğitim Düzeyine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Gruplar	İlkokul ve altı	Ortaokul	Lise	Üniversite ve üstü
İlkokul ve altı	$\bar{x}_{sıra}=87,54$	$p<,01$	$p>,05$	$p<,05$
Ortaokul		$\bar{x}_{sıra}=62,13$	$p<,05$	$p>,05$
Lise			$\bar{x}_{sıra}=80,88$	$p<,05$
Üniversite ve üstü				$\bar{x}_{sıra}=51,55$

Çizelge 31.1’de görüldüğü üzere, ailenin *problem çözme* işlevinin babanın eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda ilkokul ve altı ile ortaokul gurubu arasında ilkokul mezunu ve okula gitmemiş babası olan çocuklar gurubu lehine $p<,01$ düzeyinde; ilkokul ve altı ile üniversite ve üstü gurubu arasında ilkokul mezunu ve okula gitmemiş babası olan çocuklar gurubu lehine $p<,05$ düzeyinde; ortaokul ile lise gurubu arasında lise mezunu babası olan çocuklar gurubu lehine $p<,05$ düzeyinde ve lise ile üniversite ve üstü gurubu arasında lise mezunu babası olan çocuklar gurubu lehine $p<,05$ düzeyinde grupların sıralamalar ortalaması arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Yani babasının eğitim durumu ilkokul ve altı olan çocuklar, babası ortaokul, üniversite ve üstü mezunu olanlara göre ve babası lise mezunu olan çocuklar, babası ortaokul, üniversite ve üstü mezunu olanlara göre aile işlevlerinin *problem çözme* boyutunu daha sağlıklı olarak algılamaktadırlar. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>,05$).

Çizelge 31.2. Ailenin İletişim İşlevinin Babanın Eğitim Düzeyine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Gruplar	İlkokul ve altı	Ortaokul	Lise	Üniversite ve üstü
İlkokul ve altı	$\bar{x}_{sıra}=90,30$	p<,05	p<,05	p<,05
Ortaokul		$\bar{x}_{sıra}=66,45$	p<,05	p>,05
Lise			$\bar{x}_{sıra}=68,37$	p<,05
Üniversite ve üstü				$\bar{x}_{sıra}=68,77$

Çizelge 31.2’de görüldüğü üzere, ailenin *iletişim* işlevinin babanın eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda ilkokul ve altı ile ortaokul gurubu arasında ilkokul mezunu ve okula gitmemiş babası olan çocuklar grubu lehine $p<,05$ düzeyinde; ilkokul ve altı grubu ile lise gurubu arasında ilkokul mezunu ve okula gitmemiş babası olan çocuklar grubu lehine $p<,05$ düzeyinde; ilkokul ve altı grubu ile üniversite ve üstü grubu arasında ilkokul mezunu ve okula gitmemiş babası olan çocuklar grubu lehine $p<,05$ düzeyinde grupların sıralamalar ortalaması arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Yani babasının eğitim durumu ilkokul ve altı olan çocuklar, babası ortaokul, lise, üniversite ve üstü mezunu olanlara göre aile işlevlerinin *iletişim* boyutu daha sağlıklı olarak algılamaktadırlar. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>,05$).

Çizelge 32. Aile İşlevlerinin Annenin Mesleğine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{X}_{sıra}$	χ^2	sd	p
Problem Çözme	Evhanımı	64	77,63	12,47	5	,029
	Emekli	7	80,93			
	İşçi	42	75,58			
	Memur	8	52,63			
	Esnaf	20	95,88			
	Nitelikli Meslek	10	42,85			
	Toplam	151				
İletişim	Evhanımı	64	72,27	13,24	5	,021
	Emekli	7	83,14			
	İşçi	42	77,01			
	Memur	8	43,88			
	Esnaf	20	102,50			
	Nitelikli Meslek	10	63,35			
	Toplam	151				
Roller	Evhanımı	64	72,80	5,92	5	,314
	Emekli	7	84,64			
	İşçi	42	84,83			
	Memur	8	52,31			
	Esnaf	20	80,93			
	Nitelikli Meslek	10	62,45			
	Toplam	151				
Duygusal Tepki Verme	Evhanımı	64	71,63	7,83	5	,166
	Emekli	7	90,79			
	İşçi	42	82,81			
	Memur	8	52,38			
	Esnaf	20	88,15			
	Nitelikli Meslek	10	59,60			
	Toplam	151				
Gereken İlgiyi Gösterme	Evhanımı	64	82,86	5,81	5	,325
	Emekli	7	81,36			
	İşçi	42	77,44			
	Memur	8	62,19			
	Esnaf	20	63,18			
	Nitelikli Meslek	10	59,00			
	Toplam	151				
Davranış Kontrolü	Evhanımı	64	69,46	7,93	5	,160
	Emekli	7	83,50			
	İşçi	42	89,99			
	Memur	8	64,31			
	Esnaf	20	77,58			
	Nitelikli Meslek	10	60,05			
	Toplam	151				
Genel Fonksiyonlar	Evhanımı	64	75,42	9,39	5	,095
	Emekli	7	77,86			
	İşçi	42	82,92			
	Memur	8	43,31			
	Esnaf	20	86,85			
	Nitelikli Meslek	10	53,80			
	Toplam	151				

Çizelge 32’de görüldüğü üzere, aile işlevlerinin annenin mesleğine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis-H analizi sonucunda ölçeğin roller ($X^2=5,92$; $p>,05$), duygusal tepki verebilme ($X^2=7,83$; $p>,05$), gereken ilgiyi gösterme ($X^2=5,81$; $p>,05$), davranış kontrolü ($X^2=7,93$; $p>,05$) ve genel fonksiyonlar boyutlarında ($X^2=9,39$; $p>,05$) grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır. Ancak *problem çözme* ($X^2=22,47$; $p<,05$) ve *iletişim* ($X^2=13,24$; $p<,05$) boyutlarında grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Bu sonucunun ardından farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Mann Whitney-U analizlerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 32.1. Ailenin Problem Çözme İşlevinin Annenin Mesleğine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Gruplar	Evhanımı	Emekli	İşçi	Memur	Esnaf	Nitel. Mes
Evhanımı	$\bar{x}_{sıra}=77,63$	$p>,05$	$p>,05$	$p>,05$	$p>,05$	$p<,05$
Emekli		$\bar{x}_{sıra}=80,93$	$p>,05$	$p>,05$	$p>,05$	$p>,05$
İşçi			$\bar{x}_{sıra}=75,58$	$p>,05$	$p>,05$	$p<,05$
Memur				$\bar{x}_{sıra}=52,63$	$p<,05$	$p>,05$
Esnaf					$\bar{x}_{sıra}=95,88$	$p<,01$
Nitel. Mes						$\bar{x}_{sıra}=42,85$

Çizelge 32.1’de görüldüğü üzere, ailenin *problem çözme* işlevinin annenin mesleğine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda evhanımı ile nitelikli meslek grupları arasında annesi evhanımı olan çocuklar lehine $p<,05$ düzeyinde; işçi ile nitelikli meslek grupları arasında annesi işçi olan çocuklar lehine $p<,05$ düzeyinde; memur ile esnaf grupları arasında annesi esnaf olan çocuklar lehine $p<,05$ düzeyinde; esnaf ile nitelikli meslek grupları arasında annesi esnaf olan çocuklar lehine $p<,01$ düzeyinde grupların sıralamalar ortalaması arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Yani annesi evhanımı, işçi ve esnaf olan ebeveyni boşanmış çocuklar, nitelikli meslek sahibi olan annelerin çocuklarına göre ve annesi esnaf olan ebeveyni boşanmış çocuklar, memur olan annelerin çocuklarına göre aile işlevlerinin *problem çözme* boyutunu daha sağlıklı olarak algılamaktadırlar. Ancak diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>,05$).

Çizelge 32.2. Ailenin İletişim İşlevinin Annenin Mesleğine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Gruplar	Evhanımı	Emekli	İşçi	Memur	Esnaf	Nitel. Mes
Evhanımı	$\bar{x}_{sıra}=72,27$	$p>,05$	$p>,05$	$p>,05$	$p<,01$	$p>,05$
Emekli		$\bar{x}_{sıra}=83,14$	$p>,05$	$p>,05$	$p>,05$	$p>,05$
İşçi			$\bar{x}_{sıra}=77,01$	$p<,05$	$p<,05$	$p>,05$
Memur				$\bar{x}_{sıra}=43,88$	$p<,01$	$p>,05$
Esnaf					$\bar{x}_{sıra}=102,5$	$p<,05$
Nitel. Mes						$\bar{x}_{sıra}=63,35$

Çizelge 32.2’de görüldüğü üzere, ailenin *iletişim* işlevinin annenin mesleğine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda işsiz ve evhanımı ile esnaf grupları arasında annesi esnaf olan çocuklar lehine $p<,01$ düzeyinde; işçi ile memur grupları arasında annesi işçi olan çocuklar lehine $p<,05$ düzeyinde; işçi ile esnaf grupları arasında annesi esnaf olan çocuklar lehine $p<,05$ düzeyinde; memur ile esnaf grupları arasında annesi esnaf olan çocuklar lehine $p<,01$ düzeyinde; esnaf ile nitelikli meslek grupları arasında annesi esnaf olan çocukların lehine $p<,05$ düzeyinde grupların sıralamalar ortalaması arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Yani annesi esnaf olan ebeveyni boşanmış çocuklar, annesi evhanımı, memur, işçi ve nitelikli meslek sahibi olan çocuklara göre ve annesi işçi olan ebeveyni boşanmış çocuklar, annesi memur olan çocuklara göre ailenin *iletişim* işlevini daha sağlıklı olarak algılamaktadırlar. Ancak diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>,05$).

Çizelge 33. Aile İşlevlerinin Babanın Mesleğine Göre Farklaşıp Farklaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	χ^2	sd	p
Problem Çözme	İşsiz	10	87,25	12,32	5	,031
	Emekli	6	65,67			
	İşçi	61	72,74			
	Memur	11	57,05			
	Esnaf	48	90,23			
	Nitelikli Meslek	15	54,27			
	Toplam	151				
İletişim	İşsiz	10	97,85	4,60	5	,466
	Emekli	6	60,67			
	İşçi	61	70,92			
	Memur	11	74,41			
	Esnaf	48	80,46			
	Nitelikli Meslek	15	75,13			
	Toplam	151				
Roller	İşsiz	10	86,75	1,97	5	,854
	Emekli	6	77,67			
	İşçi	61	72,03			
	Memur	11	70,32			
	Esnaf	48	80,83			
	Nitelikli Meslek	15	73,00			
	Toplam	151				
Duygusal Tepki Verme	İşsiz	10	78,60	3,18	5	,672
	Emekli	6	67,17			
	İşçi	61	69,48			
	Memur	11	79,09			
	Esnaf	48	83,54			
	Nitelikli Meslek	15	77,93			
	Toplam	151				
Gereken İlgiyi Gösterme	İşsiz	10	60,70	2,67	5	,751
	Emekli	6	73,67			
	İşçi	61	75,70			
	Memur	11	74,64			
	Esnaf	48	82,34			
	Nitelikli Meslek	15	69,07			
	Toplam	151				
Davranış Kontrolü	İşsiz	10	86,65	5,13	5	,401
	Emekli	6	82,58			
	İşçi	61	72,89			
	Memur	11	67,41			
	Esnaf	48	83,93			
	Nitelikli Meslek	15	59,87			
	Toplam	151				
Genel Fonksiyonlar	İşsiz	10	69,80	5,58	5	,349
	Emekli	6	86,17			
	İşçi	61	71,91			
	Memur	11	71,05			
	Esnaf	48	86,68			
	Nitelikli Meslek	15	62,17			
	Toplam	151				

Çizelge 33'te görüldüğü üzere, aile işlevlerinin annenin mesleğine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis-H analizi sonucunda ölçeğin iletişim ($X^2=4,60$; $p>,05$), roller ($X^2=1,97$; $p>,05$), duygusal tepki verebilme ($X^2=3,18$; $p>,05$), gereken ilgiyi gösterme ($X^2=2,67$; $p>,05$), davranış kontrolü ($X^2=5,13$; $p>,05$) ve genel fonksiyonlar boyutlarında ($X^2=5,58$; $p>,05$) grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır. Ancak *problem çözme* ($X^2=22,47$; $p<,05$) boyutunda grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Bu sonucunun ardından farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Mann Whitney-U analizlerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 33.1. Ailenin Problem Çözme İşlevinin Babanın Mesleğine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Gruplar	İşsiz	Emekli	İşçi	Memur	Esnaf	Nitel. Mes
İşsiz	$\bar{x}_{sıra}=87,25$	$p>,05$	$p>,05$	$p>,05$	$p>,05$	$p>,05$
Emekli		$\bar{x}_{sıra}=65,67$	$p>,05$	$p>,05$	$p>,05$	$p>,05$
İşçi			$\bar{x}_{sıra}=72,74$	$p>,05$	$p<,05$	$p>,05$
Memur				$\bar{x}_{sıra}=57,05$	$p<,05$	$p>,05$
Esnaf					$\bar{x}_{sıra}=90,23$	$p<,01$
Nitel. Mes						$\bar{x}_{sıra}=54,27$

Çizelge 33.1'de görüldüğü üzere, ailenin *problem çözme* işlevinin babanın mesleğine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda işçi ile esnaf grupları arasında babası esnaf olan çocuklar lehine $p<,05$ düzeyinde; memur ile esnaf grupları arasında babası esnaf olan çocuklar lehine $p<,05$ düzeyinde ve esnaf ile nitelikli meslek grupları arasında babası esnaf olan çocuklar lehine $p<,01$ düzeyinde grupların sıralamalar ortalaması arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Yani babası esnaf olan ebeveyni boşanmış çocuklar, işçi, memur ve nitelikli meslek sahibi babaların çocuklarına göre aile işlevlerinin *problem çözme* boyutunu daha sağlıklı olarak algılamaktadırlar. Ancak diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>,05$).

Çizelge 34. Aile İşlevlerinin Algılanan Gelir Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

<i>f</i> , $\bar{x}$ ve ss Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	ss	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p
Problem Çözme	Alt/Orta. altı	34	2,16	0,55	G.Arası	1,75	2	,874		
	Orta	86	1,90	0,60	G.İçi	49,86	148	,337	2,595	,078
	Orta. Üstü/Üst	31	1,93	0,55	Toplam	51,61	150			
	Toplam	151	1,96	0,59						
İletişim	Alt/Orta. altı	34	2,35	0,48	G.Arası	2,27	2	1,14		
	Orta	86	2,09	0,50	G.İçi	34,06	148	,23	4,939	,008
	Orta. Üstü/Üst	31	2,01	0,41	Toplam	36,33	150			
	Toplam	151	2,13	0,49						
Roller	Alt/Orta. altı	34	2,19	0,52	G.Arası	3,77	2	1,89		
	Orta	86	1,85	0,47	G.İçi	32,77	148	,22	8,523	,000
	Orta. Üstü/Üst	31	1,76	0,40	Toplam	36,55	150			
	Toplam	151	1,91	0,49						
Duygusal Tepki Ver.	Alt/Orta. altı	34	2,26	0,72	G.Arası	4,68	2	2,34		
	Orta	86	1,88	0,56	G.İçi	48,44	148	,33	7,152	,001
	Orta. Üstü/Üst	31	1,77	0,41	Toplam	53,12	150			
	Toplam	151	1,94	0,60						
Gereken İlgiyi Göster.	Alt/Orta. altı	34	2,13	0,59	G.Arası	,180	2	,09		
	Orta	86	2,06	0,49	G.İçi	36,06	148	,24	,368	,692
	Orta. Üstü/Üst	31	2,03	0,38	Toplam	36,24	150			
	Toplam	151	2,07	0,49						
Davranış Kont.	Alt/Orta. altı	34	1,88	0,35	G.Arası	,55	2	,27		
	Orta	86	1,79	0,42	G.İçi	22,45	148	,15	1,805	,168
	Orta. Üstü/Üst	31	1,70	0,35	Toplam	23	150			
	Toplam	151	1,79	0,39						
Genel Fonks.	Alt/Orta. altı	34	2,05	0,63	G.Arası	3,75	2	1,88		
	Orta	86	1,67	0,52	G.İçi	40,50	148	,27	6,855	,001
	Orta. Üstü/Üst	31	1,68	0,37	Toplam	44,25	150			
	Toplam	151	1,76	0,54						

Çizelge 34’te görüldüğü üzere, aile işlevlerinin algılanan gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda ölçeğin *problem çözme* ($F=2,595$; $p>,05$), *gereken ilgiyi gösterme* ($F=,368$; $p>,05$) ve *davranış kontrolü* ($F=1,805$; $p>,05$) boyutlarında grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır. Ancak aile değerlendirme ölçeğinin *iletişim* ($F=4,939$; $p<,01$), *roller* ($F=8,523$; $p<,001$), *duygusal tepki verebilme* ($F=7,152$; $p<,01$) ve *genel fonksiyonlar* ($F=6,855$; $p<,01$) boyutlarında ise grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur.

Bu sonucunun ardından farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlerine geçilmiştir. Hangi post-hoc tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle varyansların homojenliği denetlenmiş, varyansların iletişim boyutunda ($L=,437$; $p>,05$) ve roller boyutunda ($L=,458$; $p>,05$) homojen olduğu; ancak duygusal tepki verebilme ($L=4,81$; $p<,05$) ve genel fonksiyonlar ($L=3,326$; $p<,05$) boyutlarında homojen olmadığı görülmüştür. Bu nedenle varyansın homojen olduğu durumlarda Scheffe testi ve varyansın homojen olmadığı durumlarda ise Tamhane's T2 testi tercih edilmiş ve sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 34.1. Ailenin İletişim İşlevinin Algılanan Gelir Düzeyine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Scheffe Testi Sonuçları

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
Alt ve ortanın altı	Orta	0,26	0,10	,03
	Ortanın üstü ve Üst	0,35	0,12	,01
Orta	Alt ve ortanın altı	-0,26	0,10	,03
	Ortanın üstü ve Üst	0,09	0,10	,69
Ortanın üstü ve Üst	Alt ve ortanın altı	-0,35	0,12	,01
	Orta	-0,09	0,10	,69

Çizelge 34.1'de görüldüğü üzere, ailenin *iletişim* işlevinin algılanan gelir düzeyine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan Scheffe analizi sonucunda söz konusu farklılığın alt ve ortanın altı gurubu ile orta gurubu arasında alt ve ortanın altı gurubu lehine $p<,05$ düzeyinde ve alt ve ortanın altı gurubu ile ortanın üstü ve üst gurubu arasında alt ve ortanın altı gurubu lehine $p<,05$ düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Yani ailesinin sosyo ekonomik düzeyini alt ve ortanın altında algılayan ebeveyni boşanmış çocuklar, ailesini orta ve ortanın üstü ve üst düzeyde algılayan çocuklara göre aile işlevlerinin *iletişim* boyutunu daha sağlıklı olarak algılamaktadırlar. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>,05$).

Çizelge 34.2. Ailenin Roller İşlevinin Algılanan Gelir Düzeyine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Scheffe Testi Sonuçları

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
Alt ve ortanın altı	Orta	0,34	0,10	,002
	Ortanın üstü ve Üst	0,44	0,12	,001
Orta	Alt ve ortanın altı	-0,34	0,10	,002
	Ortanın üstü ve Üst	0,09	0,10	,653
Ortanın üstü ve Üst	Alt ve ortanın altı	-0,44	0,12	,001
	Orta	-0,09	0,10	,653

Çizelge 34.2’da görüldüğü üzere, ailenin *roller* işlevinin algılanan gelir düzeyine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan Scheffe analizi sonucunda söz konusu farklılığın alt ve ortanın altı gurubu ile orta gurubu arasında alt ve ortanın altı gurubu lehine $p<,01$ düzeyinde; alt ve ortanın altı gurubu ile ortanın üstü ve üst gurubu arasında alt ve ortanın altı gurubu lehine $p<,01$ düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Yani ailesinin sosyo ekonomik düzeyini alt ve ortanın altında algılayan ebeveyni boşanmış çocuklar, ailesini orta ve ortanın üstü ve üst düzeyde algılayan çocuklara göre aile işlevlerinin *roller* boyutunu daha sağlıklı olarak algılamaktadırlar. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>,05$).

Çizelge 34.3. Ailenin Duygusal Tepki Verebilme İşlevinin Algılanan Gelir Düzeyine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Tamhane’s T2 Testi Sonuçları

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
Alt ve ortanın altı	Orta	0,38	0,12	,005
	Ortanın üstü ve Üst	0,49	0,14	,004
Orta	Alt ve ortanın altı	-0,38	0,12	,005
	Ortanın üstü ve Üst	0,10	0,12	,698
Ortanın üstü ve Üst	Alt ve ortanın altı	-0,49	0,14	,004
	Orta	-0,10	0,12	,698

Çizelge 34.3’de görüldüğü üzere, ailenin *duygusal tepki verebilme* işlevinin algılanan gelir düzeyine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan Tamhane’s T2 analizi sonucunda söz konusu farklılığın alt ve ortanın altı gurubu ile orta gurubu arasında alt ve ortanın altı gurubu lehine $p<,01$ düzeyinde; alt ve ortanın altı

gurubu ile ortanın üstü ve üst gurubu arasında alt ve ortanın altı gurubu lehine $p<,01$ düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Yani ailesinin sosyo ekonomik düzeyini alt ve ortanın altında algılayan ebeveyni boşanış çocuklar, ailesini orta ve ortanın üstü ve üst düzeyde algılayan çocuklara göre aile işlevlerinin *duygusal tepki verebilme* boyutunu daha sağlıklı olarak algılamaktadırlar. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>,05$).

Çizelge 34.4. Ailenin Genel Fonksiyonlar İşlevinin Algılanan Gelir Düzeyine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Tamhane's T2 Testi Sonuçları

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
Alt ve ortanın altı	Orta	0,38	0,11	,002
	Ortanın üstü ve Üst	0,37	0,13	,019
Orta	Alt ve ortanın altı	-0,38	0,11	,002
	Ortanın üstü ve Üst	-0,01	0,11	,997
Ortanın üstü ve Üst	Alt ve ortanın altı	-0,37	0,13	,019
	Orta	0,01	0,11	,997

Çizelge 34.4'te görüldüğü üzere, ailenin *genel fonksiyonlar* işlevinin algılanan gelir düzeyine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan Tamhane's T2 analizi sonucunda söz konusu farklılığın alt ve ortanın altı gurubu ile orta gurubu arasında alt ve ortanın altı gurubu lehine $p<,01$ düzeyinde; alt ve ortanın altı gurubu ile ortanın üstü ve üst gurubu arasında alt ve ortanın altı gurubu lehine $p<,05$ düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Yani ailesinin sosyo ekonomik düzeyini alt ve ortanın altında algılayan ebeveyni boşanış çocuklar, ailesini orta ve ortanın üstü ve üst düzeyde algılayan çocuklara göre aile işlevlerinin *genel fonksiyonlar* boyutunu daha sağlıklı olarak algılamaktadırlar. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>,05$).

Çizelge 35. Aile İşlevlerinin Ebeveynin Hayatta Olup Olmamasına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	χ^2	sd	p
Problem Çözme	Anne-baba sağ	144	75,97	2,482	2	,289
	Anne öldü	4	99,00			
	Baba öldü	3	46,67			
	Toplam	151				
İletişim	Anne-baba sağ	144	75,18	1,202	2	,548
	Anne öldü	4	97,63			
	Baba öldü	3	86,33			
	Toplam	151				
Roller	Anne-baba sağ	144	76,19	6,670	2	,036
	Anne öldü	4	108,88			
	Baba öldü	3	23,17			
	Toplam	151				
Duygusal Tepki Verebilme	Anne-baba sağ	144	75,36	,672	2	,715
	Anne öldü	4	89,75			
	Baba öldü	3	88,33			
	Toplam	151				
Gereken İlgiyi Gösterme	Anne-baba sağ	144	76,12	,072	2	,964
	Anne öldü	4	70,38			
	Baba öldü	3	77,67			
	Toplam	151				
Davranış Kontrolü	Anne-baba sağ	144	76,20	,268	2	,875
	Anne öldü	4	78,25			
	Baba öldü	3	63,33			
	Toplam	151				
Genel Fonksiyonlar	Anne-baba sağ	144	75,79	2,598	2	,273
	Anne öldü	4	103,00			
	Baba öldü	3	50,00			
	Toplam	151				

Çizelge 35’de görüldüğü üzere, aile işlevlerinin ebeveynin hayatta olup olmamasına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis-H analizi sonucunda ölçeğin problem ($X^2=2,482$; $p>,05$), iletişim ($X^2=2,202$; $p>,05$), duygusal tepki verebilme ($X^2=,672$; $p>,05$), gereken ilgiyi gösterme ($X^2=,072$; $p>,05$), davranış kontrolü ($X^2=,268$; $p>,05$) ve genel fonksiyonlar ($X^2=2,598$; $p>,05$) boyutlarında grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır. Ancak roller boyutunda ($X^2=6,67$; $p<,05$) grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Bu sonucunun ardından

farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Mann Whitney-U analizlerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 35.1. Ailenin Roller İşlevinin Ebeveynin Hayatta Olup Olmamasına Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Gruplar	Anne-baba sağ	Anne öldü	Baba öldü
Anne-baba sağ	$\bar{x}_{sıra}=76,19$	$p>,05$	$p<,05$
Anne öldü		$\bar{x}_{sıra}=108,88$	$p<,05$
Baba öldü			$\bar{x}_{sıra}=23,17$

Çizelge 35.1’de görüldüğü üzere, ailenin *roller* işlevinin ebeveynin hayatta olup olmamasına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda anne-babası sağ olanlar ile sadece babası ölenler gurubu arasında anne-babası sağ olanlar gurubu lehine $p<,05$ düzeyinde ve annesi ölenler ile babası ölenler gurubu arasında annesi ölenler gurubu lehine $p<,05$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Yani her iki ebeveyni de sağ olan veya sadece annesi ölen ebeveyni boşanmış çocukların aile işlevleri, babası ölenlere göre aile işlevlerinin *roller* boyutunu daha sağlıklı algılamaktadırlar. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>,05$).

Çizelge 36. Aile İşlevlerinin Ebeveyn Boşandığında Çocuğun Bulunduğu Yaş Grubuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	χ^2	sd	p
Problem Çözme	0-6 yaş	76	72,88	1,187	2	,552
	7-11 yaş	57	77,39			
	12-15 yaş	18	84,81			
	Toplam	151				
İletişim	0-6 yaş	76	71,14	2,023	2	,364
	7-11 yaş	57	81,93			
	12-15 yaş	18	77,72			
	Toplam	151				
Roller	0-6 yaş	76	70,06	3,94	2	,139
	7-11 yaş	57	79,04			
	12-15 yaş	18	91,44			
	Toplam	151				
Duygusal Tepki Verebilme	0-6 yaş	76	71,35	2,10	2	,350
	7-11 yaş	57	79,04			
	12-15 yaş	18	86,00			
	Toplam	151				
Gereken İlgiyi Gösterme	0-6 yaş	76	75,86	,002	2	,999
	7-11 yaş	57	76,06			
	12-15 yaş	18	76,39			
	Toplam	151				
Davranış Kontrolü	0-6 yaş	76	75,99	3,319	2	,190
	7-11 yaş	57	70,86			
	12-15 yaş	18	92,31			
	Toplam	151				
Genel Fonksiyonlar	0-6 yaş	76	69,10	3,943	2	,139
	7-11 yaş	57	82,02			
	12-15 yaş	18	86,08			
	Toplam	151				

Çizelge 36’da görüldüğü üzere aile işlevlerinin ebeveyn boşandığında çocuğun bulunduğu yaş grubuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis-H testi sonucunda ölçeğin problem çözme ($X^2=1,187$; $p>,05$), iletişim ($X^2=2,023$; $p>,05$), roller ($X^2=3,94$; $p>,05$), duygusal tepki verebilme ($X^2=2,1$; $p>,05$), gereken ilgiyi gösterme ($X^2=,002$; $p>,05$), davranış kontrolü ($X^2=3,319$; $p>,05$) ve genel fonksiyonlar ($X^2=3,943$; $p>,05$) boyutlarında grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır.

Çizelge 37. Aile İşlevlerinin Ebeveynin Kaç Yıl Önce Boşandığına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	Sh _{$\bar{x}$}	t Testi		
						t	Sd	p
Problem Çözme	0-3 yıl	44	2,03	0,65	0,10	,947	149	,345
	4 yıl ve üstü	107	1,93	0,56	0,05			
İletişim	0-3 yıl	44	2,27	0,57	0,09	2,126	149	,035
	4 yıl ve üstü	107	2,08	0,45	0,04			
Roller	0-3 yıl	44	2,08	0,61	0,09	2,805	149	,006
	4 yıl ve üstü	107	1,84	0,42	0,04			
Duygusal. Tepki Verme	0-3 yıl	44	2,11	0,73	0,11	2,207	149	,029
	4 yıl ve üstü	107	1,87	0,52	0,05			
Gereken İlgi. Gösterme	0-3 yıl	44	2,17	0,54	0,08	1,555	149	,122
	4 yıl ve üstü	107	2,03	0,47	0,05			
Davranış Kontrolü	0-3 yıl	44	1,86	0,47	0,07	1,349	149	,180
	4 yıl ve üstü	107	1,76	0,36	0,03			
Genel Fonksiyonlar	0-3 yıl	44	1,92	0,73	0,11	2,368	149	,019
	4 yıl ve üstü	107	1,70	0,43	0,04			

Çizelge 37’de görüldüğü üzere aile işlevlerinin ebeveynin kaç yıl önce boşandığına göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda ölçeğin problem çözme boyutunda ($t=,947$; $p>,05$), gereken ilgiyi gösterme boyutunda ($t=1,55$; $p>,05$) ve davranış kontrolü boyutunda ($t=1,349$; $p>,05$) grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır. Ancak *iletişim* boyutunda ($t=2,126$; $p<,05$), *roller* boyutunda ($t=2,805$; $p<,01$), *duygusal tepki verebilme* boyutunda ($t=2,207$; $p<,05$) ve *genel fonksiyonlar* boyutunda ($t=2,368$; $p<,05$) grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark ebeveyni en geç 3 yıl önce boşanan çocukların lehine anlamlı bulunmuştur. Yani ebeveyni en geç 3 yıl önce boşanan çocuklar, ebeveyni en erken 4 yıl önce boşananlara göre aile işlevlerinin *iletişim*, *roller*, *duygusal tepki verebilme* ve *genel fonksiyonlar* boyutlarını daha sağlıklı olarak algılamaktadırlar.

Çizelge 38. Aile İşlevlerinin Öğrencinin Boşanma Konusunda Bilgilendirilmesine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	Sh $_{\bar{x}}$	t Testi		
						t	Sd	p
Problem Çözme	Bilgilendirildi	98	1,95	0,56	0,06	,511	149	,610
	Bilgilendirilmedi	53	2,00	0,64	0,09			
İletişim	Bilgilendirildi	98	2,11	0,47	0,05	-,928	149	,355
	Bilgilendirilmedi	53	2,18	0,54	0,07			
Roller	Bilgilendirildi	98	1,87	0,46	0,05	1,081	149	,281
	Bilgilendirilmedi	53	1,97	0,55	0,08			
Duygusal. Tep.Ver.	Bilgilendirildi	98	1,86	0,52	0,05	2,457	149	,015
	Bilgilendirilmedi	53	2,10	0,69	0,10			
Gereken İlgi. Göst.	Bilgilendirildi	98	2,04	0,43	0,04	1,11	149	,269
	Bilgilendirilmedi	53	2,13	0,58	0,08			
Davranış Kontrolü	Bilgilendirildi	98	1,79	0,37	0,04	,016	149	,987
	Bilgilendirilmedi	53	1,79	0,43	0,06			
Genel Fonksiyon.	Bilgilendirildi	98	1,72	0,46	0,05	1,143	149	,255
	Bilgilendirilmedi	53	1,83	0,67	0,09			

Çizelge 38’de görüldüğü üzere aile işlevlerinin öğrencinin boşanma konusunda bilgilendirilmesine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda ölçeğin problem çözme boyutunda ($t=,511$; $p>,05$), iletişim boyutunda ($t=-,928$; $p>,05$), roller boyutunda ($t=1,081$; $p>,05$), gereken ilgiyi gösterme boyutunda ($t=1,11$; $p>,05$), davranış kontrolü boyutunda ($t=,016$; $p>,05$) ve genel fonksiyonlar boyutunda ($t=1,143$; $p>,05$) grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır. Ancak *duygusal tepki verebilme* boyutunda ($t=2,457$; $p<,05$) grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark boşanma konusunda bilgilendirilmeyen çocukların lehine anlamlı bulunmuştur. Yani boşanma konusunda bilgilendirilmeyen çocuklar, boşanma hakkında bilgilendirilenlere göre aile işlevlerinin *duygusal tepki verebilme* boyutunu daha sağlıklı olarak algılamaktadırlar.

Çizelge 39. Aile İşlevlerinin Boşanma Konusunda Çocuğu Bilgilendiren Kişiyeye Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	χ^2	sd	p
Problem Çözme	Anne	53	51,95	,928	3	,819
	Baba	5	52,90			
	Anne ve baba birlikte	31	45,95			
	Diğer	10	50,75			
	Toplam	99				
İletişim	Anne	53	46,04	3,016	3	,389
	Baba	5	49,00			
	Anne ve baba birlikte	31	53,24			
	Diğer	10	61,45			
	Toplam	99				
Roller	Anne	53	52,20	,804	3	,849
	Baba	5	49,30			
	Anne ve baba birlikte	31	46,40			
	Diğer	10	49,85			
	Toplam	99				
Duygusal Tepki Verebilme	Anne	53	50,16	,447	3	,930
	Baba	5	46,60			
	Anne ve baba birlikte	31	48,66			
	Diğer	10	55,00			
	Toplam	99				
Gereken İlgiyi Gösterme	Anne	53	47,82	5,663	3	,129
	Baba	5	60,80			
	Anne ve baba birlikte	31	46,11			
	Diğer	10	68,20			
	Toplam	99				
Davranış Kontrolü	Anne	53	53,80	2,187	3	,535
	Baba	5	43,80			
	Anne ve baba birlikte	31	44,87			
	Diğer	10	48,85			
	Toplam	99				
Genel Fonksiyonlar	Anne	53	50,16	,269	3	,966
	Baba	5	52,50			
	Anne ve baba birlikte	31	48,31			
	Diğer	10	53,15			
	Toplam	99				

Çizelge 39’da görüldüğü üzere aile işlevlerinin boşanma konusunda çocuğu bilgilendiren kişiye göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis-H testi sonucunda ölçeğin problem çözme ($X^2=,928$; $p>,05$), iletişim ($X^2=3,016$; $p>,05$), roller ($X^2=,804$; $p>,05$), duygusal tepki verebilme ($X^2=,477$; $p>,05$), gereken ilgiyi gösterme ($X^2=,5,663$; $p>,05$), davranış kontrolü

($X^2=2,187$; $p>,05$) ve genel fonksiyonlar ($X^2=,269$; $p>,05$) boyutlarında grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır.

Çizelge 40. Aile İşlevlerinin Çocuğun Birlikte Yaşadığı Kişiyeye Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	χ^2	sd	p
Problem Çözme	Anne	108	72,96	2,339	2	,311
	Baba	26	79,90			
	Akrabalar	17	89,35			
	Toplam	151				
İletişim	Anne	108	73,85	4,383	2	,112
	Baba	26	71,40			
	Akrabalar	17	96,71			
	Toplam	151				
Roller	Anne	108	76,44	6,121	2	,047
	Baba	26	61,63			
	Akrabalar	17	95,21			
	Toplam	151				
Duygusal Tepki Verme	Anne	108	77,04	1,390	2	,499
	Baba	26	67,58			
	Akrabalar	17	82,26			
	Toplam	151				
Gereken İlgiyi Gösterme	Anne	108	70,72	8,669	2	,013
	Baba	26	79,85			
	Akrabalar	17	103,68			
	Toplam	151				
Davranış Kontrolü	Anne	108	78,81	5,561	2	,062
	Baba	26	58,23			
	Akrabalar	17	85,32			
	Toplam	151				
Genel Fonksiyonlar	Anne	108	73,65	2,484	2	,289
	Baba	26	75,58			
	Akrabalar	17	91,59			
	Toplam	151				

Çizelge 40’da görüldüğü üzere aile işlevlerinin çocuğun birlikte yaşadığı kişiye göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis-H testi sonucunda ölçeğin problem çözme ($X^2=2,339$; $p>,05$), iletişim ($X^2=4,383$; $p>,05$), duygusal tepki verebilme ($X^2=1,39$; $p>,05$), davranış kontrolü ($X^2=5,561$; $p>,05$) ve genel fonksiyonlar ($X^2=2,484$; $p>,05$) boyutlarında grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır. Ancak roller ($X^2=6,121$; $p<,05$) ve gereken ilgiyi gösterme ($X^2=8,669$; $p<,05$) boyutlarında grupların

sıralamalar ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Bu sonucunun ardından farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Mann Whitney-U analizlerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 40.1. Ailenin Roller İşlevinin Çocuğun Birlikte Yaşadığı Kişiye Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Gruplar	Anne	Baba	Akrabalar
Anne	$\bar{x}_{sıra}=76,44$	$p>,05$	$p>,05$
Baba		$\bar{x}_{sıra}=61,63$	$p<,05$
Akrabalar			$\bar{x}_{sıra}=95,21$

Çizelge 40.1’de görüldüğü üzere, ailenin *roller* işlevinin çocuğun birlikte yaşadığı kişiye göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda baba ile akrabalar gurubu arasında akrabalar gurubu lehine $p<,05$ düzeyinde grupların sıralamalar ortalaması arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Yani akrabaları ile yaşayan çocuklar, babası ile yaşayan çocuklara göre aile işlevlerinin *roller* boyutunu daha sağlıklı olarak algılamaktadırlar. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>,05$).

Çizelge 40.2. Ailenin Gereken İlgiyi Gösterebilme İşlevinin Çocuğun Birlikte Yaşadığı Kişiye Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Gruplar	Anne	Baba	Akrabalar
Anne	$\bar{x}_{sıra}=70,72$	$p>,05$	$p<,01$
Baba		$\bar{x}_{sıra}=79,85$	$p>,05$
Akrabalar			$\bar{x}_{sıra}=103,68$

Çizelge 40.2’de görüldüğü üzere, ailenin *gereken ilgiyi gösterme* işlevinin çocuğun birlikte yaşadığı kişiye göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda anne ile akrabalar gurubu arasında akrabalar gurubu lehine $p<,01$ düzeyinde grupların sıralamalar ortalaması arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Yani akrabaları ile yaşayan çocuklar, annesi ile yaşayan çocuklara göre aile işlevlerinin *gereken ilgiyi gösterme* boyutunu daha sağlıklı olarak algılamaktadırlar. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>,05$).

Çizelge 41. Aile İşlevlerinin Ayrılan Ebeveyni Görme Sıklığına Göre Farklılaşım Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

<i>f</i> , $\bar{x}$ ve <i>ss</i> Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Gruplar	<i>N</i>	$\bar{x}$	<i>ss</i>	Var. K.	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Problem Çözme	Haf. enaz birkaç gün	51	1,87	0,55	G.Arası	,86	3	,29	,835	,477
	Ayda birkaç gün	31	1,97	0,55	G.İçi	50,74	147	,34		
	Yılda birkaç gün	32	1,97	0,60	Toplam	51,61	150			
	Hiç Görmüyor	37	2,07	0,66						
	Toplam	151	1,96	0,59						
İletişim	Haf. enaz birkaç gün	51	2,00	0,44	G.Arası	2,49	3	,83	3,601	,015
	Ayda birkaç gün	31	2,16	0,44	G.İçi	33,84	147	,23		
	Yılda birkaç gün	32	2,09	0,43	Toplam	36,33	150			
	Hiç Görmüyor	37	2,33	0,59						
	Toplam	151	2,13	0,49						
Roller	Haf. enaz birkaç gün	51	1,78	0,35	G.Arası	2,17	3	,73	3,099	,029
	Ayda birkaç gün	31	1,87	0,44	G.İçi	34,37	147	,23		
	Yılda birkaç gün	32	1,94	0,52	Toplam	36,55	150			
	Hiç Görmüyor	37	2,09	0,62						
	Toplam	151	1,91	0,49						
Duygusal Tepki Verme	Haf. enaz birkaç gün	51	1,82	0,44	G.Arası	2,42	3	,81	2,339	,076
	Ayda birkaç gün	31	1,91	0,42	G.İçi	50,70	147	,35		
	Yılda birkaç gün	32	1,92	0,69	Toplam	53,12	150			
	Hiç Görmüyor	37	2,15	0,77						
	Toplam	151	1,94	0,60						
Gereken İlgiyi Gösterme	Haf. enaz birkaç gün	51	2,03	0,52	G.Arası	,27	3	,09	,364	,779
	Ayda birkaç gün	31	2,10	0,40	G.İçi	35,97	147	,25		
	Yılda birkaç gün	32	2,04	0,41	Toplam	36,24	150			
	Hiç Görmüyor	37	2,13	0,60						
	Toplam	151	2,07	0,49						
Davranış Kontrolü	Haf. enaz birkaç gün	51	1,75	0,37	G.Arası	,33	3	,11	,718	,543
	Ayda birkaç gün	31	1,75	0,33	G.İçi	22,66	147	,15		
	Yılda birkaç gün	32	1,83	0,36	Toplam	23	150			
	Hiç Görmüyor	37	1,85	0,48						
	Toplam	151	1,79	0,39						
Genel Fonksiyonlar	Haf. enaz birkaç gün	51	1,66	0,40	G.Arası	1,13	3	,38	1,289	,280
	Ayda birkaç gün	31	1,83	0,47	G.İçi	43,12	147	,29		
	Yılda birkaç gün	32	1,73	0,55	Toplam	44,25	150			
	Hiç Görmüyor	37	1,87	0,73						
	Toplam	151	1,76	0,54						

Çizelge 41’de görüldüğü üzere, aile işlevlerinin ayrılan ebeveyni görme sıklığına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda ölçeğin problem çözme ($F=,855$; $p>,05$), duygusal tepki verebilme ($F=2,339$; $p>,05$), gereken ilgiyi gösterme ($F=,364$; $p>,05$), davranış kontrolü ($F=,543$; $p>,05$) ve genel fonksiyonlar ($F=1,289$; $p>,05$) boyutlarında grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır. Ancak aile değerlendirme ölçeğinin *iletişim* ($F=3,601$; $p<,05$) ve *roller* ($F=3,09$; $p>,05$)

boyutlarında ise grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur.

Bu sonucunun ardından farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlerine geçilmiştir. Hangi post-hoc tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle varyansların homojenliği denetlenmiş, varyansların iletişim boyutunda ($L=,359$; $p>,05$) homojen olduğu; ancak roller boyutunda ($L=4,094$; $p<,01$) homojen olmadığı görülmüştür. Bu nedenle varyansın homojen olduğu durumlarda Scheffe testi ve varyansın homojen olmadığı durumlarda ise Tamhane's T2 testi tercih edilmiş ve sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 41.1. Ailenin İletişim İşlevinin Ayrılan Ebeveyni Görme Sıklığına Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Scheffe Testi Sonuçları

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
Haftada birkaç gün	Ayda birkaç gün	-0,16	0,11	,519
	Yılda birkaç gün	-0,09	0,11	,886
	Hiç Görmüyor	-0,33	0,10	,018
Ayda birkaç gün	Haftada birkaç gün	0,16	0,11	,519
	Yılda birkaç gün	0,08	0,12	,937
	Hiç Görmüyor	-0,17	0,12	,558
Yılda birkaç gün	Haftada birkaç gün	0,09	0,11	,886
	Ayda birkaç gün	-0,08	0,12	,937
	Hiç Görmüyor	-0,25	0,12	,214
Hiç Görmüyor	Haftada birkaç gün	0,33	0,10	,018
	Ayda birkaç gün	0,17	0,12	,558
	Yılda birkaç gün	0,25	0,12	,214

Çizelge 41.1'de görüldüğü üzere, ailenin *iletişim* işlevinin ayrılan ebeveyni görme sıklığına göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan Scheffe analizi sonucunda söz konusu farklılığın ayrılan ebeveynini hiç görmeyen grupla haftada enaz birkaç gün gören grup arasında, ebeveynini hiç görmeyenler grubu lehine $p<,05$ düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Yani evden ayrılan ebeveynini hiç görmeyen çocuklar, haftada enaz birkaç gün görenlere göre aile işlevlerini *iletişim* boyutunda daha sağlıklı olarak algılamaktadırlar. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>,05$).

Çizelge 41.2. Ailenin Roller İşlevinin Ayrılan Ebeveyni Görme Sıklığına Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Tamhane's T2 Testi Sonuçları

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
Haftada birkaç gün	Ayda birkaç gün	-0,088	0,093	0,92
	Yılda birkaç gün	-0,166	0,104	0,52
	Hiç Görmüyor	-0,311	0,114	0,04
Ayda birkaç gün	Haftada birkaç gün	0,088	0,093	0,92
	Yılda birkaç gün	-0,078	0,121	0,98
	Hiç Görmüyor	-0,223	0,130	0,43
Yılda birkaç gün	Haftada birkaç gün	0,166	0,104	0,52
	Ayda birkaç gün	0,078	0,121	0,98
	Hiç Görmüyor	-0,145	0,138	0,87
Hiç Görmüyor	Haftada birkaç gün	0,311	0,114	0,04
	Ayda birkaç gün	0,223	0,130	0,43
	Yılda birkaç gün	0,145	0,138	0,87

Çizelge 41.2’de görüldüğü üzere, ailenin *roller* işlevinin ayrılan ebeveyni görme sıklığına göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan Tamhane’s T2 analizi sonucunda söz konusu farklılığın ayrılan ebeveynini hiç görmeyen grupla haftada enaz birkaç gün gören grup arasında, ebeveynini hiç görmeyenler gurubu lehine $p<,05$ düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Yani evden ayrılan ebeveynini hiç görmeyen çocuklar, haftada enaz birkaç gün görenlere göre aile işlevlerini *roller* boyutunda daha sağlıklı olarak algılamaktadırlar. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>,05$).

Çizelge 42. Aile İşlevlerinin Annenin Tutumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	χ^2	sd	p
Problem Çözme	Güvenverici/Destekleyici	111	70,17	16,261	3	,001
	Baskıcı/Otoriter	12	117,29			
	İlgisiz/Umursamaz	18	70,75			
	Aşırı Koruyucu	10	100,60			
	Toplam	151				
İletişim	Güvenverici/Destekleyici	111	68,77	12,790	3	,005
	Baskıcı/Otoriter	12	105,79			
	İlgisiz/Umursamaz	18	87,89			
	Aşırı Koruyucu	10	99,10			
	Toplam	151				
Roller	Güvenverici/Destekleyici	111	70,19	10,849	3	,013
	Baskıcı/Otoriter	12	111,50			
	İlgisiz/Umursamaz	18	82,58			
	Aşırı Koruyucu	10	86,05			
	Toplam	151				
Duygusal Tepki Verme	Güvenverici/Destekleyici	111	71,44	6,314	3	,097
	Baskıcı/Otoriter	12	99,96			
	İlgisiz/Umursamaz	18	79,25			
	Aşırı Koruyucu	10	92,00			
	Toplam	151				
Gereken İlgiyi Gösterme	Güvenverici/Destekleyici	111	71,68	5,566	3	,135
	Baskıcı/Otoriter	12	96,96			
	İlgisiz/Umursamaz	18	89,31			
	Aşırı Koruyucu	10	74,85			
	Toplam	151				
Davranış Kontrolü	Güvenverici/Destekleyici	111	72,56	6,816	3	,078
	Baskıcı/Otoriter	12	94,92			
	İlgisiz/Umursamaz	18	70,19			
	Aşırı Koruyucu	10	101,90			
	Toplam	151				
Genel Fonksiyonlar	Güvenverici/Destekleyici	111	68,32	17,787	3	,000
	Baskıcı/Otoriter	12	115,42			
	İlgisiz/Umursamaz	18	81,19			
	Aşırı Koruyucu	10	104,65			
	Toplam	151				

Çizelge 42’de görüldüğü üzere aile işlevlerinin annenin tutumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis-H testi sonucunda ölçeğin duygusal tepki verebilme ($X^2=6,314$; $p>,05$), gereken ilgiyi gösterme ($X^2=5,566$; $p>,05$) ve davranış kontrolü ($X^2=6,816$; $p>,05$) boyutlarında grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır. Ancak problem çözme ($X^2=,928$; $p>,05$), iletişim ($X^2=3,016$; $p>,05$), roller ($X^2=,804$; $p>,05$) ve genel fonksiyonlar ($X^2=,269$; $p>,05$) boyutlarında grupların sıralamalar ortalamaları

arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Bu sonucunun ardından farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Mann Whitney-U analizlerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 42.1. Ailenin Problem Çözme İşlevinin Annenin Tutumuna Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Gruplar	Güvenverici Destekleyici	Baskıcı Otoriter	İlgisiz Umursamaz	Aşırı Koruyucu
Güvenverici/Destekleyici	$\bar{x}_{sıra}=70,17$	$p<,001$	$p>,05$	$p<,05$
Baskıcı/Otoriter		$\bar{x}_{sıra}=117,29$	$p<,05$	$p>,05$
İlgisiz/Umursamaz			$\bar{x}_{sıra}=70,75$	$p>,05$
Aşırı Koruyucu				$\bar{x}_{sıra}=100,60$

Çizelge 42.1’de görüldüğü üzere, ailenin *problem çözme* işlevinin annenin tutumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda güvenverici-destekleyici ile baskıcı-otoriter gruplar arasında baskıcı-otoriter gurubu lehine $p<,001$ düzeyinde; güvenverici-destekleyici ile aşırı koruyucu gruplar arasında aşırı koruyucu gurubu lehine $p<,05$ düzeyinde ve baskıcı-otoriter ile ilgisiz-umursamaz grupları arasında baskıcı-otoriter gurubu lehine $p<,05$ düzeyinde grupların sıralamalar ortalaması arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Yani annesinin tutumunu baskıcı-otoriter ve aşırı koruyucu tanımlayan çocuklar, güven verici-destekleyici tanımlayanlara göre ve annesini tutumunu baskıcı-otoriter olarak tanımlayan çocuklar, ilgisiz-umursamaz tanımlayanlara göre aile işlevlerinin *problem çözme* boyutunu daha sağlıklı olarak algılamaktadırlar. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>,05$).

Çizelge 42.2. Ailenin İletişim İşlevinin Annenin Tutumuna Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Gruplar	Güvenverici Destekleyici	Baskıcı Otoriter	İlgisiz Umursamaz	Aşırı Koruyucu
Güvenverici/Destekleyici	$\bar{x}_{sıra}=68,77$	$p<,01$	$p>,05$	$p<,05$
Baskıcı/Otoriter		$\bar{x}_{sıra}=105,79$	$p>,05$	$p>,05$
İlgisiz/Umursamaz			$\bar{x}_{sıra}=87,89$	$p>,05$
Aşırı Koruyucu				$\bar{x}_{sıra}=99,10$

Çizelge 42.2’de görüldüğü üzere, ailenin *iletişim* işlevinin annenin tutumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda güvenverici-destekleyici ile baskıcı-otoriter gruplar arasında baskıcı-otoriter gurubu lehine $p<,01$ düzeyinde ve güvenverici-destekleyici ile aşırı koruyucu gruplar arasında aşırı koruyucu gurubu lehine $p<,05$ düzeyinde grupların sıralamalar ortalaması arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Yani annesinin tutumunu baskıcı-otoriter ve aşırı koruyucu tanımlayan çocuklar, güven verici-destekleyici tanımlayanlara göre aile işlevlerinin *iletişim* boyutunu daha sağlıklı olarak algılamaktadırlar. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>,05$).

Çizelge 42.3. Ailenin Roller İşlevinin Annenin Tutumuna Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Gruplar	Güvenverici Destekleyici	Baskıcı Otoriter	İlgisiz Umursamaz	Aşırı Koruyucu
Güvenverici/Destekleyici	$\bar{x}_{sıra}=70,19$	$p<,01$	$p>,05$	$P>,05$
Baskıcı/Otoriter		$\bar{x}_{sıra}=111,5$	$p>,05$	$p>,05$
İlgisiz/Umursamaz			$\bar{x}_{sıra}=82,58$	$p>,05$
Aşırı Koruyucu				$\bar{x}_{sıra}=86,05$

Çizelge 42.3’te görüldüğü üzere, ailenin *roller* işlevinin annenin tutumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda güvenverici-destekleyici ile baskıcı-otoriter grupları arasında, baskıcı-otoriter gurubu lehine $p<,01$ düzeyinde grupların sıralamalar ortalaması arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Yani annesinin tutumunu baskıcı-otoriter olarak tanımlayan çocuklar, güven verici-destekleyici tanımlayanlara göre aile işlevlerinin *roller* boyutunu daha sağlıklı olarak algılamaktadırlar. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>,05$).

Çizelge 42.4. Ailenin Genel Fonksiyonlar İşlevinin Annenin Tutumuna Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Gruplar	Güvenverici Destekleyici	Baskıcı Otoriter	İlgisiz Umursamaz	Aşırı Koruyucu
Güvenverici/Destekleyici	$\bar{x}_{sıra}=68,32$	$p<,001$	$p>,05$	$p<,01$
Baskıcı/Otoriter		$\bar{x}_{sıra}=115,42$	$p>,05$	$p>,05$
İlgisiz/Umursamaz			$\bar{x}_{sıra}=81,19$	$p>,05$
Aşırı Koruyucu				$\bar{x}_{sıra}=104,65$

Çizelge 42.4'te görüldüğü üzere, ailenin *genel fonksiyonlar* işlevinin annenin tutumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda güvenverici-destekleyici ile baskıcı-otoriter grupları arasında baskıcı-otoriter gurubu lehine $p<,001$ düzeyinde ve güvenverici-destekleyici ile aşırı koruyucu gruplar arasında aşırı koruyucu gurubu lehine $p<,01$ düzeyinde grupların sıralamalar ortalaması arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Yani annesinin tutumunu baskıcı-otoriter ve aşırı koruyucu tanımlayan çocuklar, güven verici-destekleyici tanımlayanlara göre aile işlevlerinin *genel fonksiyonlar* boyutunu daha sağlıklı olarak algılamaktadırlar. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>,05$).

Çizelge 43. Aile İşlevlerinin Babanın Tutumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	χ^2	sd	p
Problem Çözme	Güvenverici/Destekleyici	75	65,34	11,803	3	,008
	Baskıcı/Otoriter	22	92,11			
	İlgisiz/Umursamaz	46	88,02			
	Aşırı Koruyucu	8	62,50			
	Toplam	151				
İletişim	Güvenverici/Destekleyici	75	67,59	6,915	3	,075
	Baskıcı/Otoriter	22	86,80			
	İlgisiz/Umursamaz	46	86,08			
	Aşırı Koruyucu	8	67,19			
	Toplam	151				
Roller	Güvenverici/Destekleyici	75	63,94	17,570	3	,001
	Baskıcı/Otoriter	22	84,36			
	İlgisiz/Umursamaz	46	95,40			
	Aşırı Koruyucu	8	54,50			
	Toplam	151				
Duygusal Tepki Verme	Güvenverici/Destekleyici	75	69,03	8,442	3	,038
	Baskıcı/Otoriter	22	80,82			
	İlgisiz/Umursamaz	46	88,98			
	Aşırı Koruyucu	8	53,44			
	Toplam	151				
Gereken İlgiyi Gösterme	Güvenverici/Destekleyici	75	72,43	6,309	3	,097
	Baskıcı/Otoriter	22	90,18			
	İlgisiz/Umursamaz	46	79,77			
	Aşırı Koruyucu	8	48,81			
	Toplam	151				
Davranış Kontrolü	Güvenverici/Destekleyici	75	66,03	13,768	3	,003
	Baskıcı/Otoriter	22	92,11			
	İlgisiz/Umursamaz	46	88,98			
	Aşırı Koruyucu	8	50,56			
	Toplam	151				
Genel Fonksiyonlar	Güvenverici/Destekleyici	75	68,33	9,217	3	,027
	Baskıcı/Otoriter	22	85,77			
	İlgisiz/Umursamaz	46	87,95			
	Aşırı Koruyucu	8	52,31			
	Toplam	151				

Çizelge 43'te görüldüğü üzere aile işlevlerinin babanın tutumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis-H testi sonucunda ölçeğin iletişim ($X^2=6,915$; $p>,05$) ve gereken ilgiyi gösterme ($X^2=6,309$; $p>,05$) boyutlarında grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır. Ancak *problem çözme* ($X^2=11,803$; $p<,01$), *roller* ($X^2=12,507$; $p<,01$) *duygusal tepki verebilme* ($X^2=8,442$; $p<,05$), *davranış kontrolü* ($X^2=13,768$; $p<,01$) ve *genel fonksiyonlar* ($X^2=9,217$; $p<,05$) boyutlarında grupların sıralamalar ortalamaları

arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Bu sonucunun ardından farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Mann Whitney-U analizlerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 43.1. Ailenin Problem Çözme İşlevinin Babanın Tutumuna Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Gruplar	Güvenverici Destekleyici	Baskıcı Otoriter	İlgisiz Umursamaz	Aşırı Koruyucu
Güvenverici/Destekleyici	$\bar{x}_{sıra}=65,34$	$p<,05$	$p<,01$	$p>,05$
Baskıcı/Otoriter		$\bar{x}_{sıra}=92,11$	$p>,05$	$p>,05$
İlgisiz			$\bar{x}_{sıra}=88,02$	$p>,05$
Aşırı Koruyucu				$\bar{x}_{sıra}=62,50$

Çizelge 43.1’de görüldüğü üzere, ailenin *problem çözme* işlevinin babanın tutumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda güvenverici-destekleyici ile baskıcı-otoriter grupları arasında baskıcı-otoriter gurubu lehine $p<,05$ düzeyinde ve güvenverici-destekleyici ile ilgisiz-umursamaz gruplar arasında ilgisiz-umursamaz gurubu lehine $p<,01$ düzeyinde grupların sıralamalar ortalaması arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Yani babasının tutumunu baskıcı-otoriter ve ilgisiz-umursamaz tanımlayan çocuklar, güven verici-destekleyici tanımlayanlara göre aile işlevlerinin *problem çözme* boyutunu daha sağlıklı olarak algılamaktadırlar. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>,05$).

Çizelge 43.2. Ailenin Roller İşlevinin Babanın Tutumuna Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Gruplar	Güvenverici Destekleyici	Baskıcı Otoriter	İlgisiz Umursamaz	Aşırı Koruyucu
Güvenverici/Destekleyici	$\bar{x}_{sıra}=63,94$	$p<,05$	$p<,001$	$p>,05$
Baskıcı/Otoriter		$\bar{x}_{sıra}=84,36$	$p>,05$	$p>,05$
İlgisiz			$\bar{x}_{sıra}=95,40$	$p<,05$
Aşırı Koruyucu				$\bar{x}_{sıra}=54,50$

Çizelge 43.2’de görüldüğü üzere, ailenin *roller* işlevinin babanın tutumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda güvenverici-destekleyici ile baskıcı-otoriter grupları arasında baskıcı-

otoriter gurubu lehine $p<,05$ düzeyinde; güvenverici-destekleyici ile ilgisiz-umursamaz gruplar arasında ilgisiz-umursamaz gurubu lehine $p<,001$ düzeyinde ve ilgisiz-umursamaz ile aşırı koruyucu gruplar arasında ilgisiz-umursamaz gurubu lehine $p<,05$ düzeyinde grupların sıralamalar ortalaması arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Yani babasının tutumunu baskıcı-otoriter ve ilgisiz-umursamaz tanımlayan çocuklar, güven verici-destekleyici tanımlayanlara göre ve babasının tutumunu ilgisiz-umursamaz olarak tanımlayan çocuklar, aşırı koruyucu tanımlayanlara göre aile işlevlerinin *roller* boyutunu daha sağlıklı olarak algılamaktadırlar. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>,05$).

Çizelge 43.3. Ailenin Duygusal Tepki Verebilme İşlevinin Babanın Tutumuna Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Gruplar	Güvenverici Destekleyici	Baskıcı Otoriter	İlgisiz Umursamaz	Aşırı Koruyucu
Güvenverici/Destekleyici	$\bar{x}_{sıra}=69,03$	$p>,05$	$p<,05$	$p>,05$
Baskıcı/Otoriter		$\bar{x}_{sıra}=80,82$	$p>,05$	$p>,05$
İlgisiz			$\bar{x}_{sıra}=88,98$	$p<,05$
Aşırı Koruyucu				$\bar{x}_{sıra}=53,44$

Çizelge 43.3'te görüldüğü üzere, ailenin *duygusal tepki verebilme* işlevinin babanın tutumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda güvenverici-destekleyici ile ilgisiz-umursamaz gruplar arasında ilgisiz-umursamaz gurubu lehine $p<,05$ düzeyinde ve ilgisiz-umursamaz ile aşırı koruyucu gruplar arasında ilgisiz-umursamaz gurubu lehine $p<,05$ düzeyinde grupların sıralamalar ortalaması arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Yani babasının tutumunu ilgisiz-umursamaz olarak tanımlayan çocuklar, güven verici-destekleyici ve aşırı koruyucu tanımlayanlara göre aile işlevlerinin *duygusal tepki verebilme* boyutunu daha sağlıklı olarak algılamaktadırlar. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>,05$).

Çizelge 43.4. Ailenin Davranış Kontrolü İşlevinin Babanın Tutumuna Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Gruplar	Güvenverici Destekleyici	Baskıcı Otoriter	İlgisiz Umursamaz	Aşırı Koruyucu
Güvenverici/Destekleyici	$\bar{x}_{sıra}=66,03$	$p<,05$	$p<,01$	$p>,05$
Baskıcı/Otoriter		$\bar{x}_{sıra}=92,11$	$p>,05$	$p<,05$
İlgisiz			$\bar{x}_{sıra}=88,98$	$p<,05$
Aşırı Koruyucu				$\bar{x}_{sıra}=50,56$

Çizelge 43.4’te görüldüğü üzere, ailenin *davranış kontrolü* işlevinin babanın tutumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda güvenverici-destekleyici ile baskıcı-otoriter gruplar arasında baskıcı-otoriter gurubu lehine $p<,05$ düzeyinde, güvenverici-destekleyici ile ilgisiz-umursamaz gruplar arasında ilgisiz-umursamaz gurubu lehine $p<,01$ düzeyinde, baskıcı-otoriter ile aşırı koruyucu gruplar arasında aşırı hoşgörülü gurubu lehine $p<,05$ düzeyinde ve ilgisiz-umursamaz ile aşırı koruyucu gruplar arasında ilgisiz-umursamaz gurubu lehine $p<,05$ düzeyinde grupların sıralamalar ortalaması arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Yani babasının tutumunu ilgisiz-umursamaz ve baskıcı-otoriter olarak tanımlayan çocuklar, güven verici-destekleyici ve aşırı koruyucu tanımlayanlara göre aile işlevlerinin *davranış kontrolü* boyutunu daha sağlıklı olarak algılamaktadırlar. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>,05$).

Çizelge 43.5. Ailenin Genel Fonksiyonlar İşlevinin Babanın Tutumuna Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Gruplar	Güvenverici Destekleyici	Baskıcı Otoriter	İlgisiz Umursamaz	Aşırı Koruyucu
Güvenverici/Destekleyici	$\bar{x}_{sıra}=68,33$	$p>,05$	$p<,05$	$p>,05$
Baskıcı/Otoriter		$\bar{x}_{sıra}=85,77$	$p>,05$	$p>,05$
İlgisiz			$\bar{x}_{sıra}=87,95$	$p<,05$
Aşırı Koruyucu				$\bar{x}_{sıra}=52,31$

Çizelge 43.5’te görüldüğü üzere, ailenin *genel fonksiyonlar* işlevinin babanın tutumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda güvenverici-destekleyici ile ilgisiz-umursamaz gruplar

arasında ilgisiz-umursamaz gurubu lehine $p<,05$ düzeyinde ve ilgisiz-umursamaz ile aşırı koruyucu gruplar arasında ilgisiz-umursamaz gurubu lehine $p<,05$ düzeyinde grupların sıralamalar ortalaması arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Yani babasının tutumunu ilgisiz-umursamaz olarak tanımlayan çocuklar, güven verici-destekleyici ve aşırı koruyucu tanımlayanlara göre aile işlevlerinin *genel fonksiyonlar* boyutunu daha sağlıklı olarak algılamaktadırlar. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>,05$).

BÖLÜM V: SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde, anne ve babası boşanmış ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin algıladıkları aile işlevlerinin düzeyi ve aile işlevlerinin bazı değişkenlere göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin sonuçlar ve bu sonuçlar doğrultusunda geliştirilen öneriler aşağıda sunulmuştur.

5.1. Sonuçlar ve Tartışma

Araştırmanın bulgularına göre örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin aile işlevlerinin düzeyi değerlendirildiğinde, anne babası boşanmış çocukların ailelerinin *iletişim* ve *duygusal tepki verebilme* işlevlerini sağlıklı; problem çözme, roller, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar işlevlerini ise sağlıklı olarak algıladıkları saptanmıştır.

Bu sonuçlar anne-babası boşanmış çocukların aile içi iletişimi kapalı ve dolaylı olarak nitelendirdiklerini, aile üyeleri arasında etkili bir iletişim olmadığını ve aile üyelerinin her tür durumda hissettiklerini ifade etmede güçlük yaşadığını düşündürmektedir.

Araştırma bulgularına göre aile işlevleri anne-babanın medeni durumu açısından değerlendirildiğinde, ailenin problem çözme, roller ve davranış kontrolü işlevleri ile ebeveynin medeni durumu arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Ancak ailenin *iletişim*, *duygusal tepki verebilme*, *gereken ilgiyi gösterme* ve *genel fonksiyonlar* işlevlerinde ebeveyni boşanmış çocukların lehine farklılık anlamlı bulunmuştur. Bu sonuçlara göre anne babası boşanmış çocukların, ebeveyni evli olanlara göre ailelerinin iletişim, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme ve genel fonksiyonlar işlevlerini daha sağlıklı algıladıkları söylenebilir.

Aile işlevlerini medeni durum açısından ele alan çalışmalar incelendiğinde, Bulut (1990) çalışmasında boşanma sürecinde olan çiftlerin, normal evlilik sürecinde olanlara göre aile işlevleri ortalamalarının daha yüksek olduğu belirtmiştir. Mete (2005)'in "Lise son sınıf öğrencilerinin empatik becerileri ile aile işlevleri arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi" konulu araştırmasında ebeveyni boşanmış

çocukların, ebeveyniyle birlikte yaşayanlara göre davranış kontrolü boyutunda daha sağlıklı oldukları görülmüştür. Karakoyun (2011)'un İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin atılganlık düzeyleri ile aile işlevleri arasındaki ilişkinin sosyo demografik değişkenler açısından incelenmesi'' konulu çalışmasında ise aile işlevlerinin hiçbir boyutunda anne-babanın medeni durumuna göre anlamlı düzeyde farklılığa rastlanmamıştır. Yukarıdaki çalışmaların sonuçları bu araştırmanın bulgularıyla örtüşmemektedir. Bu durumun nedeni olarak Bulut (1990) ve Mete (2005)'nin örneklem gruplarının farklı olmasından; Karakoyun (2011)'un çalışmasında ise örneklem grubunun sadece 8. sınıfları içermesi ve ebeveyni evli (%92,8), ebeveyni boşanmış (%7,2) öğrenci oranları arasındaki dengesizlikten kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın bulgularına göre aile işlevleri öğrencilerin cinsiyetleri açısından değerlendirildiğinde, ailenin iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar işlevleri ile ebeveyni boşanmış çocukların cinsiyetleri arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır. Ancak ailenin *problem çözme* işlevinde kızların lehine farklılık anlamlı bulunmuştur Bu sonuçlardan hareketle kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre ailelerinin problem çözme işlevini daha sağlıklı algıladıkları söylenebilir.

Kumbasar ve Bulut (1997)'un çalışmasında erkeklerin, ailelerini, işlevlerini yerine getirme bakımından kızlara göre problem çözme, iletişim, roller ve duygusal tepki verebilme alt boyutlarında daha sağlıklı olarak değerlendirdikleri bulunmuştur. Doğan (2006) yaptığı çalışmada erkekler kızlara göre ailenin roller işlevini daha sağlıklı algılamakta; davranış kontrolü işlevini ise daha sağlıklı algılamaktadır. Yüksel (2009) ise çalışmasında genel olarak kızların aile işlevlerinin erkeklere göre daha sağlıklı olduğu sonucuna varmıştır. Karakoyun (2011) çalışmasında erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla aile işlevleri alt boyutlarından roller, gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrolünde daha yüksek oranda sağlıklı işlevlere sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır. Çakıcı (2006)'nın farklı sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerle yaptığı çalışmada, çocuğun cinsiyeti ile aile işlevleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Yukarıda bahsedilen çalışmalar incelendiğinde genel olarak, erkeklerin kızlara göre ailelerinin işlevlerini daha sağlıklı olarak değerlendirdiği görülmektedir. Bu çalışmada ise kızlarla erkekler arasında sadece ailenin problem çözme işlevinde anlamlı farklılık olduğu ve kızların erkeklere göre ailenin bu işlevini daha sağlıklı olarak

değerlendirdiği saptanmıştır. Bu durum araştırmanın bulgularıyla örtüşmemektedir. Bu durumun araştırmanın örneklem gruplarının farklı olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Çünkü bu çalışmada cinsiyet değişkeni açısından aile işlevleri sadece ebeveyni boşanmış öğrenciler üzerinde araştırılmıştır.

Araştırmanın bulgularına göre öğrencilerin yaşları aile işlevleri açısından değerlendirildiğinde, ailenin iletişim, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar işlevlerindeki farklılık anlamlı bulunmamıştır. Ancak ailenin *problem çözme* ve *roller* işlevleri ile öğrencilerin yaşları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Söz konusu farklılığın 13 yaş ile 14 yaş ve üstü grubu arasında 14 yaş ve üstündeki çocuklar lehine anlamlı bulunmuştur. Bu sonuçlara göre anne babası boşanmış 14 yaş ve üstündeki çocukların, 13 yaşındaki çocuklara göre ailelerinin problem çözme ve roller işlevini daha sağlıklı algıladıkları söylenebilir.

Literatür incelendiğinde 12-15 yaş grubunda ebeveyni boşanmış öğrencilerin aile işlevlerini ele alan çalışmalara rastlanmamıştır; ancak benzer çalışmalar incelendiğinde, Kumbasar ve Bulut (1997)'un uyum bozukluğu olan üniversite öğrencilerinin aile işlevlerini değerlendirdikleri çalışmanın sonucunda öğrencilerin aile işlevleri ile yaşları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Günsel (2010)'ın yaptığı çalışmada ise aile işlevlerinin yaş değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur. Ailenin problem çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar işlevlerinde 26-33 yaş grubu bireylerin; roller ve gereken ilgiyi gösterme işlevlerinde ise 18-25 yaş grubu bireylerin aile işlevleri en sağlıklı işlevler olarak bulunmuştur.

Bu araştırmanın sonuçlarına göre ailenin problem çözme ve iletişim işlevini 14 yaş ve üstündeki ebeveyni boşanmış çocukların daha sağlıklı değerlendirmesi ergenlik döneminin etkilerini düşündürmektedir. Ergenlik dönemi bireyin daha çok yaşlılarıyla birlikte olduğu, aileden yavaş yavaş kopmaya başladığı, kendi fikir ve isteklerini kabul etmediklerinde anne-babasıyla anlaşmazlık yaşadığı dönemdir. 14 yaşındaki birey artık ergenlik dönemine girmiş, bir yandan ergenlik dönemine has sorunlarla uğraşırken ve bu dönemin getirdiği değişiklere uyum sağlamaya çalışırken diğer yandan anne-babasının boşanmasına ve boşanmanın hayatında getirdiği değişikliklere uyum

sağlamaya çalışmaktadır. Dolayısıyla daha tepkisel davranmakta ve olaylara daha eleştirel yaklaşmaktadır.

Araştırma bulgularına göre aile işlevlerinin öğrencilerin doğum sıralarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmüştür. Aile işlevlerinin farklı değişkenlerle ele alındığı çalışmalar incelendiğinde, Kılıçaslan (2001)'in çalışmasında da aile işlevleri ile kardeşlerin doğum sırası arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ancak, Doğan (2006)'nın yaptığı çalışmada aile işlevlerinin doğum sırasına göre iletişim ve duygusal tepki verebilme boyutlarında anlamlı düzeyde farklılaştığı; iletişim işlevi açısından tek çocuklar ile ortanca ve sonuncu çocuklar arasında; aynı şekilde duygusal tepki verebilme işlevi açısından tek çocuklar ile birinci ve ortanca çocuklar arasında anlamlı farklılık bulunmuştur.

Doğum sırası değişkeni açısından bu çalışmanın sonuçları Doğan (2006)'nın “Genel lise öğrencilerinin aile işlevlerinin ve denetim odaklarının incelenmesi” konulu çalışmasıyla örtüşmemektedir. Bunda örneklem gruplarının farklı olmasının etkili olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada aile işlevlerinin öğrencilerin kardeş sayılarına göre farklılaşmadığı görülmüştür. Buna karşılık İşmen (2004)'in çalışmasında kardeş sayısı arttıkça duygusal tepki verebilme puanlarında da sağlıksız yönde artışın olduğu, Doğan (2006)'nın yaptığı çalışmada tek çocukların kardeşleri olanlara göre ailenin iletişim ve duygusal tepki verebilme işlevlerini daha sağlıklı algıladıkları, Karakoyun (2011)'un yaptığı çalışmada ise iletişim, duygusal tepki verebilme ve genel işlevlerde kardeş sayısı çok olan çocukların kardeş sayısı az olanlara göre iletişim ve duygusal tepki verebilme boyutlarını daha sağlıksız algıladıkları görülmüştür. Yukarıda ele alınan her üç çalışmada kardeş sayısı arttıkça ailenin işlevlerine ilişkin sağlıksız algılama da artmaktadır. Bu araştırmanın kardeş sayısı değişkenine ilişkin bulguları yukarıda ele alınan çalışmalarla örtüşmemektedir, bu farklılığın oluşmasında boşanma değişkeninin etkili olduğu düşünülmektedir.

Araştırma bulgularına göre anne-babası boşanmış çocukların aile işlevleri ile aile yapıları arasındaki farklılık anlamlı görülmemiştir. Ancak geniş aileden gelen çocukların aile işlevleri ortalamaları çekirdek aileden gelen çocuklarınkine göre daha yüksek (sağlıksız) bulunmuştur. Bu sonuca göre ailenin çekirdek ya da geniş aile

olmasının, çocukların aile işlevlerini değerlendirmelerinde etkili olmadığı söylenebilir. Çakıcı (2006)'nın çalışmasında da aile işlevleri ailenin yapısına göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

Araştırma bulgularına göre annenin eğitim düzeyi açısından aile işlevleri değerlendirildiğinde, ailenin problem çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme ve genel fonksiyonlar işlevlerindeki farklılık anlamlı bulunmamıştır. Ancak ailenin *roller* ve *davranış kontrolü* işlevleri ile annenin eğitim düzeyi arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Yapılan analizler sonucunda annesi ilkokul mezunu olan ve hiç okula gitmeyen ebeveyni boşanmış çocukların, annesi lise mezunu olanlara göre ailelerinin *roller* işlevini ve annesi ilkokul mezunu olan ve hiç okula gitmeyen ebeveyni boşanmış çocukların, annesi ortaokul ve lise mezunu olanlara göre ailelerinin *davranış kontrolü* işlevini daha sağlıklı algıladıkları söylenebilir.

Annenin eğitim düzeyini konu alan çalışmalar incelendiğinde, Kılıçaslan (2001), annenin eğitim düzeyi arttıkça ailenin duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrolü işlevlerinin daha sağlıklı algılandığını belirtmiştir. İşmen (2004)'in yaptığı araştırmada roller, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü alt boyutlarında anlamlı farklılığın bulunduğu, ilkokul mezunu ebeveynlerin ailelerini bu işlevlerde daha sağlıklı algıladıkları görülmüştür. Çakıcı (2006)'nın çalışmasında duygusal tepki verebilme boyutu açısından ortaokul mezunu olan annelerin; roller boyutu açısından ise alt sosyo-ekonomik düzeydeki lise ve üst sosyoekonomik düzeydeki ortaokul mezunu annelerin diğer öğrenim durumundaki annelere göre daha sağlıklı işlevler gösterdikleri belirlenmiştir. Günsel (2010) annenin eğitim durumu yükseldikçe aile işlevlerinin tüm boyutlarının puan ortalamalarında anlamlı düzeyde düşüş görüldüğünü ortaya koymuştur. Karakoyun (2011)'un çalışmasında problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verme, gereken ilgiyi gösterme ve genel işlevler boyutlarında anne eğitimi daha düşük seviyede olan öğrencilerin, anneleri daha yüksek seviye de eğitim alanlara göre önemli oranda daha sağlıklı işlevlere sahip oldukları bulunmuştur. Doğan (2006) ise yaptığı çalışmada aile işlevlerinin annenin eğitim düzeyine göre farklılaşmadığını bulmuştur. Araştırmanın bulgularının genel olarak yukarıdaki çalışmalarla örtüştüğü görülmektedir; ancak annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin aile işlevlerini daha sağlıklı algılamaları beklenmesine karşın bu sonuca ulaşılmamıştır.

Bu durumun annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin (%7,3) diğer gruplar içerisindeki oranının düşük olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Araştırma bulgularına göre aile işlevleri babanın eğitim düzeyi açısından değerlendirildiğinde, ailenin roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar işlevlerindeki farklılık anlamlı bulunmamıştır. Ancak ailenin *problem çözme* ve *iletişim* işlevleri ile babanın eğitim düzeyi arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Yapılan analizler sonucunda babası ilkokul mezunu olan ve babası hiç okula gitmeyen ebeveyni boşanmış çocukların, babası ortaokul, üniversite ve üstü mezunu olanlara göre, babası lise mezunu olan çocukların, babası ortaokul, üniversite ve üstü mezunu olanlara göre ailelerinin *problem çözme* işlevini daha sağlıklı algıladıkları söylenebilir. Yine bu sonuçlara göre, babası ilkokul mezunu olan ve babası hiç okula gitmeyen ebeveyni boşanmış çocukların, babası ortaokul, lise, üniversite ve üstü mezunu olanlara göre ailelerinin *iletişim* işlevini daha sağlıklı olarak algıladıkları görülmektedir. Sonuçlar değerlendirildiğinde babası lise mezunu olan çocukların babası ortaokul mezunu olanlara göre ailenin problem çözme işlevini daha sağlıklı algılamaları beklenen bir durum değildir. Ancak genel olarak babanın eğitim düzeyi arttıkça çocukların aile işlevlerine yönelik algılamaları da sağlıklı yönde artmaktadır.

Babanın eğitim düzeyi açısından ebeveyni boşanmış çocukların aile işlevlerini ele alan çalışmalara rastlanmamıştır. Ancak benzer sayılabilecek çalışmalar irdelendiğinde, Çakıcı (2006)'nın yaptığı çalışmada problem çözme boyutunda alt sosyoekonomik düzeydeki ilkokul, üst sosyoekonomik düzeydeki ortaokul; iletişim boyutunda her iki düzeyde de ortaokul, roller boyutunda her iki düzeydeki üniversite mezunu ve duygusal tepki verebilme boyutunda ise alt sosyoekonomik düzeydeki üniversite ve üst sosyoekonomik düzeydeki ilkokul mezunu babaların daha sağlıklı işlevlere sahip oldukları belirlenmiştir. Doğan (2006), babaları lise mezunu olan öğrencilerin, roller ve duygusal tepki verebilme işlevlerini babaları ilkokul mezunu olan öğrencilere göre daha sağlıklı algıladıkları saptamıştır. Karakoyun (2011) yaptığı çalışmada, iletişim ve genel işlevler boyutunda baba eğitim seviyesi düştükçe öğrencilerin daha sağlıklı işlevlere sahip olduğu; ancak ailenin diğer işlevlerinde anlamlı bir farklılaşmanın olmadığını bulmuştur. Mete (2005) ise babanın eğitim düzeyi ile aile değerlendirme ölçeğinden alınan puanlar arasında önemli bir farklılık saptanmamıştır.

Annenin mesleğine göre aile işlevleri değerlendirildiğinde, ailenin roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar işlevlerindeki farklılık anlamlı bulunmamıştır. Ancak ailenin *problem çözme* ve *iletişim* işlevlerinin annenin mesleğine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı saptanmıştır. Bu farklılık analiz edildiğinde annesi evhanımı, işçi ve esnaf olan ebeveyni boşanmış çocukların, nitelikli meslek sahibi olan annelerin çocuklarına göre ve annesi esnaf olan ebeveyni boşanmış çocuklar, memur olan annelerin çocuklarına göre ailelerinin *problem çözme* işlevini daha sağlıklı algıladıkları söylenebilir. Ayrıca annesi esnaf olan ebeveyni boşanmış çocukların, annesi evhanımı, memur, işçi ve nitelikli mesleği olan çocuklara göre ve annesi işçi olan ebeveyni boşanmış çocukların, annesi memur olan çocuklara göre ailelerinin *iletişim* işlevini daha sağlıklı algıladıkları söylenebilir.

Araştırmadan elde edilen bu sonuçlar değerlendirildiğinde annesi esnaf olan çocukların problem çözme ve iletişim boyutlarında ailelerinin işlevlerini daha sağlıklı algılaması dikkat çekicidir. Bu durum esnaf annelerin problem çözme ve iletişim konularında beceri kazanmaları için yeterince zamanlarının olmaması ve iş hayatının getirdiği ekonomik ve psikolojik zorluklarla açıklanabilir. Bu konuda yapılan diğer çalışmalar incelendiğinde, Kılıçaslan (2001)'ın araştırmasında çalışan annelerin evhanımı olan annelere göre problem çözme, roller ve genel fonksiyonlar bakımından daha sağlıklı işlevler gösterdikleri bulunmuştur. Annenin mesleğinin farklı değişkenlerle ilişkisinin araştırıldığı çalışmalar incelendiğinde, Karakuş (2003)'un ebeveyni boşanmış çocuklarla yaptığı çalışmada, annesiyle yaşayan ve annesi evhanımı olan çocukların hem depresyon düzeylerinin hem de okul başarılarının daha düşük olduğu; annesi memur olan çocukların ise depresyon puanlarının orta düzeyde, okul başarılarının ise yüksek olduğu bulunmuştur. Çakıcı (2006)'nın çalışmasında, alt ve üst sosyoekonomik düzey grupları içerisinde, annenin mesleği ile Anne Çocuk İlişkileri Ölçeği puanları arasında anlamlı bir fark bulunmazken; sosyoekonomik düzey grupları arasında alt sosyoekonomik düzeydeki her meslek grubunda olan annelerin, üst sosyoekonomik düzeydeki her meslek grubunda olan annelere göre daha sağlıklı ilişkiler gösterdikleri görülmüştür. Savi (2008), ergenlerin davranış sorunlarına ilişkin algılarında anne çalışma durumu açısından anlamlı bir farklılığa rastlamamıştır. Aydın (2009), çocukların boşanmaya uyum düzeylerinde annelerinin çalışma durumunun etkili olmadığını belirtmiştir.

Babanın mesleği açısından aile işlevleri değerlendirildiğinde, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar boyutlarındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır. Ancak ailenin *problem çözme* işlevinin babanın mesleğine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı saptanmıştır. Bu sonuçlara göre babası esnaf olan ebeveyni boşanmış çocuklar, işçi, memur ve nitelikli meslek sahibi babaların çocuklarına göre ailelerinin *problem çözme* işlevini daha sağlıklı olarak algılamaktadırlar.

Araştırma bulguları dikkate alındığında, babası esnaf olan ebeveyni boşanmış çocukların aile işlevlerinin diğer gruplara göre daha sağlıklı olması dikkat çekicidir. Çünkü araştırmacının hipotezine göre babası işsiz olan çocukların aile işlevlerini daha sağlıklı algıladıkları yönündedir; ancak babası işsiz olan gurubu diğer meslek gruplarından anlamlı düzeyde farklılaştıracak sonuçlara ulaşılmamıştır. Bu durum esnaf olan babaların iş hayatının getirdiği zorluklardan dolayı aile hayatındaki problemleri *çözme* konusunda yeterince zamanlarının olmaması ve bu konuda beceri geliştirememeleri ile açıklanabilir.

İlgili literatür incelendiğinde babanın mesleği açısından aile işlevlerini ele alan çalışmalara rastlanmamıştır. Ancak babanın mesleğinin farklı değişkenlerle ilişkisinin araştırıldığı çalışmalar incelendiğinde, Karakuş (2003) çalışmasında, babası memur olan çocukların depresyon puanlarının orta düzeyde, okul başarılarının ise yüksek olduğu bulunmuştur. Savi (2008)'nin yaptığı çalışmada babaları işçi olan ergenlerin çekingenlik, somatik şikâyetler, dikkat problemleri, içselleştirilmiş problemlere ilişkin puan ortalamalarının babaları memur, serbest çalışan ve emekli olan ergenlere göre daha yüksek olduğu; babası emekli olan ergenlerin anksiyete-depresyon, agresyon, dışsallaştırılmış sorunlar ve toplam davranış sorunları puan ortalamalarının babaları işçi, memur, serbest çalışan ergenlere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Yavuz (2009) işsiz olan öğrenci grubunun, babası çalışan ve babası emekli olan öğrenci gruplarına göre örtülü şiddet boyutunu daha fazla benimsediklerini tespit edilmiştir. Aydın (2009) ise babalarının çalışma durumunun çocukların boşanmaya uyum düzeylerinde etkili olmadığını belirtmiştir.

Algılanan gelir düzeyi açısından aile işlevleri değerlendirildiğinde, ailenin *problem çözme*, gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrolü işlevlerindeki farklılık anlamlı

bulunmamıştır. Ancak ailenin *iletişim, roller, duygusal tepki verebilme* ve *genel fonksiyonlar* işlevleri ile algılanan gelir düzeyi arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Söz konusu farklılık ailenin *iletişim, roller, duygusal tepki verebilme* ve *genel fonksiyonlar* işlevlerinde alt ve ortanın altı gurubu ile orta gurubu arasında ailesinin geliri alt ve ortanın altında olan çocuklar lehine; alt ve ortanın altı gurubu ile ortanın üstü ve üst gurubu arasında ailesinin geliri alt ve ortanın altında olan çocuklar lehine anlamlı bulunmuştur. Bu sonuçlara göre ailesinin gelir düzeyini alt ve ortanın altında algılayan ebeveyni boşanmış çocuklar, ailesinin gelirini orta ve ortanın üstü ve üst düzeyde algılayan çocuklara göre ailelerinin *iletişim, roller, duygusal tepki verebilme* ve *genel fonksiyonlar* işlevlerini daha sağlıklı olarak algılamaktadırlar. Bu durum alt gelir düzeyindeki boşanmış ailelerin iletişim, roller, duygusal tepki verebilme ve genel fonksiyonlar boyutlarında sağlıklı işlevler göstermesi, ekonomik şartlarının yetersiz olması nedeniyle boşanmış ailelerin geçim derdiyle uğraşması, aile üyelerinin birbirleriyle yeterince ilgilenememesi ve aile üyeleri arasında doğrudan ve açık bir iletişimin olmaması, aile üyelerinin rollerinin belirgin olmaması ve duygularını açıkça ifade edememeleri ile açıklanabilir.

Ebeveyni boşanmış çocukların aile işlevlerini gelir düzeyi açısından inceleyen çalışmalara rastlanmamıştır; ancak benzer çalışmalar incelendiğinde, Sertelin (2003)'nin çalışmasında ailenin ortalama aylık geliri düştükçe iletişim, duygusal tepki verebilme, roller, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel işlevler düzeylerinin sağlıklı yönde arttığı gözlenmiştir. Çakıcı(2006), alt sosyoekonomik düzeydeki ailelerin problem çözme ve gereken ilgiyi gösterme işlevleri açısından; üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin ise iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar açısından daha sağlıklı işlevler gösterdiklerini tespit etmiştir. Günsel (2010)'in çalışmasında, aile işlevlerinin tüm boyutlarında gelir düzeyi düştükçe aile işlevlerinin sağlıklı yönde arttığı gözlenmiştir. Karakoyun (2011)'nin çalışmasında öğrencilerin problem çözme, iletişim, duygusal tepki verme, genel işlevler boyutlarında alt sosyoekonomik seviyedeki öğrencilerin orta ve üst sosyoekonomik seviyedeki öğrencilere göre daha sağlıklı aile işlevlerine sahip olduğu tespit edilmiştir.

Aile işlevleri anne ve babanın hayatta olup olmaması açısından değerlendirildiğinde, ailenin problem çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme,

davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar işlevlerindeki farklılık anlamlı bulunmamıştır. Ancak ailenin *roller* işlevi ile anne ve babanın hayatta olup olmaması arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Buna göre her iki ebeveyni de sağ olan veya sadece annesi ölen ebeveyni boşanmış çocukların, sadece babası ölen çocuklara göre ailelerinin *roller* işlevini daha sağlıklı algıladıkları görülmektedir.

Bu durum her iki ebeveyni de sağ olan veya sadece annesi ölen ebeveyni boşanmış çocukların ailelerinde, ailenin kaynaklarının kullanımı, bakıp büyütme, destekleme ve kişisel gelişim sağlama, aile sistemini idare etme gibi konularda davranış kalıbı geliştirilemediği, görevlerin belirgin ve eşit olarak üyelere dağılımı ile görevlerin aile üyeleri tarafından sorumlu bir şekilde yerine getirilmediğini düşündürmektedir.

Anne-babanın sağ ya da ölü olmasını aile işlevleri açısından inceleyen çalışmalara rastlanmamıştır. Ancak ebeveynin sağ olup olmasını diğer değişkenler açısından araştıran çalışmalar incelendiğinde, Yavuz (2009) anne veya babasından birini veya her ikisini de kaybetmiş öğrenci grubunun anne ve babası ile beraber yaşayan öğrenci grubuna göre açık şiddet boyutunu daha fazla benimsediklerini ve anne veya babasından birini veya her ikisini de kaybetmiş öğrenci grubunun anne ve babası ile beraber yaşayan anne ve babası boşanmış veya ayrı yaşayan öğrenci grubuna göre örtülü şiddet boyutunu daha fazla benimsediklerini tespit etmiştir. Karakaya (2008)'nın çalışmasında, anne-babası ölü veya anne-babadan biri ölü olan öğrencilerin anne-babası sağ olan öğrencilere göre örtülü şiddet boyutunu daha çok benimsedikleri görülmüştür.

Araştırmanın bulgularına göre aile işlevleri ile ebeveyn boşandığında çocuğun bulunduğu yaş gurubu arasındaki farklılık anlamlı görülmemiştir. Ancak boşanma ya da ölüm nedeniyle anne-babadan yoksunluk durumunda en çok okul öncesi dönemdeki çocuklar etkilenmektedir (Walczak ve Burns, 2004; Yörükoğlu, 2000). Tezcan (1997), okul öncesi dönemdeki çocuklarla, ergenlik çağındaki çocukların boşanmadan daha olumsuz etkilendiklerini dile getirmiştir. Özellikle ilk üç yıl içerisinde anneyle olan ilişkilerin boşanma ve ölüm gibi sebeplerle engellenmesi, çocuğun kişiliğinde karakteristik bir yapının oluşmasına neden olur. Bu durumda çocukların çoğunun içe kapandıkları ve kendi dünyalarında yaşamlarını sürdürmeyi tercih ettikleri görülür (Yavuzer, 1998a). Dizman (2003) yaptığı çalışmada, anneden 0-1 yaş döneminde ayrı

kalan çocukların saldırganlık eğilimlerinin diğer yaş gruplarına göre daha fazla olduğunu tespit etmiştir.

Aile işlevleri boşanmadan sonra geçen süre açısından değerlendirildiğinde, ailenin problem çözme, gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrolü işlevlerindeki farklılık anlamlı bulunmamıştır. Ancak ailenin *iletişim*, *roller*, *duygusal tepki verebilme* ve *genel fonksiyonlar* işlevleri ile boşanmadan sonra geçen süre arasındaki fark ebeveyni 0-3 yıl önce boşanan çocukların lehine anlamlı bulunmuştur. Buna göre ebeveyni 0-3 yıl önce boşanan çocukların, ebeveyni en erken 4 yıl önce boşananlara göre ailelerinin *iletişim*, *roller*, *duygusal tepki verebilme* ve *genel fonksiyonlar* işlevlerini daha sağlıklı algıladıkları söylenebilir. Yani boşanmadan sonra geçen süre arttıkça çocuklar ailede yaşamındaki değişimlere uyum sağlamakta, aile işlevlerini adı geçen boyutlarda daha sağlıklı algılamaktadırlar.

Walczak ve Burns (2004) çocukların genellikle boşanmadan sonraki ilk yıllarda daha olumsuz etkilendiklerini belirtmiştir. Dizman (2003)'nın çalışmasında anne-babasının boşanma süresi 2-3 yıl olan çocukların depresyon düzeylerinin 6 ay olanlara göre daha yüksek çıktığı tespit edilmiştir. Bu sonuç literatürle örtüşmemektedir. Dizman bu sonucu boşanma sonrası çocukların gördüğü sosyal desteğe bağlamaktadır. Öztürk (2006)'ün yaptığı çalışmada ise boşanma süresi ile çocukların benlik saygısı ve kaygı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Aile işlevleri ebeveynin boşanması konusunda çocuğun bilgilendirilmesi açısından değerlendirildiğinde, ailenin problem çözme, iletişim, roller, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar işlevlerindeki farklılık anlamlı bulunmamıştır. Ancak ailenin *duygusal tepki verebilme* işlevi ile boşanma konusunda çocuğun bilgilendirilmesi arasındaki fark boşanma konusunda bilgilendirilmeyen çocukların lehine anlamlı bulunmuştur. Bu sonuçlara göre boşanma konusunda bilgilendirilmeyen çocukların, boşanma hakkında bilgilendirilenlere göre ailelerinin *duygusal tepki verebilme* işlevini daha sağlıklı algıladıkları görülmektedir.

Ebeveynin boşanması çocukların hayatında çeşitli değişikliklere yol açmakta ve onları önemli derecede etkilemektedir. Dolayısıyla anne-babanın aldıkları boşanma kararından çocuklarını haberdar etmeleri, bu konuda onları boşanma durumuna hazırlamaları çocukların ruh ve zihin sağlığı açısından önemli görülmektedir (Benedek ve Brown,

1997; Walczak ve Burns, 2004). Anne-babanın boşanmayla birlikte çocuğun hayatında ne gibi değişikliklerin olacağı, ona kimin bakacağı, ayrılan ebeveynini ne sıklıkla görebileceği gibi konularda çocuklarına bilgi vermesi, çocuklarda belirsizliğin azalmasına, bu konudaki hislerini açıkça ifade edebilmelerine imkân verecektir.

Araştırmanın bulgularına göre aile işlevlerinin boşanma konusunda çocuğu bilgilendiren kişiye göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir. Bu durum boşanma konusunda çocuğu bilgilendiren kişinin çocukların aile işlevlerini algılamada farklılaşmaya neden olmadığını düşündürmektedir. Bu konuyla ilişkili olabileceği düşünülen Karakuş (2003)'un çalışmasında, boşanma kararı babası tarafından söylenen çocukta düşük depresyon düzeyi bulunurken; anne-baba beraber söylediğinde ise depresyon düzeyi yüksek bulunmuştur.

Aile işlevleri boşanma sonrasında çocuğun birlikte yaşadığı kişi açısından değerlendirildiğinde, ailenin problem çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar işlevlerindeki farklılık anlamlı bulunmamıştır. Ancak ailenin *roller* ve *gereken ilgiyi gösterme* işlevlerinin boşanma sonrasında çocuğun birlikte yaşadığı kişiye göre anlamlı düzeyde farklılaştığı saptanmıştır. Yapılan analizlere göre akrabaları ile yaşayan ebeveyni boşanmış çocukların, babası veya annesiyle yaşayan çocuklara göre ailelerinin *roller* ve *gereken ilgiyi gösterme* işlevini daha sağlıklı algıladıkları düşünülmektedir. Bu durum akrabalarıyla yaşayan ebeveyni boşanmış çocukların ailelerinde rollerin belirgin olmaması, çocuğun ebeveynlerinden yeterli ilgi görmemesi ile açıklanabilir.

Anne-babaların boşanmış olmasına karşın ebeveynlikleri devam etmektedir. Çocuklar ebeveynlerinin ilgi, sevgi ve rehberliğine her zaman ihtiyaç duyarlar (Gençtan, 1996; Walczak ve Burns, 2004; Yavuzer, 1998a). Dolayısıyla çocuğun özellikle her iki ebeveyninden de ayrı kalması onu daha olumsuz etkilemektedir.

Boşanma sonrasında evden ayrılan ebeveyni görme sıklığına göre, ailenin problem çözme, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar işlevlerindeki farklılık anlamlı bulunmazken; *iletişim* ve *roller* işlevlerinin evden ayrılan ebeveyni görme sıklığına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur. Yapılan analizlere göre söz konusu farklılık evden ayrılan ebeveynini hiç görmeyen grupla haftada en az birkaç gün gören grup arasında, evden ayrılan ebeveynini hiç

görmeyen çocuklar lehine anlamlı bulunmuştur. Bu sonuçlara göre evden ayrılan ebeveynini hiç görmeyen anne-babası boşanmış çocukların, haftada en az birkaç gün görenlere göre ailelerinin *iletişim* ve *roller* işlevini daha sağlıklı algıladıkları söylenebilir. Boşanma çocuğun evden ayrılan ebeveyniyle iletişimin kesilmesi anlamına gelmemektedir. Çünkü boşanma anne ve baba arasında geçen bir olgudur, ebeveynlik durumu devam etmektedir. Boşanma sonrasında evden ayrılan ebeveynle iletişimin kesildiği durumlarda çocuklar daha olumsuz etkilenmektedir (Benedek ve Brown, 1997).

Dizman (2003)'nın araştırmasında annelerini yılda bir veya hiç görmeyen çocukların toplam saldırganlık puan ortalamaları haftada bir-iki, ayda bir, üç ayda bir gören çocukların puan ortalamalarından daha düşük olduğu görülmektedir. Bu beklenen bir sonuç değildir. Dizman bu durumu uzun süre annesini görmeyen çocuğun bu durumu artık kabullenmesi, sık sık gören çocuğun ise bu durumu kabullenmekte zorlanması, anneyi gördükçe duygularının şiddetlenmesi, anne-babasını tekrar bir araya getirmeye çalışması ya da anne-babası arasında kalması sonucunda çocuk saldırgan davranışlara yönelmesiyle açıklar. Karakuş (2003), boşanma sonrasında evden ayrılan ebeveynini yılda birkaç kez gören ya da hiç görmeyen çocukların depresyon düzeylerinin yüksek olduğunu saptamıştır. Öztürk (2006)'ün çalışmasında ise boşanma sonrasında ebeveyni görme sıklığıyla çocuğun benlik saygısı ve kaygı düzeyi arasında anlamlı farklılığa rastlanmamıştır.

Anne ve babası boşanmış çocukların aile işlevleri annenin tutumuna göre değerlendirildiğinde, ailenin duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrolü işlevlerindeki farklılık anlamlı bulunmamıştır. Ancak ailenin *problem çözme*, *iletişim*, *roller* ve *genel fonksiyonlar* işlevlerinin annenin tutumuna göre anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan analizler sonucunda annesinin tutumunu baskıcı-otoriter ve aşırı koruyucu tanımlayan ebeveyni boşanmış çocukların, güven verici-destekleyici tanımlayanlara göre ve annesini tutumunu aşırı koruyucu olarak tanımlayan çocukların, ilgisiz-umursamaz tanımlayanlara göre ailelerinin *problem çözme* işlevini; annesinin tutumunu baskıcı-otoriter olarak tanımlayan ebeveyni boşanmış çocuklarının, güven verici-destekleyici tanımlayanlara göre ailelerinin *roller* işlevini; annesinin tutumunu baskıcı-otoriter ve aşırı koruyucu tanımlayan ebeveyni

boşanmış çocukların, güven verici-destekleyici tanımlayanlara göre ailelerinin *iletişim* ve *genel fonksiyonlar* işlevini daha sağlıklı algıladıkları söylenebilir.

Araştırma bulgularına göre annenin tutumu değerlendirildiğinde problem çözme, iletişim, roller ve genel fonksiyonlar boyutlarındaki sağlıksızlığın baskıcı-otoriter ve aşırı koruyucu tutumla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bu konuda Sertelin (2003)'in yaptığı çalışmada ailelerin sağlıksız duygusal tepki verme ve gereken ilgiyi sağlıklı biçimde gösterememeleri ile baskıcı-otoriter tutum arasında pozitif yönde ilişki olduğu görülmüştür. Yine aynı çalışmada sağlıklı problem çözememe ile aşırı koruyucu annelik arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Kılıçaslan (2001)'in çalışmasında ise annelerin aile içersinde problem çözme ve roller boyutlarını algılayışları sağlıklı yönde arttıkça küçük çocuklar annelerinin kendileri üzerinde daha yoğun bir baskı ve disiplin uyguladıklarını düşündükleri görülmüştür. Bu konuyla ilişkili olabileceği düşünülen Fiyakalı (2008)'nin yaptığı çalışmada, anne tutumunu anlayışlı-demokratik ve baskıcı-otoriter algılayan anne-babası boşanmış öğrencilerin anne tutumunu anlayışlı-demokratik ve baskıcı-otoriter algılayan anne-babası boşanmamış öğrencilere göre sürekli öfke düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür.

Araştırma bulguları açısından babanın tutumuna göre aile işlevleri değerlendirildiğinde, ailenin iletişim ve gereken ilgiyi gösterme işlevleri ile babanın tutumu arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır. Ancak ailenin *problem çözme*, *roller*, *duygusal tepki verebilme*, *davranış kontrolü* ve *genel fonksiyonlar* işlevlerinin babanın tutumuna göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Babasının tutumunu baskıcı-otoriter ve ilgisiz-umursamaz tanımlayan ebeveyni boşanmış çocukların, güven verici-destekleyici tanımlayanlara göre ailelerinin *problem çözme* ve *roller* işlevini; babasının tutumunu ilgisiz-umursamaz olarak tanımlayan çocukların, aşırı koruyucu tanımlayanlara göre ailelerinin *roller* işlevini; babasının tutumunu ilgisiz-umursamaz olarak tanımlayan ebeveyni boşanmış çocukların, güven verici-destekleyici ve aşırı koruyucu tanımlayanlara göre ailelerinin *duygusal tepki verebilme* işlevini; babasının tutumunu ilgisiz-umursamaz ve baskıcı-otoriter olarak tanımlayan ebeveyni boşanmış çocuklar, güven verici-destekleyici ve aşırı koruyucu tanımlayanlara göre ailelerinin *davranış kontrolü* işlevini; babasının tutumunu ilgisiz-umursamaz olarak tanımlayan ebeveyni boşanmış çocukların, güven verici-destekleyici ve aşırı koruyucu

tanımlayanlara göre ailelerinin *genel fonksiyonlar* işlevini daha sağlıklı algıladıkları görülmüştür.

Araştırma bulgularına göre babanın tutumu değerlendirildiğinde, problem çözme, roller, duygusal tepki verebilme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar boyutlarındaki sağlıksızlığın baskıcı-otoriter ve ilgisiz-umursamaz tutumla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Fiyakalı (2008)'nın yaptığı çalışmada ise baba tutumunu anlayışlı-demokratik algılayan anne-babası boşanmış öğrencilerin baba tutumunu anlayışlı-demokratik algılayan anne-babası boşanmamış öğrencilere göre sürekli öfke düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Baba tutumunu ilgisiz-kayıtsız algılayan anne-babası boşanmamış öğrencilerin ise baba tutumunu ilgisiz-kayıtsız algılayan anne-babası boşanmamış öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur.

Türk aile yapısında genellikle biçimsel de olsa otoriteyi baba temsil eder ve kendisine duyulan saygı korku ile eşanlamlıdır. Babasının tutumunu baskıcı-otoriter algılayan çocuk silik, çekingen ve başkasının etkisinde kolay kalabilen bir yapıya sahiptir. Bu tutumla yetiştirilen çocukların sorunlarla tek başına mücadele edemediği, sorumluluk almaktan çekindiği ve davranışlarını kontrol etmede güçlük yaşadığı görülür (Gençtan, 1996; Kulaksızoğlu, 2000; Yavuzer, 1998a). İlgisiz umursamaz tutum ise ebeveynin çocuğu görmezden gelme, yalnız bırakma şeklinde dışlaması anlamına gelmektedir (Gençtan, 1996; Yavuzer, 1998a). Dolayısıyla bu tutumun sergilendiği ailelerde çocukların problem çözme becerisinin gelişmediği, duygularını açıkça ifade etme, yaşına uygun sorumluluklar almada ve davranışlarını kontrol etmede güçlük yaşadıkları düşünülmektedir.

5.2. Öneriler

5.2.1. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

1. Rehber öğretmenlerin ebeveyni boşanmış öğrencilerle bireysel görüşmeler yaparak bu öğrencileri daha yakından tanınması, onları boşanma hakkında bilgilendirmesi ve bu konuda onlara duygu ve düşüncelerini ifade edebilecekleri çeşitli ortamlar sağlaması önemli görülmektedir.

2. Rehber öğretmenler boşanmış aileden gelen çocuklar için yaşam becerilerinin geliştirilmesine yönelik grup çalışmaları yapmalıdır. Bu konuda yapılan grup çalışmalarına hem evli hem de boşanmış aile çocuklarının katılmasının daha etkili olabileceği düşünülmektedir.
3. Boşanmış aileden gelen çocukların olabildiğince okul kulüp çalışmalarına katılmaları, okullarda düzenlenen çeşitli sosyal etkinlik çalışmalarında yer almaları sağlanmalı ve bu çalışmalarla ilgili olarak öğrencilerin sorumluluk almaları desteklenmelidir. Ayrıca araştırma sonuçlarına göre kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre problem çözme işlevini daha sağlıklı algıladıkları göz önünde bulundurulduğunda yapılan çalışmalarda kız öğrencilerine öncelik tanınması önemli görülmektedir.
4. Öğretmenlere anne-babası boşanmış çocukların aile ortamları ve yaşam koşullarını daha iyi tanıyabilmeleri için ev ziyaretleri yapmaları önerilmektedir. Bu sayede öğrenciler daha yakından tanınarak öğrenci için hazırlanan planların etkililiğinin artacağı düşünülmektedir.
5. 14 yaş ve üstündeki öğrenciler ailelerinin problem çözme ve roller işlevini daha sağlıklı algılamaktadırlar. 14 yaş ve üstündeki öğrenciler ergenlik çağının güçlükleriyle daha fazla yüzleşmekte, zorunlu eğitim çağının sonuna gelmeleri nedeniyle 8. sınıfın sonunda ne yapacakları, hangi okula gidecekleri veya hangi mesleği tercih edecekleri konusunda kaygı yaşamaktadırlar. Dolayısıyla özellikle 8. sınıf öğrencilerine yönelik olarak mesleki rehberlik faaliyetlerine ağırlık verilmeli, branş ve rehber öğretmenlerin ergenlik konusunda öğrencileri ve aileleri bilgilendirmeleri, ergenlik sorunlarıyla nasıl baş edebilecekleri konusunda onlara rehberlik etmeleri önemli görülmektedir.
6. Anne ve babanın eğitim düzeyi yükseldikçe öğrenciler ailelerinin işlevlerini daha sağlıklı algılamaktadırlar. Dolayısıyla okullarda ebeveynlere yönelik eğitimler düzenlenmelidir. Rehber öğretmenlerin özellikle boşanmış ailelerden gelen çocukların ebeveynlerine yönelik olarak grup çalışmaları ve seminerler düzenlemesi önemli görülmektedir. Bu çalışmalarda anne ve babalara “Boşanma sürecinin çocuk üzerindeki etkileri, hangi durumların daha olumsuz sonuçlar doğurduğu, anne ve babaya düşen sorumluluklar, ebeveynliğin devamlılığı,

boşanma konusunda çocuğun bilgilendirilmesi, boşanma sonrasında çocuğa ne olacağı, anne-baba tutumları, aile içi iletişim, çocuk eğitimi, problem çözme becerileri” gibi konularda bilgi verilmelidir.

7. Boşanmış aile çocukları ya ebeveynlerinden birisiyle ya da akrabalarıyla yaşamaktadırlar, araştırma bulgularına göre akrabalarıyla yaşayan çocuklar, ebeveynleriyle yaşayanlara göre ve anne-babasını hiç görmeyen çocukların haftada birkaç kez görenlere göre aile işlevlerini daha sağlıklı değerlendirdikleri görülmüştür. Dolayısıyla boşanma sonrasında çocukların anne ya da babalarının yanında kalmaları, onlarla yaşamaları ve her iki ebeveyniyle de iletişimlerinin devam etmesi önemli görülmektedir. Buna göre ebeveynlere yönelik yapılan çalışmalarda bu durum özellikle vurgulanmalı, anne-babalar bu konuda bilinçlendirilmelidir.
8. Boşanmış ailelerden gelen alt gelir düzeyindeki öğrenciler ve aileleri için belediyelerin ve kaymakamlıklara bağlı sosyal hizmetler bölümünün fon oluşturmalarının yararlı olabileceği düşünülmektedir.

5.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Bu araştırma ebeveyni boşanmış ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin algıladıkları aile işlevleri üzerine yapılmıştır. Benzer bir araştırma lise öğrencileriyle de yapılabilir. Ayrıca örneklem grubuna çocukların yanı sıra boşanmış anne ve babalar da dahil edilebilir.
2. Bu araştırma İstanbul ili Fatih ilçesi ile sınırlandırılmıştır, ancak benzer bir çalışma daha geniş bir evreni kapsayacak şekilde de yapılabilir.
3. Ebeveyni boşanmış çocukların aile işlevleri farklı değişkenlerle ilişkisi açısından araştırılabilir (Problem çözme becerisi, okul başarısı, şiddet eğilimleri, benlik saygısı, kardeş ilişkileri vb. gibi).
4. Anne-babası boşanmış çocuk ve gençlerle yapılan nicel araştırmalar nitel araştırmalarla da desteklenmelidir.

KAYNAKÇA

- Adler, A. (1998). *İnsanı tanıma sanatı*. (Çev. K. Şipal), İstanbul: Say Yayınları
- Akıncı, G. (2007). *Engelli çocuğa sahip olana ve olmayan babaların aile işlevlerini algılamaları ile sosyal uyum düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Akyüz, H. (2008). *Kurumlar sosyolojisi: Tanımlar, kuramlar ve uygulamalar*. Ankara: Siyasal Kitabevi
- Amato, P. R. (2000). Consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and Family*, 62, 1269–1287.
- Amato, P. R. and Cheadle, J. (2005). The Long reach of divorce: divorce and child well-being across three generations. *Journal of Marriage and Family*, 67 (1), 191-206.
- Anderson, A. R. and Henry, C. S. (1994). Family system characteristics and parental behaviors as predictors of adolescent substance use. *Adolescence*, 29 (114), 405-420
- Andersson, G. (2002). Children's experience of family disruption and family formation. *Demographic Research*, 7 (7), 343-364
- Avcı, M. (2006). Ergenlikte toplumsal uyum sorunları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (1), 38-62
- Aydın, O. (2009). *Boşanma Sürecinde velayet ile ilgili anlaşmazlık yaşayan ebeveynlerin çocuklarına ilişkin düşünceleri ve çocukların boşanmaya uyum düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Aydın, O ve Baran, G. (2010). Toplumsal değişme sürecinde evlenme ve boşanma. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 21 (2), 117–126
- Barnes, N. and. Olson, D.(1985) Parent-adolescent communication and the circumplex model. *Child Development*, 56, 438-447
- Beavers, W. R. and Hampson, R. B. (2000). The Beavers systems model of family functioning. *Journal of Famil Therapy*, 22, 128-143
- Benedek, E. ve Brown, C. (1997). *Boşanma ve çocuğunuz*. (Çev. S. Katlan). Ankara: HYB Yayıncılık
- Biçer, E. (2009). *Parçalanmış ve tam aileye sahip ergenlerin atılabilirlik ve sosyal yetkinlik beklenti düzeylerinin bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Adana.
- Bilton, T., Bonnet, K., Jones, P., Lawson, T., Skinner, D., Stanworth, M. ve Webster A. (2009). *Sosyoloji*, (Ed. B. Çelik), Ankara: Siyasal Kitabevi
- Bulut, I. (1990). *Aile değerlendirme ölçeği el kitabı*. Ankara: Özgüneliş Matbaası

- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. K., Karadeniz, Ş. Ve Demirel, F. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (8. Basım) Ankara: Pegem Akademi
- Büyükşahin, G. (2009). *Boşanmış ve boşanmamış (tam) ailelerden gelen 11-13 yaş arası çocukların anne baba tutumlarını algılama biçimlerinin sosyal uyum düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Canatan, K. (2011). Ailenin tanımı, türleri ve işlevleri. E. Yıldırım, K. Canatan (Ed.), *Aile sosyolojisi içinde* (s. 53-64), İstanbul: Açılım Kitap
- Canovalı, Y. (1999). Ailenin görevleri ve eğitimde ailenin misyonu. *Eğitim Yazıları*, 1 (1), 55-71
- Cebeci, S. C. (2009). *Tam aileye ve tek ebeveyne sahip ailelerden gelen 7-12 yaşları arasındaki çocukların bağlanma stilleri ve kaygı durumları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Coleman, L. and Glenn, F. (2010). The varied impact of couple relationship breakdown on children: Implications for practice and policy. *Children and Society*, 24, 238–249
- Cookston, J. T. and Fung, W. (2011). The Kids' turn program evaluation: probing change within a community-based intervention for separating families. *Family Court Review*, 49 (2), 348–363
- Cüceloğlu, D. (1997). *İnsan ve Davranışı*. (7. Basım) İstanbul: Remzi Kitabevi
- Çağan, K. (2011). Ailenin işlevleri. E. Yıldırım, K. Canatan (Ed.), *Aile sosyolojisi içinde* (s. 83-96), İstanbul: Açılım Kitap
- Çakıcı, S. (2006). *Alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin aile işlevlerinin, anne-çocuk ilişkilerinin ve aile işlevlerinin anne – çocuk ilişkilerine etkisinin incelenmesi* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Dingiltepe, T. (2009). *Parçalanmış ve tam aileye sahip ergenlerin yaşam doyumu düzeyleri ile yaşam kalite düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana
- Dizman, H. (2003). *Anne babası ile yaşayan ve anne yoksunu olan çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü
- Doğan, C. (1998). Türkiye’de boşanma sorununun sosyolojik ve istatistiki açıdan değerlendirilmesi. *İstanbul Journal of Sociological Research*, 25, 56-69
- Doğan, M. (2006). *Genel lise öğrencilerinin aile işlevlerinin ve denetim odaklarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Ekşi B. (2005). Evliliğe hazırlık aşamasındaki karı-koca adaylarının evlilik ve anne-baba olma üzerine düşünceleri, *Aile ve Toplum Dergisi*, 2 (8) 68
- Ekşi, H. ve Yaman, E. (2010). *Çocuk ve ergende şiddet: Karma metodolojiye dayalı bir alan çalışması*. İstanbul: Kaknüs Yayınları

- Epstein, N., Baldwin, L. and Bishop, D. (1980). Structuring a family assessment interview. *Canadian Family Physician*, 26, 1534-1537
- Epstein, N., Baldwin, L. and Bishop, D. (1983). The McMaster family assesment device. *Journal of Marital and Family Therapy*, 9 (2), 171-180
- Erdoğan, İ. (2009). Aile içi ilişkiler için yönetim biliminden çıkarılabilecek dersler. H. Yavuzer (Ed.), *Evlilik okulu içinde* (s. 145-156), (2. Basım) İstanbul: Remzi Kitabevi
- Fallon, B. J. and Bowles, T. V. (1997). The Effect of structure and family functioning on adolescents' perceptions of intimate time spent with parents, siblings, and peers. *Journal Of Youth And Adolescenc*, 26 (1), 25-43
- Fiyakalı, N. C. (2008). *Anne-babası boşanmış ve boşanmamış lise öğrencilerinin sürekli öfke düzeyleri ve öfke ifade tarzlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli
- Fromm, E. (2003). *Sahip olmak ya da olmamak*. (Çev. A. Arıtan), İstanbul: Arıtan Yayınevi
- Furstenberg, F.F. (1990). Divorce and the american family. *Annual Review of Sociology*, 16, 379-403
- Gençtan, E. (1996). *İnsan olmak*. (17. Basım) İstanbul: Remzi Kitabevi
- Güneş, D. K. (2007). *Boşanma sürecindeki eşlerin aile içi ilişkileri ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin belirlenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Gökler, I. (2008). *Sistem yaklaşımı ve sosyal-ekolojik yaklaşım çerçevesinde oluşturulan kavramsal model temelinde kronik hastalığı olan çocuklar ve ailelerinde psikolojik uyumun yordanması*. Yayımlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Günsel, A. (2010). *Zihinsel engelli tanısı almış çocuğa sahip ailelerin aile işlevlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Hetherington, E. M., and Kelly, J. (2002). *For better or for worse: Divorce reconsidered*. New York: W. W. Norton Company.
- Hughes, R. (2009). *The Effects of divorce on children*. <http://parenting247.org/article.cfm> web adresinden 16.10.2011 tarihinde edinilmiştir.
- İlgar, Ş. (2009). Evlilik birlikteliğinin bozulması-boşanma. H. Yavuzer (Ed.), *Evlilik okulu içinde*, (s. 227-239), (2. Basım) İstanbul: Remzi Kitabevi
- İçli, G. (1997). Aile araştırmalarında yöntem ve yaklaşım. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3, 59-68
- İşmen, E. (2004). Duygusal zekâ ve aile işlevleri arasındaki ilişki. *Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (11), 55-61
- İşmen, E. (2009). Aile yaşam döngüsü. H. Yavuzer (Ed.) *Evlilik okulu içinde* (s. 19-38), (2. Basım) İstanbul: Remzi Kitabevi

- Jonsson, F., Njardvik, U., Olafsdottir, G. and Gretarsson, S. (2000). Parentel divorce: Long-term effects on mental health, family relations and adult sexual behaviour. *Scandinavian Journal of Psychology*, 41, 101-105
- Kalyencioğlu, D. ve Kutlu Y. (2010). Ergenlerin aile işlevi algılarına göre uyum düzeyleri. *İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 18 (2), 56-62
- Kandiyoti, D. (1984). Aile yapısında değişme ve süreklilik: Karşılaştırmalı bir yaklaşım. *Türkiye’de Ailenin Değişimi, Toplumbilimsel İncelemeler* (Der. E. Türköz), Ankara: Türk Sosyal Bilimler Yayınları
- Karakaya, E. (2008) *Endüstri meslek lisesi öğrencilerinin, şiddet eğilimlerinin çok yönlü olarak değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Karakoyun, K. (2011). *İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin atılganlık düzeyleri ile aile işlevleri arasındaki ilişkinin sosyo demografik değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Karakuş, S. (2003). *Anne-babası boşanmış ve boşanmamış çocukların depresyon düzeylerinin incelenmesi ve okul başarısına yansımaları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Karasar, N. (1999). Bilimsel Araştırma Yöntemi. (21. Basım) Ankara: Nobel Yayınları.
- Keskin, I. (2007). *Boşanmanın sosyolojik ve psikolojik nedenleri ve boşanmanın ortaya çıkardığı sonuçlar*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Kılıçaslan, A. (2001). *Aile fonksiyonlarının ve algılanan farklılaşmış ana-baba yaklaşımının kardeş ilişkileri üzerindeki etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Kirby, J. and Dean, K. (2002) *Teens and divorce: What hurts and what helps?* <http://ohioline.osu.edu/flm02/FS11.html> web adresinden 12.11.2011 tarihinde edinilmiştir.
- Kongar, E. (1986). *Türkiye üzerine araştırmalar*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Kulaksızoğlu, A. (2000). *Ergenlik psikolojisi*. (3. Basım) İstanbul: Remzi Kitabevi
- Kumbasar, H. ve Bulut, I. (1997). Uyum bozukluğu tanısı konan üniversite öğrencilerinin aile işlevlerini değerlendirme biçimleri. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Yüksek Okulu Dergisi*, 10 (1, 2 ve 3), 93-106
- Lazarus, S. (2003). *The Effects of divorce on children: How can we help?* <http://www.familyresource.com> web adresinden 12.09.2011 tarihinde edinilmiştir.
- Meriç, Ü. (1991). Avrupa’da aile sosyolojisi araştırmaları ve ülkemiz için bazı teklifler. *Sosyo-Ekonomik Yönleriyle Aile Sempozyumu*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları

- Mete, B. (2005). *Lise son sınıf öğrencilerinin empatik becerileri ile aile işlevleri arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Miller, I. W., Ryan, C., Keitner, G., Bishop, D. and Epstein, N. (2000). The McMaster approach to families: theory, assessment, treatment and research. *Journal of Family Therapy*, 22, 168-189
- Nazlı, S. (1997). *Aile fonksiyonlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Olson, D. and Goral, D. (2003). Circumplex model of marital and family sistem. *Normal family processes: Growing diversity and complexity* F. Walsh (Ed.), (3rd ed., pp. 514-548). New York: Guilford Press.
- Öngider, N. (2006). *Evli ve boşanmış ailelerde algılanan ebeveyn kabul ve reddinin çocuğun psikolojik uyumu üzerindeki etkileri*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir
- Özatça, A. (2009). *Ergenlerde sosyal ve duygusal yalnızlığın yordayıcısı olarak aile işlevleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana
- Özgüven, İ. E. (2001). *Ailede iletişim ve yaşam*, Ankara: PDREM Yayınları,
- Öztürk, M. (2005). Boşanma ve boşanmış aile çocukları. *Popüler Psikiyatri Dergisi*, 25, 10-13
- Öztürk, M. (2005). Ayrılığın üçüncü cephesi: Çocuklar. *Popüler Psikiyatri Dergisi*, 26, 20-23
- Öztürk S. (2006). *Anne-babası boşanmış 9-13 yaşlarındaki çocuklar ile aynı yaş grubundaki anne babası boşanmamış çocukların benlik saygısı ve kaygı düzeyleri ilişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Özyurt, C. (2011). Değişen aile, toplum ve kültürel yapılarında çocuk algıları. E. Yıldırım, K. Canatan (Ed.), *Aile sosyolojisi içinde* (s. 155-181), İstanbul: Açılım Kitap
- Palabıyıkoglu, R., Azizoğlu, S., Özsayar, H. ve Ercan, A. (1992). İntihar girişiminde bulunanların aile işlevlerinin değerlendirilmesi. *Kriz Dergisi*, 1 (2)
- Rutter, V. E. (2009). Divorce in research vs. divorce in media. *Sociology Compass*, 3 (4), 707-720
- Sandler, I., Miles, J., Cookston, J., and Braver, S. (2008). Effects of father and mother parenting on children's mental health in high- and low-conflict divorces. *Family Court Review*, 46 (2), 282-296
- Satir, V. (2001). *İnsan yaratmak*, (Çev. S. Yençeri), İstanbul: Beyaz Yayınları

- Savi, F. (2008). *12-15 Yaş arası ilköğretim öğrencilerinin davranış sorunları ile aile işlevleri ve anne-baba kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Sertelin, Ç. (2003). *Ebeveyn tutumlarının sosyokültürel yapı ve aile fonksiyonları ile ilişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, sosyal Bilimler Enstitüsü
- Seyhan, K. ve Bahar, İ. (2006). Çocuk suçluluğunu etkileyen faktörler. Ş. Erçetin (Ed.), *Çocuk ve suç* içinde (s. 13-37), Ankara: Hegem Yayınları
- Stevenson, B and Wolfers, J. (2007). Marriage and divorce: changes and their driving forces. *Journal of Economic Perspectives*, 21(2),27-52
- Stratejik Plan (Mart, 2007). Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Stratejik Planı (2007-2011), Ankara
- Sun, S. and Cheung, S. (1997). Family functioning, social support to families, and symptom remittance of schizophrenia. *Hon Konh Journal of Psychiatry*, 7 (2), 19-25
- Şentürk, Ü. (2006), *Parçalanmış aile çocuk ilişkisinin sebep olduğu sosyal problemler (Malatya uygulaması)*, Yayınlanmamış doktora tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Şentürk, Ü. (2008). Aile kurumuna yönelik güncel riskler. *Aile ve Toplum Dergisi*, 4(14), 7-33
- Tezcan, M. (1997). *Eğitim Sosyolojisi*. (11. Basım) Ankara
- Tillman, K. H. (2007). Family structure pathways and academic disadvantage among adolescents in stepfamilies. *Sociological Inquiry*, 77 (3), pp. 383–424
- Türk Dil Kurumu [TDK], (2011). *Aile*. <http://tdkterim.gov.tr/bts> web adresinden 08.11.2011 tarihinde edinilmiştir.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), (2010). *Evlenme ve boşanma istatistikleri*. http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=11&KITAP_ID=18 web adresinden 12.10.2011 tarihinde edinilmiştir.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), (2011). *Evlenme ve boşanma istatistikleri*. <http://www.tuik.gov.tr/OncekiHBArama.do?islem=postmyChoice> web adresinden 12.10.2011 tarihinde edinilmiştir.
- Walczak, Y. ve Burns, S. (2004). *Boşanma ve çocuk üzerine etkileri*. (Çev. İ. Ersevim), (2. Basım), İstanbul: Özgür Yayınları
- Wallerstein, J. S. and Kelly, J., B., (1976). The Effects of parental divorce: experiences of the child in later latency. *American Journal of Orthopsychiatry*, 46 (2), 256-269.
- Wallerstein J. S. and Kelly, J., B. (1980). *Surviving the brake up: How children and parents cope with divorce*. New York: Basic Boks.
- Wu, Z., Hou, F. and Schimmele, C. M. (2008). Family structure and children's psychosocial outcomes. *Journal of Family Issues*, 29(12), 1600-1624

- Yavuz, N. (2009). *İlköğretim 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin şiddet eğilimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Yavuzer, H. (1998 a). *Ana-baba ve çocuk*. (11. Basım) İstanbul: Remzi Kitabevi
- Yavuzer, H. (1998 b). *Çocuk psikolojisi*. (16. Basım) İstanbul: Remzi Kitabevi
- Yavuzer, H. (2001). *Çocuk ve suç*. (10. Basım) İstanbul: Remzi Kitabevi
- Yıldırım, E. (2011). Aile ve evlilik türleri. E. Yıldırım, K. Canatan (Ed.), *Aile sosyolojisi içinde* (s. 65-81), İstanbul: Açılım Kitap
- Yıldırım, N. (2004). Türkiye’de boşanma ve sebepleri, *Bilig Dergisi*, 28, 59-81.
- Yorburg, B. (1983). *Families and societies: Survival or extinction?* New York: Columbia University Press
- Yörükoğlu, A. (2000). *Çocuk ruh sağlığı*. (24. Basım) İstanbul: Özgür Yayınları
- Yüksel, A. (2009). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin empatik becerileriyle aile işlevleri ve benlik kavramları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (25), 153-165

EKLER

EK-1 ANKET İZNİ

EK-2 KİŞİSEL BİLGİ FORMU (KBF)

EK-3AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

EK-4 ÖZGEÇMİŞ

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.0.34.24.01-020-57933
Konu : Anket (Osman HATUN)

1./042012

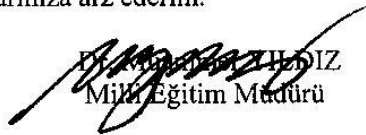
VALİLİK MAKAMINA

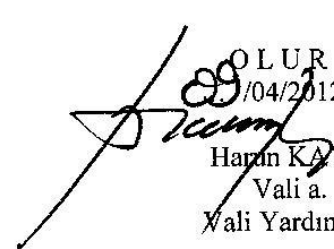
İlgi : a) Yeditepe Üniversitesi Rektörlüğü'nün 08/03/2012 tarihli ve 1929 sayılı yazısı
b) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 07.03.02012 tarihli ve 3616sayılı ve 2012/13 No'lu Genelgesi.
c) Milli Eğitim Komisyonunun 03.04.2012 tarihli tutanağı.

Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü "Eğitim Yönetimi ve Denetimi" Yüksek lisans öğrencisi Osman HATUN'un " **Anne Babası Boşanmış İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerini Algıladıkları Aile İşlevlerini Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi**" konulu tezine dair, Anket çalışmasını İlimiz, Fatih İlçesinde bulunan araştırma önersinde adı geçen on dört (14) İlköğretim okulunda öğrenim gören 6.7.8. sınıf öğrencilerine kişisel bilgi formu, aile değerlendirme ölçeği, veli izin formu ile uygulama isteği hakkındaki ilgi (a) yazı ve eklerinin, araştırmanın yapılacağı yaş gurubu ve içeriği bazında komisyonumuzca tereddüde düşülmüş olup, Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Bölümünden görüş istemiş, yapılan incelemede Komisyonumuz Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Bölümünden alınan görüş doğrultusunda uygun görülmüştür.

Yüksek lisans programı öğrencisi Osman HATUN'nun söz konusu talebi; bilimsel amaç dışında kullanılmaması koşuluyla, okul idarelerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda ilgi (b) Bakanlık emri esasları dâhilinde uygulanması, sonuçtan Müdürlüğümüze rapor halinde (CD formatında) bilgi verilmesi kaydıyla Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarımızca da uygun görüldüğü takdirde Olurlarınıza arz ederim.

İlhan ZENGİN
Millî Eğitim Müdürü

OLUR
09/04/2012
Harun KAYA
Vali a.
Vali Yardımcısı

NOT: Verilecek cevapta tarih, numara ve dosya-numarasının yazılması rica olunur.
STRATEJİ GELİŞTİRME BÖLÜMÜ E-Posta: sgb34@meb.gov.tr
ADRES: İl Millî Eğitim Müdürlüğü D Blok Bab-ı Ali Cad. No:13 Cağaloğlu
Telefon: Snt.212 455 04 00 Dahili: 243, Faks: 212 520 05 64 Şb.Md.: 212 511 16 65

EK-2 KİŞİSEL BİLGİ FORMU (KBF)

Sevgili öğrenciler, bu çalışmada anne-babası boşanmış ilköğretim 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin algıladıkları aile işlevleri araştırılmaktadır. Bu amaçla hazırlanan anket sorularını samimiyetle cevaplamanız araştırmanın bilimselliği açısından önem taşımaktadır. **Ankete verdiğiniz cevaplar araştırma dışında kullanılmayacak, gizli tutulacaktır. Bu nedenle adınızı ve soyadınızı yazmanıza gerek yoktur.** Lütfen aşağıdaki ifadeleri dikkatle okuyun, **hiçbir soruyu boş bırakmayın** ve size en uygun olan seçenekteki parantezin içine (X) işareti koyun.

Katkılarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Prof. Dr. İrfan ERDOĞAN
Danışman

Osman HATUN
Yeditepe Üniversitesi
Yüksek Lisans Öğrencisi
osmanhatun@hotmail.com

1. Cinsiyetiniz: () Kız () Erkek
2. Kaç yaşındasınız?
3. Doğum sıranız nedir? () İlk çocuk () İkinci çocuk
 () Üçüncü çocuk () Dördüncü ve daha fazla
4. Kaç kardeşsiniz? () Tek çocuğum () 2 kardeşiz
 () 3 kardeşiz () 4 ve/veya daha fazla kardeşiz
5. Ailenizde, anne-baba ve kardeşlerinizin dışında sizinle yaşayanlar var mı?

 () Evet () Hayır
6. Annenizin eğitim durumu: () Okuryazar değil () Okuryazar
 () İlkokul () Ortaokul
 () Lise () Üniversite
7. Babanızın eğitim durumu: () Okuryazar değil () Okuryazar
 () İlkokul () Ortaokul
 () Lise () Üniversite

8. Annenizin mesleği: () İşsiz () Emekli () İşçi
() Memur () Esnaf (Bakkal, kuaför lokantacı vb.)
() Diğer(belirtin).....
9. Babanızın mesleği: () İşsiz () Emekli () İşçi
() Memur () Esnaf (Bakkal, kuaför lokantacı vb.)
() Diğer(belirtin).....
10. Ailenizin toplam gelirini (ekonomik durumunuzu) düşündüğünüzde, aşağıdaki gelir gurubundan hangisi size uygundur?
() Alt () Ortanın Altı () Orta () Ortanın Üstü () Yüksek
11. Anne ve babanız hayatta mı?
() Annem ve babam sağ () Annem ve babam öldü
() Sadece annem öldü () Sadece babam öldü
12. Anne ve babanızın evlilik durumu?
() Evliler () Boşandılar () Boşanmadılar fakat ayrı yaşıyorlar

Eğer anne ve babanız boşandırlarsa lütfen aşağıdaki soruları da cevaplandırın!

13. Anne ve babanız boşandığında siz kaç yaşıdaydınız?
() 0–6 yaş () 7–11 yaş () 12–15 yaş
14. Anne ve babanızın boşanmasından bu güne ne kadar zaman geçti?
() 6 ay () 1 yıl () 2 yıl () 3 yıl () Diğer
(Belirtiniz).....
15. Anne ve babanızın boşanması konusunda bilgilendirildiniz mi?
() Evet () Hayır (Cevabınız hayırsa 17. soruya geçiniz)

16. Yukarıdaki soruya (15. soruya) cevabınız evetse, anne ve babanızın boşanmasıyla ilgili sizi kim bilgilendirdi?

- ☐ Annem ☐ Babam
☐ Anne ve babam birlikte ☐ Başkası (Belirtiniz).....

17. Şuan kimin yanında kalıyorsunuz?

- ☐ Anne ☐ Baba ☐ Akrabalar ☐ Diğer (Belirtiniz).....

18. Evden ayrılan ebeveyninizi (anne ya da babanızı) ne sıklıkla görüyorsunuz?

- ☐ Her gün ☐ Haftada birkaç kez ☐ Ayda birkaç kez
☐ Yılda birkaç kez ☐ Hiç görmüyorum

19. Annenizin size karşı tutumunu nasıl değerlendirirsiniz?

- ☐ Güven verici ve Destekleyici ☐ Aşırı Baskıcı/Otoriter
☐ İlgisiz (Umursamaz) ☐ Aşırı Koruyucu
☐ Tutarsız/Dengesiz

20. Babanızın size karşı tutumunu nasıl değerlendirirsiniz?

- ☐ Güven verici ve Destekleyici ☐ Aşırı Baskıcı/Otoriter
☐ İlgisiz (Umursamaz) ☐ Aşırı Koruyucu
☐ Tutarsız/Dengesiz

EK-3 AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

Aşağıda aileler hakkında 60 cümle bulunmaktadır. Lütfen her cümleyi dikkatlice okuduktan sonra, sizin ailenize ne derecede uyduğuna karar veriniz. Önemli olan, sizin ailenizi nasıl gördüğünüzdür. Her cümle için 4 seçenek söz konusudur.

Aynen Katılıyorum	Eğer cümle sizin ailenize tamamen uyuyorsa işaretleyiniz
Büyük Ölçüde Katılıyorum	Eğer cümle sizin ailenize çoğunlukla uyuyorsa işaretleyiniz
Biraz Katılıyorum	Eğer cümle sizin ailenize çoğunlukla uymuyorsa işaretleyiniz
Hiç Katılmıyorum	Eğer cümle sizin ailenize hiç uymuyorsa işaretleyiniz

Her cümlenin yanında 4 seçenek için de ayrı yerler ayrılmıştır. Size uygun seçeneğe (X) işareti koyunuz. Her cümle için uzun, uzun düşünmeyiniz. Mümkün olduğu kadar çabuk ve samimi cevaplar veriniz. Kararsızlığa düşerseniz, ilk aklınıza gelen doğrultusunda hareket ediniz. Lütfen her cümleyi cevapladığınızdan emin olunuz.

CÜMLELER	Aynen Katılıyorum	Büyük Ölçüde Katılıyorum	Biraz Katılıyorum	Hiç Katılmıyorum
1.Ailece ev dışında program yapmada güçlük çekeriz, çünkü aramızda fikir birliği sağlayamayız.				
2.Günlük hayatımızdaki sorunların (Problemlerin) hemen hepsini aile içinde hallederiz.				
3.Evde biri üzgün ise, diğeri aile üyeleri bunun nedenini bilir.				
4. Bizim evde, kişiler verilen her görevi düzenli bir şekilde yerine getirmezler.				
5. Evde birinin başı derde girdiğinde, diğerleri de bunu kendilerine fazlasıyla dert ederler.				
6. Bir sıkıntı ve üzüntü ile karşılaştığımızda, birbirimize destek oluruz.				
7. Ailemizde acil bir durum olsa, şaşırıp kalırız.				
8. Bazen evde ihtiyacımız olan şeylerin bittiğinin farkına varmayız				
9.Birbirimize karşı olan sevgi, şefkat gibi duygularımızı açığa vurmaktan kaçınırız.				

CÜMLELER	Aynen Katılıyorum	Büyük Ölçüde Katılıyorum	Biraz Katılıyorum	Hiç Katılmıyorum
10. Gerekğinde aile üyelerine görevlerinin hatırlatır, kendilerine düşen işi yapmalarını sağlar.				
11.Evde dertlerimizi, üzüntülerimizi birbirimize söylemeyiz.				
12.Sorunlarımızın çözümünde genellikle ailece aldığımız kararları uygularız.				
13. Bizim evdekiler, ancak onların hoşuna giden şeyler söylediğinizde sizi dinlerler.				
14. Bizim evde bir kişinin söylediklerinden ne hissettiğini anlamak pek kolay değildir.				
15.Ailemizde eşit bir görev dağılımı yoktur.				
16.Ailemiz üyeleri, birbirlerine hoşgörülü davranırlar.				
17. Evde herkes başına buyruktur.				
18. Bizim evde herkes, söylemek istediklerinin üstü kapalı değil de doğrudan birbirlerinin yüzüne söyler.				
19.Ailede bazılarımız, duygularımızı belli etmeyiz.				
20.Acil bir durumda ne yapacağımızı biliriz.				
21. Ailecek, korkularımızı ve endişelerimizi birbirimizle tartışmaktan kaçınırız.				
22. Sevgi, şefkat gibi olumlu duygularımızı birbirimize belli etmekte güçlük çekeriz.				
23.Gelirimiz (ücret, maaş) ihtiyaçlarımıza karşılamaya yetmiyor.				
24.Ailemiz bir problemi çözdükten sonra, bu çözümün işe yarayıp yaramadığını tartışır.				
25. Bizim ailede herkes kendini düşünür.				
26.Duygularımızı birbirimize açıkça söyleriz.				
27. Evimizde banyo ve tuvalet bir türlü temiz durmaz.				
28.Aile içinde birbirimize sevgimizi göstermeyiz.				
29.Evde herkes istediğini birbirinin yüzüne söyleyebilir.				

CÜMLELER	Aynen Katılıyorum	Büyük Ölçüde Katılıyorum	Biraz Katılıyorum	Hiç Katılmıyorum
30. Ailemizde, Her birimizin belirli görev ve sorumlukları vardır.				
31. Aile içinde genellikle birbirimizle pekiyi geçinemeyiz.				
32. Ailemizde sert-kötü davranışlar ancak belli durumlarda gösterilir.				
33. Ancak hepimizi ilgilendiren bir durum olduğu zaman birbirimizin işine karışırız.				
34. Aile içinde birbirimizle ilgilenmeye pek zaman bulamayız.				
35. Evde genellikle söylediklerimizle söylemek istediklerimiz birbirinden farklıdır.				
36. Aile içinde birbirimize hoşgörölü davranırız.				
37. Evde birbirimize, ancak sonunda kişisel bir yarar sağlayacaksa ilgi gösteririz.				
38. Ailemizde bir dert varsa, kendi içimizde hallederiz.				
39. Ailemizde sevgi, şefkat gibi güzel duygular ikinci plandadır.				
40. Ev işlerinin kimler tarafından yapılacağını hep birlikte konuşarak kararlaştırırız.				
41. Ailemizde herhangi bir şeye karar vermek her zaman sorun olur.				
42. Bizim evdekiler sadece bir çıkarları olduğu zaman birbirlerine ilgi gösterirler.				
43. Evde birbirimize karşı açık sözlüyüzdür.				
44. Ailemizde hiçbir kural yoktur.				
45. Evde birinden bir şey yapması istendiğinde mutlaka takip edilmesi ve kendisine hatırlatılması gerekir.				
46. Aile içinde, herhangi bir sorunun (Problemin) nasıl çözüleceği hakkında kolayca karar verebiliriz.				
47. Evde kurallara uyulmadığı zaman ne olacağını bilmeyiz.				
48. Bizim evde aklımıza gelen her şey olabilir.				
49. Sevgi, şefkat gibi olumlu duygularımızı birbirimize ifade edebiliriz.				

CÜMLELER	Aynen Katılıyorum	Büyük Ölçüde Katılıyorum	Biraz Katılıyorum	Hiç Katılmıyorum
50. Ailede her türlü problemin üstesinden gelebiliriz.				
51. Evde birbirimizle pekiyi geçinemeyiz.				
52. Sinirlenince birbirimize küseriz.				
53. Ailede bize verilen görevler pek hoşumuza gitmez, çünkü umduğumuz görevler verilmez.				
54. Kötü niyetle olmasa da evde birbirimizin hayatına çok karışıyoruz.				
55. Ailemizde kişiler herhangi bir tehlike karşısında (yangın, kaza gibi) ne yapacaklarını bilirler, çünkü böyle durumlarda ne yapılacağı aramızda konuşulmuş ve belirlenmiştir.				
56. Aile içinde birbirimize güveniriz.				
57. Ağlamak istediğimizde, birbirimizden çekinmeden mutlaka ağlayabiliriz.				
58. İşimize (okulumuza) yetişmekte güçlük çekiyoruz.				
59. Aile içinde birisi, hoşlanmadığımız bir şey yaptığında ona bunu açıkça söyleriz.				
60. Problemlerimizi çözmek için çeşitli yollar bulmaya çalışırız.				

EK-4 ÖZGEÇMİŞ

Osman HATUN

Kişisel Bilgiler

Doğum Tarihi : 01.12.1980

Doğum Yeri : Sinop/Boyabat

Medeni Durumu: Evli ve bir çocuk sahibi

Eğitim

1987–1991 Atatürk İlköğretim Okulu

1995–1996 Bağlar Orta Okulu

1996–1998 Zeytinburnu İmam Hatip Lisesi

1998–1999 Açıköğretim Lisesi

1999–2003 İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü

2011–2012 Yeditepe Üniversitesi, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Yüksek Lisans Programı

Çalıştığı Kurumlar

2003- Devam ediyor İskenderpaşa İlköğretim Okulu

İletişim Bilgileri

E-posta: osmanhatun@hotmail.com